

Covid-19-pandemin och kontrakträtt

En kontraktsrättslig studie

Nina Jarner

Magisteravhandling i ämnet privaträtt

Handledare: Björn Sandvik

Fakulteten för Samhällsvetenskap och ekonomi

Magisterprogrammet i utrikeshandel och kommersiell juridik

Åbo akademi

2023 Åbo

Innehåll

<u>INNEHÅLL</u>	II
<u>ABSTRAKT</u>	VII
<u>1 INLEDNING</u>	1
1.1 INTRODUKTION TILL ÄMNET	1
1.2 SYFTET, METOD OCH MATERIAL.....	3
1.3. DISPOSITION OCH AVGRÄNSNING	5
<u>2 ALLMÄNT OM FORCE MAJEURE</u>	6
2.1 FORCE MAJEURE ÄR EGENTLIGEN EN KONTRAKTUELLT UNDANTAGSREGEL.....	6
2.2 VID FORCE MAJEURE BÖR ALLTID ALLA FYRA KUMULATIVA REKVISITER UPPFYLLAS SAMTIDIGT.....	8
2.3 SARS-COV-2 FÖRÄNDRADE DEN VARDAG SOM VI VAR VANA VID FRÄMST PÅ GRUND AV DE RESTRIKTIONER SOM MYNDIGHETERNA VAR TVUNGNA ATT UTFÄRDA FÖR ATT KUNNA SKYDDA FOLKHÄLSAN	10
<u>3 DEN KONTRARÄTTSLIGA VÄRLDEN OCH COVID-19-PANDEMIN</u>	12
3.1 TILLBAKABLICK PÅ DEN KONTRAKTSRÄTTSLIGA UTVECKLINGEN GENOM TIDERNA .	12
3.2 VÄRLDSEKONOMIN ÄR BEROENDE AV OLIKA TYPER AV AVTAL OCH RÄTTSLIG REGLERING	14
3.3 DEN OFFENTLIGA UPPHANDLINGENS KAMP MOT SARS-COV-2.....	17
3.4 LAGEN OM OFFENTLIG UPPHANDLING OCH KONCESSION (1397/2016)	20
3.4.1 EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2004/17/EG OCH EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2004/18/EG	21
3.5 BUSINESS TO BUSINESS-FÖRETAGS RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKT	22

3.5.1	FORCE MAJEURE-KLAUSULERNAS INNEHÅLL OCH KARAKTÄR ÄR VARIERANDE BEROENDE AV VILKEN TYP AV AVTAL DET ÄR FRÅGAN OM.....	23
3.6	ALLMÄNT OM PAKETRESOR.....	24
3.6.1	TURISMBRANSCHEN VAR EN AV DE BRANSCHER SOM STÄLLDES INFÖR STORA UTMANINGAR I SAMBAND MED COVID-19-PANDEMIN	26
3.6.2	DE PAKETRESOR SOM ANNULLERADES SKULLE ERSÄTTAS TILL RESENÄRERNA TROTS PANDEMIN.....	27
3.6.3	LAGEN OM KOMBINERADE RESETJÄNSTER	29
3.6.4	RÅDETS DIREKTIV 90/314EEG OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2015/2302 OCH LAGEN OM PAKETRESOR OCH SAMMANLÄNKADE RESEARRANGEMANG.....	30
4	<u>LAGSTIFTNINGENS RÄTTSLIGA NATUR SPELAR EN VIKTIG ROLL VID TOLKNINGEN AV FORCE MAJEURE .....</u>	31
4.1	UTGÅNGSPUNKTEN FÖR TOLKNINGEN AV OMSTÄNDIGHETER SOM HÖR SAMMAN MED PANDEMIER ÄR INTE BARA DEN NATIONELLA LAGEN UTAN ÄVEN EU-RÄTT INGÅR I KONCEPTET	31
4.2	TVINGANDE LAGSTIFTNING KAN ALDRIG KRINGGÅS GENOM AVTAL MELLAN PARTERNA.....	35
4.3	DISPOSITIV LAGSTIFTNING KAN AVTALAS BORT ELLER ÅSIDOSÄTTAS AV PARTERNA	38
4.4	ALLMÄNNA VILLKOR SOM GÄLLER OFFENTLIG UPPHANDLING ELLER PAKETRESOR	41
5	<u>VID HÄNDELSER AV FORCE MAJEURE .....</u>	43
5.1	RISKHANTERING ÄR EN VIKTIG FAKTOR I ALL AFFÄRSVERKSAMHET	43
5.2	PARTENS RÄTT ATT GÖRA ANSPRÅK IN NATURA	45
5.3	DET KAN UPPKOMMA EN BRISTANDE FULLGÖRELSE AV ETT AVTAL FÖR ATT OMSTÄNDIGHETERNA FÖRÄNDRATS RADIKALT	47
5.4	I HÄNDELSE AV AVTALSBRÖTT, SOM I VISSA FALL KAN ÄVEN VARA FORCE MAJEURE	50
5.4.1	DEN DRABBADE PARTENS SKYLDIGHET ATT MEDDELA MOTPART OM EN BRISTANDE FULLGÖRELSE	52
5.4.2	SÄLJARENS RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER DÅ DET HAR UPPKOMMIT EN BRIST I HENS FULLGÖRELSE	54

5.4.3	PARTERNA HAR EN PLIKT ATT SAMARBETA NÄR DET UPPKOMMER BRISTER I FULLGÖRELSEN.....	56
5.5	ÄNDRADE FÖRHÅLLANDEN OCH VETENSKAP	57
6	<u>PÅFÖLJDER PÅ GRUND AV ETT AVTALSBRÖTT.....</u>	61
6.1	KÖPARENS RÄTT TILL PRISAVDRAG	61
6.2	SKADESTÅNDSSKYLDIGHETEN SOM ÄR BEROENDE AV ORSAKSBANDET	63
6.3	HÄVNING OCH UPPSÄGNING AV ETT AVTAL I SAMBAND MED FORCE MAJEURE	66
6.4	ETT ALTERNATIV KAN ÄVEN VARA OMFÖRHANDLING AV AVTAL I SAMBAND MED FORCE MAJEURE.....	68
6.5	JÄMKNING AV AVTALET.....	69
7	<u>TOLKNING AV AVTALET I ENLIGHET MED DEN ALLMÄNNA PRINCIPEN OM FORCE MAJEURE .....</u>	74
7.1	DET FINNS ALLTID EN MÖJLIGHET ATT FORCE MAJEURE KAN VARA ETT FÖRTÄCKT AVTALSBRÖTT	74
7.2	DET FÖRSTA REKVISITET SOM SKA VARA UPPFYLLT VID FORCE MAJEURE ÄR HINDERREKVISITET	78
7.3	DET ANDRA REKVISITET SOM SKA UPPFYLLAS ÄR KONTROLLREKVISITET	81
7.4	DET TREDJE REKVISITET SOM SKA UPPFYLLAS I SAMBAND MED FORCE MAJEURE ÄR FÖRUTSEBARHETSREKVISITET.....	83
7.5	DET SISTA OCH FJÄRDE REKVISITET SOM SKA UPPFYLLAS VID FORCE MAJEURE ÄR AKTIVITETSREKVISITET	85
8	<u>RESONEMANG KRING FRÅGOR OM FORCE MAJEURE .....</u>	87
8.1	RESONEMANGET KRING DE FYRA REKVISITERNASOM SKA ALLA UPPFYLLAS SAMTIDIGT FÖR ATT HÄNDELSEN KAN RÄKNAS SOM FORCE MAJEURE	87
8.2	RESONEMANGET KRING OMSTÄNDIGHETER SOM HÖR SAMMAN MED AVTALSBRÖTT.	95
9	<u>SLUTSATSER .....</u>	98
10	<u>KÄLLFÖRTECKNING OCH FIGURER .....</u>	101

10.1	FIGURER.....	101
10.2	KÄLLFÖRTECKNING.....	104
	<u>TRYCKT LITTERATUR .....</u>	<u>104</u>
	<u>FORSKNINGS ARTIKLAR OCH RAPPORTER.....</u>	<u>106</u>
	<u>AKADEMISKA AVHANDLINGAR .....</u>	<u>109</u>
	<u>PROPORTIONER.....</u>	<u>123</u>
	<u>EU-RÄTT.....</u>	<u>126</u>
	<u>EU-RÄTTSFALL.....</u>	<u>130</u>
	<u>RÄTTSFALL .....</u>	<u>130</u>
	<u>ÖVRIGA KÄLLOR.....</u>	<u>131</u>

Figur 1. Källa: THL 2022, s. 20. Grafen visar belastningen på primärvården under covid-19-pandemin.	101
Figur 2 Källa: THL 2022, s. 20 Grafen visar specialvårdens belastning under pandemin-	101
Figur 3 Källa: THL 2022, s. 33. Sars-CoV.2:s mängd i avloppsvattnet.	102
Figur 4 Källa: THL 2022, s. 28. Vaccinationstäckningen enligt åldersgrupp. 1-4 vaccindoser.	102
Figur 5 Källa: THL 2022, s. Åldersgruppernas andel av konstaterade covid-19 fall under hela pandemin.	103
Figur 6 Källa: Stadsrådets kansli 2020, s. 5. Bekräftade nya Sars-CoV-2-fall, våren 2020.	103
Figur 7 Källa: World Economic Forum 6/2020. En världsomfattande karta över Sars- CoV-2 fall på våren 2020.	104

Förkortningar

ART	artikel
B2B	B2B-företag business-to-business-företag
CISG	United Nation Convention för international sale of goods
Covid-19	SARS-CoV-2, coronavirus
DL	Defensor legis
ECDC	Europeisk smittskyddsmyndigheten
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EU	Europeiska unionens
EUF-föredraget	Föredraget om Europeiska unionen
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheter
FAO	FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
FCCA	Finnish Competition and Consumer Authority
Fimea	Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet Fimea
GL	Grundlagen (731/1999)
HD	Högsta domstolen
HFD	Hösta förvaltningsdomstolen
HUS	Nylands sjukvårdsdistrikt
ICC	Internationella handelskammaren
JFT	Juridiska Föreningen i Finland
KKA	Konkurrens- och konsumentverket
Köpl	Köplag (355/1987)
Mers	Middle East Respiratory Syndrome
OIE	Världsorganisationen för djurhälsa
OKA	Justitiekansler
RBFF	Resebyråbranschens Förbund i Finland
RP	Regeringens proportion
Sars	Svår Akut Respiratorisk sjukdom
SHM	Social- och hälsovårdsministeriet
STUK	Strålsäkerhetscentralen

THL

Institutet för hälsa och välfärd

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovård

Abstrakt

Ämne: Privaträtt	
Författare: Nina Jarner	
Arbetets titel: Covid-19-pandemin och kontrakträtt/kontrarättslig studie	
Handledare: Björn Sandvik	Handledare:
Abstrakt:	
<p>Världen levde under extraordinära förhållanden från våren 2020 till slutet av år 2021. Sars-CoV-2-viruset ansågs vara en överraskning för mänskligheten. Pandemin avslöjade en sårbarhet i frågor som gällde folkhälsan, den var den mest omfattande och djupaste sjukhälsovårdskrisen som världen hade upplevt på ett sekel. Sårbarheten berodde på att ingen var tillräckligt varskodd för att säkerställa en effektiv utveckling, tillverkning, upphandling och rättvis fördelning av nödvändiga läkemedel för att bekämpa en pandemi. Utgångsläget var att säkerställa sjukvårdens kapacitet och tillgången till ett vaccin. Redan i ett tidigt skede var man medveten om att kampen mot viruset inte kunde övervinnas utan ett vaccin. Finland är en del av en gemenskap, den Europeiska unionen. Den finska staten valde i många frågor sin egen väg i bekämpningen av pandemin men i vissa fall måste den samordna sig med unionen och följa de riktlinjer som utfärdades av EU-kommissionen. Studien utgår ifrån att utforska covid-19-pandemin ur ett kontrarättsligt synvinkel. Utgångspunkten för studien är att utreda om covid-19-pandemin kan anses ha utgjort force majeure i samtliga avtalsförhållanden ur ett kontrakträttsligt perspektiv. Studien utgår från tre totalt olika avtalsförhållanden för att få till stånd en så bred synvinkel på forskningsfrågan.</p>	
<p>Vi bekantar oss med begreppet force majeure och tolkningen av forskningsfrågan utgår från de fyra rekvisiter som alla ska vara samtidigt uppfyllda för att en extraordinär omständighet ska vara force majeure. Till de fyra rekvisiterna hör hinders-, kontroll-, oföretsägbarhets- och aktivitetsrekvisitet. Force majeure är en händelse som a) inte har</p>	

uppkommit på grund av mänsklig aktivitet, b) mot vilken men inte kan skyddas, c) som direkt beror på naturliga orsaker, d) kan inte hindras genom förutsebarhet. Dock är det inte frågan om en gudomlig handling, utan en juridisk term, som beskriver händelser som ska ligga utanför mänsklig kontroll. I det fall att dessa fyra kriterier inte uppfylls samtidigt är det helt enkelt frågan om ett avtalsbrott.

Slutsatsen var att i vissa enskilda fall utgjorde covid-19-pandemin force majeure medan i andra situationer var det mer frågan om ett renodlat avtalsbrott. Den offentliga upphandlingen av läkemedel hade en central roll i kampen mot viruset. Med hjälp av begränsning av rörelse- och näringsfriheten, karantänåtgärder och testning av befolkningen kunde samhället sakta med säkert öppnas återigen. På så sätt främjades den fria rörligheten av personer, varor och tjänster. Förutsättning för den fria marknaden är att de inre gränserna är öppna för medborgarna, varor och tjänster inom EU:s territorium. Sålunda garanteras en rättvis, säker inre marknad med hög konsumentskyddsnivå.

Nyckelord:

Avtalsfrihet, tvingande rätt, dispositiv rätt, inre marknaden, fri rörlighet, näringsfrihet, force majeure, extraordinära omständigheter, hinder, kontroll, förutsebarhet, oförutsebarhet, aktivering, skydd, folkhälsa, EU

Datum: 21.05.2023

Sidantal: 100

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Ett av marknadsekonomins främsta kännetecken är att tjänster och varor bestäms enligt tillgång och efterfråga. Marknadsekonomi är i grunden ett kapitalistiskt ekonomiskt system som baserar sig på avtalsfrihet, enskild äganderätt, fri prissättning och konkurrens. Av företagen krävs det att de går på vinst för att vara konkurrenskraftiga. Det råder en form av demokrati på marknaden, som baserar sig på den avtalsfrihet som ger både fysiska och juridiska personer rätt att välja vem de ingår avtal med. Däremot är kapitalismen ett ekonomiskt system som anser att kapital och produktionsfaktorer är en typ av egendom som de fysiska och juridiska personerna styr över. Kapitalismen skiljer sig ifrån marknadsekonomi på grund av att den betonar de sociala relationerna, medan marknadsekonomi styr resurser, utbud och efterfrågan. Trots skillnaderna fungerar dessa system parallellt i samhället. Våren 2020 hände det som varken fysiska eller juridiska personer hade varit förberedda på, nämligen smittspridningen av SARS-CoV-2 hade förvandlades till en världsomfattande pandemi. Enligt WHO var covid-19-pandemin inte bara en folkhälsokris, utan en kris som berörde alla sektorer inom samhället. Läget förändrade sig snabbt till det sämre vilket resulterade i en kamp mot smittspridningen för att skydda folkhälsan. Finland och den övriga världen stängdes. De nationella och globala nödgärdena mot pandemin skapade en effekt av störningar utan motstycke. Filosofen Edgar Morin ansåg att trots att covid-19-pandemin inte var den första pandemin i människans historia, var det frågan om en radikalt ny typ av situation främst på grund av att den utlöste en ”megakris.” Det var en kombination av kriser på politisk, ekonomisk, social, ekologisk, nationell och global nivå.¹ Ur rättslig synvinkel var pandemin en stresstest för kontrakträtten, eftersom den prövade kontrakträttens omfattning för att se om den gällande lagstiftningen kunde erbjuda adekvata utsikter för att hantera dem av pandemin utlösta konsekvenser.²

---

¹ Mål C-407/21, punkt. 1.

² Mål C-407/21, fotnot 3-4.

Pandemin avslöjade en sårbarhet som gällde i frågor som skyddet av folkhälsan, eftersom pandemin kom att bli den mest omfattande och djupaste sjukhälsovårdskrisen som världen upplevt på ett sekel. Sårbarheten berodde på att ingen hade varit tillräckligt förberedd för att ha säkerställt en effektiv utveckling, tillverkning, upphandling och rättvis fördelning av nödvändiga medicinska förnödenheter för att bekämpa en pandemi. Pandemin avslöjade en splittrad forskningsverksamhet och en begränsad läkemedelstillverkning samt ineffektiva leveranskedjor. Dessa tillsammans kom att kosta liv och skadade världsekonomin.³ Utgångspunkten är att alla fysiska personer, varor, tjänster och kapital har rätt att fritt röra sig inom EU:s territorium, en frihet som hör samman med EU:s fyra grundläggande friheter. Genom en resezon hade kontrollen av de inre gränserna avskaffats inom hela Schengenområdet för att underlätta rörligheten inom EU. Under pandemin var det ett måste, att återinföra kontroller vid de inre gränserna för att hindra smittspridningen, som i sin tur begränsade den fria rörligheten.

Utgångsläget var att alla åtgärder som antogs för att bekämpa pandemin skulle vara proportionerliga och de genomfördes endast vid ett absolut nödläge.⁴ Skyddet av folkhälsan begränsade inte bara den fria rörligheten och näringsfriheten, utan även folkets självbestämmanderätt.⁵ Inom unionen betonades behovet och vikten av gemensamma förfaranden för upphandling av covidvaccin och läkemedel. Finland, såsom andra EU:s medlemsstater hade rätt att välja om de gick med i en gemensam upphandling av covid-19-vaccin eller inte.⁶ Turismen påverkades avsevärt av pandemin eftersom karantänåtgärderna hindrade verksamheten inom branschen.⁷ Även andra typer av transportförbindelser och kulturbranschen samt tjänsteverksamheten mm. led av stora ekonomiska förluster på grund av karantänåtgärder. För att dessa branscher skulle överleva behövdes det mediciner och vaccin mot Sars-Cov-2 viruset. Den offentliga upphandlingen fick en central roll i kampen mot viruset. Samtidigt som pandemin stängde samhället uppstod det en fråga, kunde covid-19 pandemin räknas vara force majeure eller inte? Dock måste man komma ihåg att pandemin påverkade varierande olika typer av

---

³ Europa och rådets förordning (EU) 2021/241, s.17.

⁴ European Parliament resolution (2021/2692 (RSP), s. 4.

⁵ RP 108/2016 rd, s. 32.

⁶ Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, s. 15.

⁷ Östling 2020.

samhällssektorer och företagsbranscher. Pandemin berörde alla, oberoende om det var frågan om näringsidkare eller konsumenter som även var en del av problematiken. Främst kom det att bli en överlevnadskamp som enskilda, näringsidkare, multinationella företag, offentliga myndigheter och konsumenter, deltog i. Med andra ord var det frågan om en överlevnadskamp för samhället.

1.2 Syftet, metod och material

Det bakomliggande syftet med studien är att lösa frågan om covid-19-pandemin eller en pandemi över lag kan anses i allmänhet vara force majeure inom kontrakträtten. Syftet med studien är att med hjälp av olika typer av avtalsförhållanden undersöka om förutsättningen för force majeure uppfylls eller inte i frågor som hör samman med pandemier. I vilket fall uppfylls förutsättningarna för force majeure och i vilka fall inte. De utvalda avtalsförhållandena regleras endera av tvingande eller dispositiv rätt. Det är frågan om avtalsförhållanden som business to business-företag (B2B-företag), offentlig upphandling och konsumentförhållanden, d.v.s. kommersiella- och konsumentförhållanden. Har dessa olika typer av avtalsförhållanden något gemensamt när det gäller covid-19-pandemin och force majeure? Studien riktas emot mot olika situationer som uppkommit i samband med pandemin. Var företagets, enskildas eller offentliga myndigheternas agerande ett rent avtalsbrott eller kunde pandemin tolkas som ett verkligt rättsligt hinder? I studien kommer även att föras en diskussion om statens rätt att införa restriktioner som hindrar den fria rörligheten och begränsar självbestämmanderätten. Studien riktar sig mot hindret och dess betydelse för avtalsförhållandet och dess betydelse i allmänhet. Vilka konsekvenser kunde utlösas på grund av pandemin oberoende om det var frågan om en resenär, arrangör,⁸ upphandlingsenhet eller Finlands regering. Hänger alla dessa olika frågor ihop, har alla dessa olika kommersiella förhållanden samma rättsliga regler och var pandemin en situation som utlöste en dominoeffekt i samhället?

Studien genomförs med hjälp av den rättsdogmatiska tolkningsmetoden. Den gällande rätten tolkas genom systematisering för att få fram en giltig lösning. Tolkningen

---

⁸ I studien används begreppet arrangör istället för researrangör.

uppmärksammar juridisk litteratur, rättsläror, problemlösningar, uppfyllnad av luckor, och lege ferenda resonemang. Metoden handlar främst om tre frågor: 1) vilka avgöranden har valts, 2) hur har data samlats in, och 3) hur analyseras datan?⁹ Den rättsdogmatiska metoden innebär främst en rekonstruktion av den gällande rätten, vars följd kan vara att diskussionen kan variera beroende på sammanhanget. Kännetecken för metoden är att det görs en kritisk, vetenskaplig och även i vissa fall, samhällsvetenskaplig problematisering av den gällande rätten. Vanligtvis förknippas begreppet rättsdogmatisk med rekonstruktion av den gällande rätten, lagstiftares och domstolars beslutsfattande. Utgångspunkten är att lagstiftaren stiftar lagar, domare dömer medan rättsdogmatikern konstruerar ett normativt system som ger ett visst innehåll åt lagen och domarnas utsagor.

Vid forskningen av problematiken har det utnyttjats ett brett urval av material, bland annat lagstiftning, propositioner, rättsfall, EU-rekommendationer och nationell rekommendationer i samband med pandemin, Både nationella och EU-beslut, nyhetsartiklar, litteratur och annan information som hör samman med hälsomyndigheters publicerade data om SARS-CoV-2-viruset. Avsikten med materialinsamlingen var att få till stånd en så bred insyn som möjligt av omständigheterna kring pandemin. Inte bara ur en juridisk synvinkel utan även en förståelse för SARS-CoV-2-virusets natur och utveckling och varför myndigheterna hamnande göra beslut som inverkade kraftigt på samhället. Omständigheterna var både invecklade och långvariga på grund av virusets karaktär. Nyhetsartiklar utnyttjades främst för att få en uppfattning om verkligheten och pandemins omfattning, för att få en verklig insyn i vad som egentligen hände under åren 2020 och 2021. Kopplingen mellan den inhemska och unionsrättsliga lagstiftningen har utnyttjats brett främst på grund av att dessa två rättsordningar lever sida vid sida och är beroende av varandra men även i vissa fall åtskilda. Trots de unionsrättsliga gemensamma besluten kring frågor som hänförde sig till pandemin valde Finland även i vissa frågor sin egen väg i kampen mot viruset.

---

⁹ Hjertstedt 2017, s. 167.

1.3. Disposition och avgränsning

Dispositionen är uppbyggd enligt följande: avhandlingen inleds med en introduktion till själva ämnet. Kapitel två beskriver abstrakt de förhållanden och de åtgärder som användes vid kampen mot smittspridningen av SARS-CoV-2. Det förs även en diskussion över de enskildas rätt till de grundläggande friheterna. Kapitel tre beskriver den offentliga upphandlingens, B2B-företags utgångspunkt och paketreseavtals innebörd, för att få fram skillnaden mellan dessa avtalsförhållanden. I det fjärde kapitlet bekantar vi oss med avtalsfriheten, dispositiv och tvingande rätt. I kapitel fem beskrivs force majeure och vad allt som hör därtill. Det sjätte kapitlet behandlas parternas rättigheter och skyldigheter. I det sjunde kapitlet beskrivs de fyra kriterierna som ska uppfyllas samtidigt vid force majeure. Det åttonde kapitlet ser vi resonemanget kring force majeure. I kapitel nio diskuteras de slutsatser som studien har resulterat i.

Syftet var att undersöka huruvida covid-19-pandemin eller dess följder kunde anses utgöra force majeure inom kontrakträtten. Med andra ord ett undantag från de normala förhållandena som vi är vana med. Tanken bakom tolkningen var att utforska förutsättningen för force majeure ur tre olika rättsliga utgångspunkter. Framst för att kunna avgränsa studien, men även för att samtidigt få en så bred insyn i ämnet som möjligt. Å ena sidan hade vi de offentliga upphandlande enheterna som ansvarade för läkemedels och andra medicinska produkters tillgång under pandemin. De bar i stort sett ansvar för tillhandahållandet av läkemedel och annat som hör samman med sjukvården, men även för hälsovårdens bärkraft och skyddet av folkhälsan under pandemin. Å andra sidan hade vi b2b-företag som skötte om att behövliga läkemedel och medicinska produkter levererades i tid. Till sist har vi resenärer (konsumenter) och arrangörer (näringsidkare som drabbades av ekonomiska förluster på grund av enorma avbokningar. Utgångspunkten är den finska marknaden, den finska lagstiftningen, men även i vissa fall den unionsrättsliga lagstiftningen.

2 Allmänt om force majeure

2.1 Force majeure är egentligen en kontraktuell undantagsregel

Force majeure är en händelse, som är en omöjlighet av objektiv karaktär. Begreppet force majeure uppträder inte som sådant inom lagstiftningen utan dess innehåll har härletts ur rättspraxis.¹⁰ I slutändan är det frågan om en avvägning av vad som skäligen kan krävas av den drabbade parten för att hen skulle ha undvikit händelsen och övervunnit dess följder. Force majeure är ett undantag från principen ”pacta sunt servanda”, som har som följd att en avtalad förpliktelse endera suspenderas helt eller delvis.¹¹ Förutsättningarna för uppfyllandet av force majeure hör inte samman med företagsverksamhetens interna omständigheter eller beror inte på parten.¹² En force majeure-händelse är till sin karaktär endera subjektiv eller objektiv. Den subjektiva force majeure beror på en av parternas specifika omständigheter medan den objektiva drabbar alla de berörda. Trots att den objektiva force majeure inte direkt befriar en part, har hen rätt att åberopa force majeure.¹³ Tanken bakom begreppet force majeure inom den finska rätten var enligt Lars Taxell att: ”Det som konstituerar omöjlighet av typen force majeure är prestationshindrets orsak. Denna ska vara en övermäktig tilldragelse, en utifrån kommande sällan inträffad händelse av osedvanlig art. Det ligger utanför parts möjlighet att hindra att händelsen inträffar, den befinner sig utanför hens kontroll.”¹⁴ Händelsen ska ligga utanför partens kontroll och har inte kunnat förutses. Det mest betydelsefulla i resonemanget är vad en person borde ha kunnat förvänta sig i den givna situationen.¹⁵

Force majeure är en händelse a) som inte har uppkommit på grund av enskildas handlande, b) mot vilket man inte kan skyddas, c) som direkt beror på naturliga orsaker, d) och kan inte hindras genom förutsebarhet.¹⁶ Ursprungligen härstammar begreppet force majeure från den franska civilrättens koncept, art. 1148 Code Civil. På grund av att

---

¹⁰ Karvo-Karhu 1014, s. 15.

¹¹ Sund-Norrgård 2015, s. 136. Sandvik 2014, s. 651–674.

¹² Karvo-Karhu 1014, s. 15.

¹³ Annola 2011, s. 175–190.

¹⁴ Sandvik 2004, s. 175-176.

¹⁵ Heidbrink 2006, s. 130.

¹⁶ William-Wright- 2006, s. 33. Hoppu 2020, s. 204–206.

allt flera jurisdiktioner accepterade rättskonceptet med tiden fick begreppet ett varierande innehåll, men även samhällsutvecklingen kom att styra dess utveckling.¹⁷ Trots skillnaderna i begreppets definition inom den nordiska teorin ses vissa återkommande och allmänna centrala drag. På grund av definitionens mångfaldighet har det inte utvecklats en tydlig regel i vare sig lag eller rättspraxis som uttryckligen skulle föreskriva om force majeure-händelsens rättsverkningar.¹⁸ Ursprungligen tillämpades ”Acts of god” eller ”vis major”, som hänvisade till en överlägsen kraft för att beskriva naturkatastrofer. Eftersom det behövdes en beskrivning av händelser som var oförutsebara risker.¹⁹ Dock är inte force majeure detsamma som ”Acts of God” eller ”Vis major” Force majeure är inte en gudomlig handling utan en juridisk term, som används för att beskriva händelser som ligger utanför all mänsklig kontroll. Syftet med begreppet var att det skulle ursäkt eventuella avtalsbrott.²⁰

Dock har begreppet kommit att alltmer omfatta händelser som direkt har ett samband med det mänskliga handlande, d.v.s. strejker, pandemier, myndighetsåtgärder, terroristattacker mm.²¹ På grund av att begreppets innehåll utvidgades resulterade i ett alltmer liberalt synsätt, som ledde till allt fler allmängiltiga accepterade ursäkter för avtalsbrott. Enligt Keskitalo är det orsaken till att begreppet varken helt etablerats eller framstått som statiskt, vilket enligt Sandvik berott på den nationella och internationella kontrakträtts utveckling.²² I samband med tolkningen kan begreppet force majeure få endera en vidare eller snävare räckvidd.²³ Den allmänna principen om force majeure kan undanta en part från sin skyldighet,²⁴ eftersom principen präglas av restriktivitet som kan befria parten

---

¹⁷ Franska civillagen artikel 1148, citerat av Björn Sandvik 2004, s. 178: ”Förhållandet är även sedan Force tidigare känt bl.a. i samband med den franska diskussionen om force majeure i anslutning till det kontrollansvarsliknande undantaget i Code Civil art. 1148. Det har här förts en diskussion om force majeure över huvud taget innebär något annat än frånvaro av culpa, men den övervägande uppfattningen är att de båda begreppen bör hållas isär. Närmast som en kuriositet kan ytterligare nämnas, att i kinesisk kontraktsrätt ansvaret visserligen utesluts vid force majeure. Men eftersom detta ansvar i utgångspunkten vilar på culpagrund, antas force majeure även ofta utgöra en händelse som uppkommit utan att någon vårdslöshet kan tillräknas avtalsgäldenären. Över lag gäller att i kinesisk rätt det närmare förhållandet mellan culpa och force majeure är delvis oklart och komplicerat.”

¹⁸ Sandvik 2004, s. 176-177.

¹⁹ Sandvik 2004, s. 71.

²⁰ Wright-William 2006, s. 33. Hoppu 2020, s. 204- 206.

²¹ Robinson Selman Steiker Trasher 2020, s. 3. Karvo Karhu 2014, s. 4-6.

²² Sandvik 2004, s. 256.

²³ Wright-William 2006, s. 33.

²⁴ Hemmo 2003, s. 13.

från hens avtalsenliga skyldigheter. Till sin karaktär är force majeure-händelsen tillfällig och under en viss tid befriar en part från sina skyldigheter att fullgöra avtalet. I dag beaktas force majeure som en allmän princip inom EU.²⁵ Till exempel EU-domstolens²⁶ rättspraxis definierar begreppet innehåll på följande sätt: ”force majeure anses i allmänhet åsyfta onormala och oförutsebara omständigheter, som den som åberopar det inte kan kontrollera och vars följder, trots iakttagandet av all vederbörlig omsorg inte kunnat undvika”.²⁷

2.2 Vid force majeure bör alltid alla fyra kumulativa rekvisiter uppfyllas samtidigt

Vid avtalsbrott är det i slutändan alltid frågan om vem av parterna som bär risken för en viss händelse. Avtalsbrott delas i allmänhet i två grupper som är: a) ett avtal fullgörs inte eller inte vid rätt tidpunkt, och b) dröjsmål, d.v.s. att fullgörandet är bristande. Den part som åberopat händelsen har bevisbörda för de faktiska förhållanden som låg som grund för hens påstående. Förutsättningen för bevisbördan föreskrivs om i rättegångsbalken (4/1734).²⁸ Ansvar för ett avtalsbrott kan uppfattas endera som mildt eller strängt beroende på avtalets karaktär, varvid den bristande jämnvikten i avtalsförhållandet förändrar avtalsförhållandets ansvarsskala.²⁹ Vid tolkningen av en force majeure-situation tillämpas alltid allmängiltiga konträttsliga principer.³⁰ Utgångspunkten är att en part har kunnat förutse förändringarna vid den tidpunkt då avtalet ingicks.³¹ Det beror på att det anses att alla aspekter som ett företag har kontroll över är inom företagets kontrollssfär. Kontrollansvaret är en mellanform av ett strikt ansvar och presumtionsansvar med undantag från force majeure, dock uppkommer det alltid ett ansvar oberoende av vårdslöshet.³²

---

²⁵ Europeiska unionen beskrivs i texten som unionen eller EU.

²⁶ EU-domstolen beskrivs i vissa fall som bara domstolen i texten och om det är frågan om en annan domstol nämns det i texten.

²⁷ Official Journal of the European Union 2020, s. 1.

²⁸ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 292-296.

²⁹ Köpl 19 § 1 mom. punkt 2.

³⁰ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 152-153.

³¹ Wilkman 2011, s. 807.

³² Sandvik 2004, s. 42-43.

En av force majeure kännetecken är att de berörda parterna alltid lider förlust.³³ Tidpunkten för force majeure har betydelse för det uppriktiga sinnet och det ska tas hänsyn till det som parten kände till eller borde ha känt till, vilket även får betydelse för partens beteende. Den absoluta tidsfristen är den tidpunkt när händelsen har haft en avgörande effekt på partens verksamhet medan den kännedom som skapas efter det inte har betydelse. Tillitsskyddet gäller endast när det talas om en tredje parts goda tro, som skyddas av hederlighet och ärlighet, vilket ska begränsa möjligheterna att dra ekonomisk nytta av en händelse. Den som inte känner till eller inte borde ha känt till hur ett förhållande låg till, är i god tro. Dock är inte ovetenskap tillräckligt för att få ett skydd utan det krävs motiverad god tro. Parterna är skyldiga att iaktta den omsorg och försiktighet som normalt krävs av en person i motsvarande ställning och situation för att kunna befrias från sitt ansvar.³⁴

Principen om force majeure präglas av restriktivitet i frågor som anses vara befrielsegrund.³⁵ För att förutsättningarna för ett återopande av force majeure ska uppfyllas måste de fyra kumulativa rekvisiter för force majeure samtidigt uppfyllas. Konkret är de fyra kumulativa rekvisiterna följande: 1. hinderrekvisitet, den förändrade omständigheten hindrar faktiskt avtalets fullgörande, 2. oförutsebarhetsrekvisitet, händelsen kunde inte förutses vid avtalsslutet 3. aktivitetsrekvisitet, omständigheten kan inte övervinnas, och 4. kontrollrekvisitet, omständigheten beror direkt på covid-19-pandemin.³⁶ Begreppet force majeure är till sin karaktär radikalt, förnuftigt och uppenbart. Radikalt i den mening att parterna kan ursäktas ett undantag på grund av att det inte kunde förutses vid den tidpunkt då avtalet ingicks.³⁷ Dock har parterna även möjligheter att bemöta force majeure med hjälp av olika rättsliga verktyg såsom till exempel omförhandling, prisavdrag, hävning mm.³⁸

---

³³ Wright- William 2006, s. 33.

³⁴ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 152-153.

³⁵ Regeringens proposition 1988/89:76, s. 1.

³⁶ Sandvik 2004, s. 161.

³⁷ Karvo-Karhu 2014, s. 19.

³⁸ Wilkman 2011, s. 826.

2.3 Sars-Cov-2 förändrade den vardag som vi var vana vid främst på grund av de restriktioner som myndigheterna var tvungna att utfärda för att kunna skydda folkhälsan

Coronaviruset, SARS-CoV-2, upptäcktes i den kinesiska staden Wuhan år 2019. Coronaviruset tillhör samma virusgrupp som SARS (svår Akut Respiratorisk sjukdom) och MERS (Middle East Respiratorisk Syndrome).³⁹ Vissa typer av coronavirus är hälsohotande för människan för att de har samma humana receptor som människan och det är därför människan insjuknar i dem.⁴⁰ Viruset muterar ständigt dock med en lägre frekvens än influensaviruset, som gör att det är falskt.⁴¹ WHO klassade SARS-CoV-2 som en samhällsfarlig sjukdom vilket möjliggjorde vidtagandet av offentliga åtgärder i kampen mot smittspridningen.⁴² Viruset lades till i förteckningen över allmänfarliga smittsamma sjukdomar genom en förordning som trädde i kraft i februari 2020 som resulterade i en ändring av stadsrådets förordning om smittsamma sjukdomar (69/2020) paragraf 1.⁴³ Finlands beredskap inför covid-19 pandemin följde den nationella beredskapsstrategin för influensapandemier. Den finska regeringen behandlade läget som hörde samman med viruset för första gången i februari 2020, samtidigt inrättades det även en covid-19-samordningsgrupp.⁴⁴

I mars 2020 konstaterade statsrådet i samverkan med republikens president att det förelåg undantagsförhållanden i Finland med stöd av beredskapslagen 3 § 5 mom. (1552/2011).⁴⁵ Lagen om smittsamma sjukdomar 8 §3 mom. (1227/1016), reglerade den regionala beredskapen och beredskapsplaneringen som fullgjordes i enlighet med hälso- och sjukdomslagen 38 § (1326/2010).⁴⁶ SHM och THL styrde hälso- och sjukvårdens sektor,

---

³⁹ Folkhälsomyndigheten 2022.

⁴⁰ Sönnerborg 2020.

⁴¹ World Health Organisation 2022. Folkhälsomyndigheterna 2022.

⁴² Hagberg 2022. World Health Organization 2022.

⁴³ RP 39/2021 rp, s. 14.

⁴⁴ Statsrådet 2020. Samordningsgruppen leddes av statsministers statssekreterare vars sekreterare var statsrådets säkerhetsdirektör. Bestående sakkunnigledamot var statsrådets kommunikationsdirektör samt en expert från THL.

⁴⁵ Social- och hälsoministeriet 2021.

⁴⁶ Puumalainen 2021.

undervisningssektor, småbarnspedagogik och kulturtjänster.⁴⁷ Med stöd av grundlagen 23 § föreskrevs ett temporärt undantag från de grundläggande rättigheterna.⁴⁸ Beredskapslagen är en undantagslag som antagits i konstitutionell ordning, GL 73 § (731/1999) definierar myndigheters befogenhet under undantagsförhållanden.⁴⁹ Då ett undantagsförhållande fastställs har regeringen rätt att genomföra de befogenheter som beredskapslagen (1552/2011) föreskriver om. Det är frågan befogenheter som avviker från normala förhållanden. Beredskapslagen tillämpas på nationella nödsituationer som kan förorsaka allvarliga konsekvenser för samhället.⁵⁰ En ibruktagningsförordning kan endast utfärdas för viss tid, högst sex månader med stöd av beredskapslagen 6 och 7 §. Befogenheterna och de restriktioner som riktas mot social- och hälsovårdssystemets funktionsförmåga grundar sig på beredskapslagen och temporär lagstiftning, GL 23, samt ny och gällande lag.⁵¹

Grundlagen omfattar även pandemier och föreskriver om deras allvarliga hot mot nationen.⁵² Utgångspunkterna för de offentliga restriktionerna är att de exakt definierade och godtagbara, eftersom de grundläggande rättigheterna inte kan begränsas genom allmän lag. Restriktionerna får inte strida mot Finlands internationella skyldigheter.⁵³ Restriktionerna inkräktar på rätten till självbestämmande, varvid de bör ta hänsyn till det stora sociala behovet. Myndigheterna bar ansvaret för att restriktionerna uppfyllde de rättsliga förutsättningarna för att självbestämmanderätten kunde begränsas med stöd av

---

⁴⁷ Säkerhetsutredning 2021, s. 14-15.

⁴⁸ RP 60/2010 rd, s. 22. "Grundlagen ställer rätt snäva gränser för avvikelser under undantagsförhållanden. Å ena sidan är det fråga om grundlagsbestämmelsens definition av undantagsförhållanden och det snäva tolkningsutrymme för den, som gör att andra krissituationer än väpnade angrepp eller till allvaret jämförbara undantagsförhållanden inte omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde. Å andra sidan avgränsar bestämmelsen undantagen från grundlagen till att gälla enbart de grundläggande rättigheterna och den ställer i sin nuvarande utformning rätt höga krav att undantagen ska göras genom lag även under undantagsförhållanden."

⁴⁹ GrUU 7/2000 rd, 2-3.

⁵⁰ Justitieministeriet 2023.

⁵¹ RP 39/2121 rd, s. 4.

⁵² GrUU9/2010 rd. "Undantaget från de grundläggande rättigheterna måste emellertid fastställas i lag med så stor precision som möjligt, med beaktande av en viss grad av oförutsägbarhet under de exceptionella omständigheterna. Alla faktorer som är relevanta för undantaget från de grundläggande rättigheterna måste återspeglas i lagen, och förordningens tillämpningsområde kan inte, som för att vara på den säkra sidan, lämnas öppet genom lag. Utövat av det utrymme för skönsässig bedömning som tillkommer förordningens upphovsman ska begränsas till vad som är nödvändigt med hänsyn till förordningens art."

⁵³ GrUU 9/2010 "I samband med bestämmelsen om undantag är det viktigt att dess tillämpningsområde begränsas av definitionerna som hänvisar till de exceptionella omständigheternas allvar och kravet på att uppfylla skyldigheter i fråga om mänskliga rättigheter i ganska begränsad utsträckning."

lagen om smittsamma sjukdomar 6 §. Dock bör noteras att de grundläggande rättigheterna endast kan begränsas vid exceptionella händelser. Beredskapslagen tillämpas endast i de situationer då lagen om smittsamma sjukdomar inte räcker till för att hantera den akuta situationen.⁵⁴ Grundlagsutskottet bedömer de offentliga restriktionernas tillämplighet och laglighet i enlighet med specifikt uppställda villkor.⁵⁵ På grund av att beredskapslagen kunde tillämpas tillfälligt måste föreskrifter om hanteringen av pandemin införlivas i den normala lagstiftningen.

I maj 2020 antog regeringen ett principbeslut om en hybridstrategi vars syfte var en kontrollerad övergång från inskränkande åtgärder till mer riktade åtgärder. Hybridstrategins syfte var att hindra smittspridningen, skydda riskgrupper och minimera pandemins följder för att kunna hålla samhället öppet.⁵⁶ Bekämpningen av SARS-CoV-2 utgångsläge var ett decentraliserat genomförande där staten, kommuner, samkommuner och sjukvårdsdistrikt hade alla olika funktioner. Även THL, Valvira, SHM, sjukvårdsdistrikt, Försvarsmakten, gränsbevakning, kriminalvården, statliga mentalsjukhus, skolor och polisen deltog i kampen mot viruset.⁵⁷ Offentliga uppgifter tilldelades till myndigheter genom lag med undantag från den kommunala autonomi som skedde enligt Kommunallagen 7 § 1 mom. (410/2015).⁵⁸ Offentliga myndigheters åtgärder riktades mot skolor, förskolor, universitet, hobbyverksamhet, offentlig verksamhet, den finska inre och yttre gränsen, reseverksamhet och evenemang.⁵⁹

3 Den konträrättsliga världen och covid-19-pandemin

3.1 Tillbakablick på den kontraktsrättsliga utvecklingen genom tiderna

---

⁵⁴ Koskentausta 2021, s. 14–17. Stadsrådets kansli 2020.

⁵⁵ Stadsrådets kansli 2020.

⁵⁶ Surakka 2021. THL 2022.

⁵⁷ Social och hälsovårdsministeriet 2021.

⁵⁸ Statens tilldelar kommunen en uppgift med stöd av lag, i enlighet med GL 121 § 2 mom. Fastän det är frågan om en överföringen, bör det ske enligt lag eller på grundval av GL 124 §. I GL 2§ 3 mom. föreskriver om skyldigheten att reglera utövandet av offentlig makt enligt lag, med stöd av GL 119 § 1 mom.

⁵⁹ Statsrådet 2020.

De centrala privaträttsliga institutionerna utformades redan på 1800-talet. Samhället utformades enligt uppfattningen om äganderättens struktur. Avtalet fick en central betydelse i samband med att samhället förändrades från ett merkantilistiskt till ett marknadsekonomiskt samhälle.⁶⁰ Avtalet organiserade arbetsmarknaden och den finansiella marknaden som påvisade parternas vilja och att bestämma över avtalets innehåll. Samtidigt utvecklades även den allmänna principen om vållande inom skadeståndsrätten. Enligt principen var den som i sin verksamhet genom oförsiktighet orsakade skada, skyldig att ersätta den. Kontrakträttens utveckling avspeglar det individcentrerade liberalistiska tänkesättet som gav individen en central ställning, den fria och rationella viljans makt betonades självständigt från regleringens innehåll och form. Premissen för kontrakträtten blev individualismen. Privatautonomi var utgångsläget för privaträtten på 1800-talet, som hörde samman med det dåvarande samhällsskicket i Europa, emellertid sågs det redan på 1700-talet drag av avtalsbundenhet.⁶¹ Hugo Grotius och Samuel Pufendorf företrädde en ny typ av avtalsdoktrin. Tanken var att viljan kunde bindas på obestämd tid, med andra ord en ensidig rättsakt, ett givet löfte blev skyldiggörande. Då ansågs det att ett givet löfte var ett moraliskt fenomen vars bindande kraft vilade på parternas behov, omständigheter och vilja.⁶² Grotius och Pufendorf presenterade idén om rättvisa och ekonomin som kom att bli den egentliga ramen för marknadsmekanismen.⁶³

Rättsutvecklingen på 1900-talet inskränkte däremot avtalsbundenheten. Den tvingande lagstiftningen utvidgades samtidigt som nya möjligheter skapades för reglering och jämkning av oskäligen avtal. Tanken bakom utvecklingen var att få tillstånd ett rättsligt verktyg för att skydda den svagare parten. Åtgärderna riktades mot de skevheter som den dåvarande traditionella avtalsrätten orsakade. Privaträttens uppgift blev att minska och förhindra den ekonomiska ojämlikheten främst för att trygga ett grundläggande skydd inom arbetsmarknaden, boende och konsumtion. Välfärdsstatens värderingarna trängde sakta in i privaträtten som ledde till en nysystemering i form av social civilrätt. Syftet bakom utvecklingen var att ge alla rättssubjekten frihetssfär och rätt att besluta om sin

---

⁶⁰ Karvo-Karhu 2014, s. 19.

⁶¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 9–14.

⁶² Saarnilehto-Annola-Hemmo-Karhu-Kartio-Tammi-Salminen-Tolonen-Tuomisto-Viljanen 2019.

⁶³ Se artikel 13.1.1 b i Fördraget om Europeiska unionen.

verksamhet på eget ansvar. Rättssubjektet fick rätt att besluta om sina ekonomiska ansvarsförhållanden då de var villiga att binda sig, principen om avtalsfrihet kom att bli grunden för kontrakträtten. Avtalets bindande karaktär uppstod på grund av att individen hade förbundit sig i av egen fria vilja till avtalet medan avtalsfriheten fordrar korrelation med principen om avtalets bindande verkan. Statens tvångsmaskineri d.v.s. domstolsväsendet och verkställande myndigheter, tillförsäkrar i sista hand rättvisan. Den enskilda förpliktades i förhållande till andra rättssubjekt, genom en skyldighet som reflekterade skadevållarens fria vilja. Även principen om vållande ger uttryck för marknadsekonomin och privatautonomi. Det finns ingen allmän lag som skulle reglera avtalsförhållandets innehåll eller påföljder av avtalsbrott, och därför kan det inte stödjas på allmän lagstiftning som skulle gälla alla avtalsförhållanden. På grund av EU blev konkurrens utgångspunkten för lagstiftaren och även privaträtten kom att få nya drag. De välfärdsstatliga dragen syns trots att nya regleringshelheter har utvecklats som idag kraftigt reglerar olika typer av branscher.⁶⁴

3.2 Världsekonomin är beroende av olika typer av avtal och rättslig reglering

Utbudet av immateriella och materiella tillgångar har genom tiderna skapat huvudbry inom affärlivet, främst för att efterfrågan skapar konflikter som i sin tur leder till konkurrens. Vid bedömningen av konflikter tillämpas antingen på förhand eller i efterhand politiska och juridiska verktyg.⁶⁵ Till kontrakträttens uppgift hör att reglera och styra rättsliga problem, utbudet mellan parterna, där avtalet omfördelar resurserna på mikronivå inom olika områden. I allmänhet utnyttjar förvärvaren resurserna effektivare än givaren, varvid utbytet med varor och tjänster skyddas med hjälp av avtal. Om systemet slutade fungera skulle de ekonomiska nackdelarna fortsätta som en dominoeffekt och förlama världsekonomin.⁶⁶ Den Svarta svanen har nämnts i samband med covid-19-pandemin. Nassim Nicholas Taleb har skrivit en bok om fenomenet Black Swan år 2009. The Black Swan eller cygne noir, handlar om ett oväntat händelseförlopp som påverkar världens gång, en osannolikhet, en oförutsebar händelse

---

⁶⁴ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 5, 9–14.

⁶⁵ Meddelande från kommissionen (2020/C 116 I/01), s. 1-2.

⁶⁶ Kurkela 2003, s. 11–15.

med katastrofala följder.⁶⁷ Näringslivet överrumplades totalt av covid-19-pandemin och dess följder,⁶⁸ men även samtidigt utlöstes det ett förändringstryck på företagen. Förändringstrycket i sig visade att framtiden inte tillhörde stora och tröga organisationer, utan de organisationer, som hade förmåga att modifiera sig i takt med marknadens utmaningar. Covid-19-pandemin var inte den svarta svanen, utan snarare ett misslyckande från politikernas sida på grund av deras långsamma reaktionen på det hot som pandemin kom att vara. Taleb ansåg att pandemin var mer väntad än oväntad,⁶⁹ eftersom människan inte hade lärt sig av sina tidigare misstag.⁷⁰ Vanligtvis förändras omständigheterna på marknaden under en längre tid som även har skapat huvudbry inom rättsvetenskapen, enär förändringarna rubbar den ursprungliga avtalsbalansen. Risker är förknippade med osäkerhet, på grund av att slumpmässighet inte kan mätas med sannolikheten, då ingen i slutändan vet hur sannolikheten fördelas.⁷¹

Force majeure kommer utifrån och förvrider situationen då parterna minst anar det. Det uppstår en orättvisa eftersom betalningsskyldigheten upphör och rätten till fullt skadestånd uppfylls inte.⁷² Vanligtvis förändras omständigheterna efter det att avtalet slutits som sedan förvandlar ifrågavarande situation till oskälig.⁷³ Det bör kommas ihåg att den rättsliga regleringen av force majeure inte begränsar sig endast till regleringen av force majeure utan det är en helhet som ingriper flera olika element. Force majeure är en typisk oskälighet i efterhand.⁷⁴ I verkligheten ska parterna alltid vara förberedda på att det kan ske förändringar, även ekonomiska, eftersom affärlivet är ett risktagande, där avtalets ändamål alltid utsätts för vissa risker, som även kan vara överraskande.⁷⁵ Parterna har vissa verktyg med vilka de känner igen de varnande signalerna då riskzoner närmar sig.⁷⁶ Trots det var ingen juridiskt förberedd på de risker som covid-19-pandemin orsakade.⁷⁷ Ett undantag från skyldighet att fullgöra ett avtal kräver force majeure, varvid

---

⁶⁷ Langh 2020.

⁶⁸ Holmström. 2022.

⁶⁹ Levin 2020.

⁷⁰ Silén 2020.

⁷¹ Kahra 2007.

⁷² Saarnilehto-Annola 2018, s. 18.

⁷³ Kaave 2018, s. 5–7.

⁷⁴ Hoppu 2022, s. 68–72.

⁷⁵ Kaave 2018, s. 5–7.

⁷⁶ Sisula-Tulokas 2009, s. 572.

⁷⁷ Kari Hoppu 2022, s. 68–72. Snubba 1994, s. 323.

fullgörelsen ska förvandlas till en objektiv omöjlighet, som kan leda till att fullgörelseplikten upphör. Fullbordandet av avtalet kan även bli fysiskt omöjligt, men i praktiken ogenomförbart. Hindret kan även anses vara juridiskt omöjligt, d.v.s. fullgörelsen anses vara fysiskt genomförbar men i slutändan olaglig.⁷⁸ Dock behöver inte force majeure vara en absolut omöjlighet.⁷⁹ En fullgörelse av ett avtal kan vara teoretiskt möjlig, men det kräver orimliga uppoffringar för parten till förmån för motpart.⁸⁰ Force majeure är en tillfällig företeelse som kan skjuta upp fullgörelsen av avtalet tills händelsen upphör.⁸¹

Orsaken till force majeure har egentligen inge betydelse i den situation då förutsättningarna för force majeure prövas.⁸² I stället får företagets verksamhet, karaktär och parternas förväntningar betydelse eftersom dessa är förutsättningen för parternas ifrågavarande åtagande. Eftersom parternas förväntningar varierar prövas förutom de subjektiva villkoren även de villkor som kan anses ha betydelse i liknande avtalsförhållanden vid tolkningen av force majeure.⁸³ Troligtvis anses det att en pandemi är en mildrande omständighet, främst på grund av att den är extern i förhållande till företag, en händelse som kommer utifrån, varvid en strikt bedömning alltid gäller. Huvudregeln av undantag (force majeure) bekräftades av Berndt Godenhielm, Lars Erik Taxell, Hemmo, Wilhelmsson, samt av Wilhelmsson–Sevón–Koskelo. Även i samband med avgörandet HD: 2010:69 konstaterades att trots ett undantag uppkommit ska ett avtal alltid fullbordas, och därför anses rätten att häva ett avtal vara ett undantag från huvudregeln. Parterna ska alltid vara då de har förbundit sig till ett visst åtagande förberedda på det som inte kan kontrolleras.⁸⁴ Eftersom studien utgår ifrån tre olika typer av avtalsförhållanden beskriver de följande kapitlen dessa olika typer av avtalsförhållanden. På så sett får man en bättre inblick i vad som studien går ut på.

---

⁷⁸ Norros 2018, s. 583. Wright Wilhelmsson 2006, s. 66.

⁷⁹ Snubba 1994, s. 323.

⁸⁰ Hemmo II 2003, s. 198.

⁸¹ Taxell 1972, 1972.

⁸² RD 93/1986 rd., s. 26. Norros 2018, s. 584. Vihma 1954, s. 50.

⁸³ Tulokas 2011, s. 694.

⁸⁴ Wilkman 2011, s.817–821, 826.

3.3 Den offentliga upphandlingens kamp mot Sars-CoV-2

Den medicinska vetenskapen kom att få en central roll i kampen mot Sars-CoV-2. EU-kommissionen hade beslutat i sitt meddelande, i april 2020, att samarbetsformer inom hälso- och sjukvårdsföretag skulle sträva att säkerställa tillräcklig tillgång till läkemedel och tjänster. Eftersom efterfrågan ökade kraftigt på skyddsutrustning och vissa läkemedel var olika samarbetsarrangemang mellan konkurrenterna nödvändiga för att kunna få tillgång till de behövliga läkemedel som viruset krävde. Det finska konkurrens- och konsumentverket tillämpade konkurrenslagen i enlighet med kommissionens givna riktlinjer.⁸⁵ De bilaterala anskaffningarna centraliserades via HUS som befullmäktigades att uppfylla sjukvårdens behov och ansvarade för upphandlingen, lagringen och distributionen av läkemedel och annan utrustning under pandemin.⁸⁶ Arbetes och näringsministeriet bereder lagstiftningen som gäller offentlig upphandling, medan finansministeriet styr och utvecklar den statliga upphandlingen. Den enhetliga regleringen av upphandlingsförfaranden inom EU öppnade konkurrensen, och aktörerna gavs rättigheter genom tvingande lagstiftning. Upphandlingsenheter är skyldiga att behandla deltagarna i upphandlingen och leverantörerna på ett rättvist och icke-diskriminerande sätt samt agera öppet med beaktandet av kravet på proportionalitet.⁸⁷ Konkurrensen inom offentlig upphandling möjliggör en ekonomisk upphandling eftersom det fördelaktigaste anbud eller lägsta pris alltid bör väljas. Den öppna och jämlika konkurrensställningen erbjuder företag och leverantörer möjlighet att erbjuda produkter och tjänster i stor utsträckning.⁸⁸

Offentlig upphandling omfattar inköp av varor, tjänster eller byggtreprenader som utförs av staten, kommuner, samkommuner, statliga affärsverk samt andra upphandlande enheter.⁸⁹ I offentliga upphandlingar ingår i allmänhet: 1) små inköp, 2) nationella upphandlingar och 3) EU-gemensamma upphandlingar.⁹⁰ Anskaffningarna sker i

---

⁸⁵ Konkurrens- och konsumentverket 2020.

⁸⁶ Social- och hälsoministeriet 2022.

⁸⁷ Handbok för offentlig förvaltning 2017, s. 7, 11.

⁸⁸ Arbets- och näringsministeriet 2023.

⁸⁹ Arbets- och näringsministeriet 2023. RP 108/2016 rd, s. 5.

⁹⁰ Yrittäjät 2023.

enlighet med nationell rätt och EU-direktiven om upphandling.⁹¹ Upphandlingsdirektiven skulle främja föredraget om Europeiska unionens funktionssätt och mål, d.v.s. fri rörlighet för varor, fritt tillhandahållande av tjänster och etableringsfrihet.⁹² Offentlig upphandling styrs av lagen om offentlig upphandling om koncession (1397/2016). Utgångspunkten för regleringen är rationaliserad användningen av offentliga medel, som är av hög kvalitet, och gynna den ekonomiska tillväxten, konkurrenskraften samt sysselsättning.⁹³ Statens organisationer stöds för att uppnå mål med hjälp av att de rätta produkterna och att de rätta tjänsterna ska produceras, till rätt pris, vid rätt tidpunkt och plats.⁹⁴ Enligt UpphL. 1 § 1 mom. lämnar de statliga och kommunala myndigheterna och andra upphandlande enheter, 5 §, anbud på upphandlingar och bruksavtal.⁹⁵ Enheterna är statliga, regionala eller lokala myndigheter, offentligrättsliga organ eller sammanslutningar. Myndigheterna anges i en icke uttömmande förteckning i kategorierna Nuts 1 och 2 i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning.⁹⁶ De lokala myndigheterna omfattar alla myndigheter inom de administrativa enheterna som anges i kategori Nuts 3. De ska tillgodose allmänna intresset men inte de industriella eller kommersiella intressen.

I enlighet med UpphL. 2 § främjas en hållbar och innovativ upphandling av hög kvalitet, som säkerställer lika möjligheter för företag och andra enheter att erbjuda varor och tjänster vid upphandlingar. Enheterna organiserar sin verksamhet så ekonomiskt, kvalitativt och systematiskt som möjligt genom rådande konkurrensförutsättningarna och beakta miljömässiga samt sociala aspekter.⁹⁷ Det uppstod kriser under pandemin främst för att tjänsteleverantörerna inte kunde tillhandahålla tjänster såsom de hade lovat.⁹⁸ Upphandlingsenheterna uppgift var att säkerställa tillgången till personlig och medicinsk utrustning, läkemedel, och även sjukhus- och IT-infrastruktur, men problemet var att tillgången av dessa var begränsade i början av pandemin.⁹⁹ Enheterna berättigades därför

---

⁹¹ Julkisten hankintojen neuvonta 2017.

⁹² RP 108/2016 rd, s. 5.

⁹³ Arbets- och näringsministeriet 2023.

⁹⁴ Valtion hankintakäsikirja 2017, s.11–12.

⁹⁵ MAO:101/21.

⁹⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1059/2003, s. 1.

⁹⁷ RP 108/2016 rd, s. 72. I Paragraf 2 ses lagens ändamål.

⁹⁸ Valtiotalousden tarkastusvirasto 2021, s. 18–22, 26–28.

⁹⁹ Kommissionens meddelande (2020/C 108 1/01), s. 1.

att förkorta tidsfristerna för att påskynda öppna och selektiva förfaranden. De gavs även rätten att överväga ett förhandlat förfarande utan offentliggörande av upphandlingsannons och tilläts direkt tilldelning till en förvald ekonomisk aktör, dvs. direktupphandling. Vid direktupphandling ska det finnas endast en aktör som kan leverera nödvändiga läkemedel på vissa tekniska villkor och inom den tid som den synnerligen brådskande situationen krävde för att direktupphandling kan tillämpas.¹⁰⁰ Även tillämpningen av konkurrenslagstiftningen påverkades under pandemin.

Enheterna tilläts skaffa det nödvändiga materialet genom direktupphandling och konkurrenslagen tillämpades enligt kommissionens givna riktlinjer. Kommissionen antog även tillfällig ram för statligt stöd för att stödja ekonomin. Det skulle avhjälpa likviditetsbrister hos företag vilket säkerställde att deras livsdugligheten inte försämrades.¹⁰¹ UpphL 40 § 1 mom. definierar direktupphandling i enlighet med upphandlingsdirektivet art. 32. Villkoren för direktupphandling angavs på ett uttömmande sätt i förarbetens paragraf 40, 41 och 109 §. Direktupphandling är ett undantag från skyldigheten att genomföra allmän och öppen konkurrenssättning, och förutsättningarna för tillämpningen av direktupphandling tolkas snävt.¹⁰² Stadgarna om offentlig upphandling gav verktyg för att tillgodose enheternas behov under pandemin. Genom förfarandet möjliggjordes en snabbare tilldelning av avtal. Eftersom det avveks från princip om öppenhet krävde EU-domstolen att tillämpningen av förfarandet skedde endast i undantagsfall. En direkt tilldelning till en förvald ekonomisk aktör var ett undantag som endast tillämpades när företag kunde leverera inom de tekniska och tidsmässiga begränsningar som den extrema brådskan medförde. Dock skulle enheterna granska att förutsättningarna för förfarandet uppfylldes. Direktupphandlingens förutsättning var: a) händelser som inte kan förutses av den upphandlande myndigheten i fråga", b) extrem brådskan gör det omöjligt att följa allmänna deadlines, c) orsakssamband mellan den oförutsedda händelsen och den extrema brådskan, och d) används endast för att täcka gapet tills mer stabila lösningar kan hittas.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Vägledning från Europeiska kommissionen (2020/C 108 I/01), s 3-5.

¹⁰¹ Konkurrens- och konsumentverket 2023.

¹⁰² RP 108/2016 rd, s. 137.

¹⁰³ Kommissionens vägledning (2020/C 108 I/01), s. 4-5.

3.4 Lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016)

Lagen om offentlig upphandling (348/2007) trädde i kraft år 2007.¹⁰⁴ Lagen grundade sig på rådets och parlamentets direktiv 2004/18/EG om offentlig upphandling, samt direktiven 89/665/EEG och 2007/66/EG om rättsskydd vid upphandling. Med upphandlingslagen sammanfördes tidigare ramlag om upphandling och förordningen om upphandlingar av varor, tjänster och byggnadsentreprenader som översteg tröskelvärdet (380/1998), vilket grundar sig på detaljerade bestämmelser på unionens olika upphandlingsdirektiv. I samband med 2007 års upphandlingslag inträdde annonseringsskyldighet vid offentlig upphandling för alla upphandlingar som omfattas av lagen. År 2010 reviderades rättsskyddsreglerna för offentlig upphandling genom lagarna 321/2010 och 322/2010 utifrån unionens rättsskyddsdirektiv 2007/66/EG. Statsrådets förordning om offentlig upphandling (614/2007) utfärdades med stöd av upphandlingslagen och försörjningslagen.¹⁰⁵ Lagen om offentlig upphandling och koncession ersatte lagen om offentlig upphandling från 2007 och lagen om elektroniska auktioner och dynamiska inköpssystem från 2011. I lagen föreskrivs om konkurrensutsättningsförfarandena vid upphandling inom offentliga myndigheter och andra enheter som omfattas av lagens tillämpningsområde och om rättsmedel i samband med dem.

På offentlig upphandling tillämpas lagen om ändring av lagen om statsbudgeten, budgetlagen (447/2006) 22 a §, statsrådets förordning om gemensam upphandling inom statsförvaltningen (765/2006) och Finansministeriets beslut om gemensam upphandling inom statsförvaltningen (766/2006). Därtill regleras offentlig upphandling av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), lagen om beställarens skyldigheter och ansvar vid användning av extern arbetskraft (1233/2006), lagen om betalningsvillkor vid affärsavtal (30/2013), och Mervärdesskattelagen (1501/1993). Vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster beaktas lagstiftning som gäller tjänster och andra lagar vid inköp, upphandling, prissättning eller ansvaret ur annan synvinkel.¹⁰⁶ Konkurrens- och

---

¹⁰⁴ Lagen om offentlig upphandling och koncession = UpphL.

¹⁰⁵ RP 108/2016 rd, s. 5–6. ”Upphandlingslagen och försörjningslagen har ändrats flera gånger under den tid de varit i kraft.”

¹⁰⁶ Valtion hankintakäsikirja 2017, s. 26.

konsumentverket, (KKV), har övervakat efterlevnaden av lagen kring offentlig upphandling sedan 2017. Före det fanns det ingen myndighet som på eget initiativ skulle ha övervakat upphandlingsförfarandenas laglighet. Olagliga direktupphandlingar utgjorde ett problem under beredningen av upphandlingslagen och därför gavs KKV befogenheter.¹⁰⁷

3.4.1 Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/17/EG och Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG

Sedan 1970-talet har direktiv styrts offentlig upphandling, de första direktiven utfärdades mellan åren 1989–1992 för att förverkliga en gemensam inre marknad. Regleringen som gällde upphandling av varor, tjänster, byggtreprenader, samt sektorer för vatten, energi och rättsvolymen utvidgades. Finland blev medlem i EU år 1995 och år 1996 i europeiska ekonomiska samarbetsområdet EES. Vid det tillfället hade inte Finland en nationell lag om offentlig upphandling. I samband med EU-medlemskapet införlivades unionsrätten om offentlig upphandling och rättsskydd i den finska lagstiftningen. Tio år senare reviderades bestämmelserna om upphandlingsprocessen inom EU och flera branschspecifika direktiv förbands till två direktiv, upphandlingsdirektivet och försörjningsdirektivet.¹⁰⁸ Upphandlingsdirektivens lagliga grund var EU-fördragets konkurrensbestämmelser. Direktiven fullbordade inte EUF-fördragets konkurrensbestämmelser, utan de grundade sig på de fyra friheter och bestämmelserna om den inre marknaden. Direktiven baserade sig på EU-domstolens rättspraxis, som hade klargjort upphandlandeenheters utsikter för sörjning av folkets behov.

Målet med direktiven var att enhetliga upphandlingsförfarandena inom EU¹⁰⁹ för att främja unionens gemensamma samhällsmål. Offentlig upphandlingens uppgift är först och främst att tillgodose EUF-fördragets principer om fri rörlighet för varor, etableringsfrihet, frihet att tillhandahålla tjänster, likabehandling, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet.¹¹⁰ Direktiven styr EES-

---

¹⁰⁷ Konkurrens- och konsumentverket 2023.

¹⁰⁸ Jansson 2012 s. 490–507.

¹⁰⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/17/EG, s.2.

¹¹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU, s. 65.

medlemsstater inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.¹¹¹ Det skapades en rättslig ram för god affärssed som möjliggjorde flexibilitet och miljöskydd, främjade även en hållbar utveckling och garanterade det bästa förhållandet mellan kvalitet och pris. Upphandlingen fick en central roll genom Europa 2020-strategi som utgick ifrån en smart och hållbar tillväxt.¹¹² Strategins riktlinjer styr förvaltningens verksamhet och främjar öppen och ekonomisk upphandling, logistik, samt rationaliserar genomförandet av upphandlingar.¹¹³ Upphandlingsreglerna som antogs i enlighet med direktiv 2004/17/EG och direktiv 2004/18/EG¹¹⁴ moderniserade upphandlingsförfarandena,¹¹⁵ samt harmoniserade lagstiftningen inom EU.¹¹⁶

3.5 Business to business-företags rättsliga utgångspunkt

Den finska rätten utgår från vissa grundläggande regler då fysiska och juridiska personer sluter avtal på grund av att ett avtal är en kombination av flera personers rättshandlingar. Betydelsen av parternas viljeförklaring har nära anknytning till läran om avtalets bindande verkan. Avtalsfriheten betraktar ett avtal och dess bundenhet.¹¹⁷ Vissa typer av företagsformer har mer frihet än andra att utnyttja ovillkorligt avtalsfriheten, bland annat business to business-företag (B2B-företag). B2B-företagen marknadsför sina tjänster och varor till andra företag, de riktar sin marknadsstrategi mot andra företag. B2B-företagen fungerar som kund, tillverkare, grossist, återförsäljare och leverantör, det är frågan om en form av transaktion mellan företag i en viss leveranskedja. B2B-företagsverksamhet gynnar dess intressen, med hjälp av transaktioner skaffar de kompetens, de resurser som saknas, eller arbetskraft som det är brist på.¹¹⁸ Företagen tillämpar vanligtvis dispositiv rätt vid utformningen av avtal, tack vare den stora frihet som de har givits att bestämma självständigt om avtalets innehåll. Deras verksamhet styrs sällan av tvingande rätt i samma utsträckning som paketresor eller offentlig upphandling. Vanligen ersätter parterna i B2B-företag de rättsliga normerna med avtalsvillkor som bäst tjänar dem

---

¹¹¹ RP 108/2016 rd, s 7.

¹¹² Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU, s. 65.

¹¹³ Valtion hankintakäsikirja 2017, s.27.

¹¹⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG s. 1, 114.

¹¹⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU, s. 65.

¹¹⁶ RP 108/2016 rd, s. 5-7.

¹¹⁷ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 265.

¹¹⁸ Techtarget 2022.

medan rättsbestämmelser tillämpas endast om inget annat har avtalats om. Lagen fastställer allmänna handelsrättsliga normer eftersom den överlåtit sektorsspecifika regleringen till avtalspraxis som utvecklas skilt inom varje bransch. Dock om ett avtalsvillkor i en viss fråga inte har tagits med i handelsavtalet tillämpas den verkställda lagen på avtalet.¹¹⁹ Kontrakträttens normer är dispositiva, vilket innebär att ett avtal kan stå i strid med det som fastställts i lagen. Vanligtvis använder B2B-företag sig av expertishjälp som för det mesta leder till att avtalsvillkoren är ensidigt uppbyggda.

3.5.1 Force majeure-klausulernas innehåll och karaktär är varierande beroende av vilken typ av avtal det är frågan om

Dokumentet avtal fick betydelse i samband med utvecklingen av marknadsekonomi för att det användes som ett hjälpmedel att organisera arbete och ekonomiska förhållanden.¹²⁰ Det betonar den fria och rationella viljans makt oberoende av regleringens innehåll och form.¹²¹ Vid sidan om avtalsfrihet utvecklades även principen om vållande för att få till stånd balans. Principen om vållande utgör grunden för den moderna skadeståndsrätten. Enligt principen ska envar som genom sin verksamhet orsakat skada genom vårdslöshet ersätta skadan. I allmänhet skrivs det in en force majeure-klausul i B2B-företags avtal, som definierar en bestämd typ av karaktär på vad som krävs av situationen för att vara force majeure i ett avtalsförhållande.¹²² Det särskiljs mellan individuella och standardavtal, vars kännetecken är deras största skillnad. Standardavtal är vanligtvis upprättade på förhand för de ska kunna tillämpas på så många avtalsförhållanden som möjligt.¹²³ Hur riskerna förverkligas är oberoende av parterna,¹²⁴ dock är risken större att de förverkligas vid långvariga avtal jämfört vid engångsköp.¹²⁵ De individuellt förhandlade avtalsvillkoren reglerar parternas rättsliga ställning detaljerat, medan standardvillkor innehåller få individuella detaljer.¹²⁶ Enligt Saarnilehto är det viktigt att

---

¹¹⁹ Hemmo-Hoppu 2021, s. 295.

¹²⁰ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 201–204, 302.

¹²¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 9–14.

¹²² Sandvik 2016, s. 436–438.

¹²³ Svensson 2012, s. 338–340.

¹²⁴ Nyblin 2012, s. 25.

¹²⁵ Hoppu 2020, s. 95.

¹²⁶ Saarnilehto 2009, s. 14–15.

villkoren skräddarsys för att de ska fungera,¹²⁷ medan det enligt Hemmo är frågan om, "en gemensam beteckning av skyldigheter och liknande rättigheter som fastställts genom privata brottsbekämpande åtgärder som påverkar en grupp av två parter."¹²⁸ I force majeure-klausulerna infogas det oftast en allmän icke-uttömmande förteckning över tex. saker som anses vara kvalificerade som force majeure i avtalsförhållandet.¹²⁹

Då förteckningen av force majeure-händelser är mindre ingripande är det frågan om en typisk friskrivning. Tillämpningen av klausulen är synnerligen bred, bredare än vad doktrinen om force majeure någonsin har erbjudit. Force majeure-klausulens uppgift är att definiera innebörden och giltigheten av force majeure.¹³⁰ Force majeure strider emot principen om avtalets bindande verkan eftersom en bristande fullgörelse är avtalsbrott.¹³¹ Klausulen är det mest allmänt förekommande villkoret för ändrade förhållanden. Den är till sin karaktär ett boiler plate-villkor som parterna sällan uppmärksammar.¹³² Huvudregeln är att det löfte som har givits ska hållas¹³³ och att motparten alltid har rätt att förvänta sig att de givna förutsättningarna hålls stabila och inte får förändras alltför väsentligt.¹³⁴ Till exempel EU-domstolens rättspraxis ställer höga krav på oförutsebarhet, vilket betyder att de återopade förändrade förhållandena i princip ska ha karaktären av force majeure.¹³⁵ Den internationella handelskammaren (ICC) har t.ex. rätt att utfärda intyg för force majeure då händelsen har bekräftats av dem. Förutsättningarna för force majeure bestäms på basen av den individuella situationen och de villkor som ingår i avtalet.¹³⁶ Dock är inte avtalsfriheten absolut, p.g.a. att skyddet av den svagare parten spelar en stor roll i avtalsförhållanden.¹³⁷

3.6 Allmänt om paketresor

---

¹²⁷ Sund-Norrgård 2015, s. 121–122.

¹²⁸ Hemmo 2003 s. 13.

¹²⁹ Hoppu 2021, s. 299–302.

¹³⁰ Wright-William 2006, s. 33.

¹³¹ Hargrave 2021.

¹³² Hoppu 2021, s. 289. Keskitalo 2002, s. 252. Saarnilehto, Ari 2005, s. 3.

¹³³ Hoppu 2020, s. 296. Sandvik 2004, s. 377. Häyhä 2004, s. 1438 - 1440.

¹³⁴ Sund-Norrgård 2015, s. 115.

¹³⁵ Upphandlingsmyndigheten 2020.

¹³⁶ Tyst 2020.

¹³⁷ Nyblin 2012, s. 25.

En paketresa är en kombination av minst två resetjänster i samma resa som bjuds ut på förhand. En resebyrås tjänster omfattas av ett stort antal tjänster, transport och logi, som genomförs endera i arrangörens eller i annan EU-stat. Ett paketreseavtal är bindande för båda parterna¹³⁸ Definitionen av en paketresa står i lagen om kombinerade resetjänster 3 §.¹³⁹ I paketresan ingår resetjänster som arrangören sammanställt på förhand och som erbjuds till ett visst pris.¹⁴⁰ Resetjänsterna som hör samman med paketresor kan vid behov skaffas av en eller flera tjänsteleverantörer. Till en paketresa kan höra även kompletterande tjänster, såsom information, rådgivning, semesteralternativ eller stugplatsbokningstjänst. Lagen är inte tillämplig på reseprodukter, vilka endast erbjuds eller är tillfälliga utan vinstsyfte åt en begränsad grupp, separat köpta tjänster som har ingåtts som separata tjänster.¹⁴¹ Definitionen täcker även separata avtal som ingås med enskilda resetjänsteleverantörer som köps från ett försäljningsställe. Tjänster erbjuds, säljs eller debiteras till ett totalt pris samt marknadsförs med beteckningen ”paketresa” eller en liknande beteckning eller så kombineras de efter att avtalet har ingåtts.¹⁴²

Arrangören är skyldig att informera resenären om avtalets innebörd. Hen bär även ansvaret för paketresan som inte kan överföras av en underleverantör.¹⁴³ Reseförmedlaren liksom arrangören ansvarar för den information som ges åt konsumenten och för avtalets uppfyllnad.¹⁴⁴ Arrangören är skyldig att följa föreskrifterna om paketresa, medan återförsäljare endast har vissa skyldigheter, tex. att uppfylla kraven på förhandsinformationen. Resenärer ska informeras om eventuella säkerhetsrisker vid resmålet. Arrangörer och förmedlare ska även betona behovet av försäkringarna för att täcka person- och sakskador och avbokningsutgifter.¹⁴⁵ Bestämmelserna om minimiskyddet för paketresor ses i direktiv EU 2015/2302. I det fall en resenär köper en paketresa från ett annat EU-land har hen rätt till de rättigheter som bestämts i hans hemland beträffande paketresan.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Konkurrens- och konsumentverket, 2022 Nyrhinen-Hyttinen - Lamp, 2019, s.790-795.

Your Europe, paketresor och sammanlänkade researrangemang 2022.

¹³⁹ Lagen om kombinerade resetjänster 3 §.

¹⁴⁰ RP 83/2008 rd, s. 1.

¹⁴¹ Konkurrens- och konsumentverket, 2023.

¹⁴² HE 83/2008 vp, s. 6.

¹⁴³ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

¹⁴⁴ Toivomatkat 2022. Konsument Europa Finland 2022.

¹⁴⁵ RP 83/2008 rd, s. 1.

¹⁴⁶ RP 105/2017 rd, s. 34.

3.6.1 Turismbranschen var en av de branscher som ställdes inför stora utmaningar i samband med covid-19-pandemin

Covid-19-pandemin utlöste både nationella och internationella reseförbud, nationernas inre och yttre gränser stängdes och det uppstod otaliga avbokningar och inställda resor. Transportföretag inom alla transportslag stod inför en kraftig nedgång i verksamheten och tjänsterna stod nästan stilla som fick förorsakade en ekonomisk nedgång på allmänt plan.¹⁴⁷ Genom RP 120/2020 rd föreslogs det en temporär ändring av lagen om leverantörer av kombinerade resetjänster. Ändringen berättigade resenärer att få ersättning ur statens medel vid arrangörens konkurs och för fordringar som arrangören var skyldig att återbetala samt för värdebevis som resenären tagit emot i stället för en återbetalning av resan. Dock gällde det endast en situation då paketresan annullerats på grund av pandemin. Fordringarna kunde inte gottgöras ur de säkerheter som arrangören hade ställt. Konkurrens- och konsumentverket beslutade om utbetalandet av ersättningen. På så sätt tryggades likabehandlingen av konsumenterna vid arrangörens konkurs. Förutom det gjordes mottagandet av värdebeviset till ett attraktivt och tillförlitligt alternativ i stället för återbetalning i pengar. Finlands givna riktlinjer om värdebevis och ersättning av fordringar hörde samman med kommissionens rekommendation från den 13 april 2020 om erbjudandet av värdebevis som ett alternativ till återbetalning.¹⁴⁸

En resenär har rätt att säga upp ett paketreseavtal utan avbokningsavgift då det är frågan om en oundviklig och extraordinär omständighet som påverkar resans fullgörelse, lagen om kombinerade resetjänster 15 § 2 mom. Om resenären har avbokat en paketresa på grund av oundvikliga och extraordinära omständigheter eller på grund av ett befarat avtalsbrott, enligt 15 § 2 mom. har arrangören inte rätt att ta ut avbokningsavgift medan resenären inte är berättigad till tilläggsersättning enligt paketresedirektivet art. 12.2.¹⁴⁹ Både arrangören och resenären har rätt att ställa in en resa på grund av extraordinära omständigheter i det fall om avtalets fullgörelse försvårats väsentligt, enligt lagen om kombinerade resetjänster 14 § 2 mom. varvid resenären ersätts för sina betalda belopp för

---

¹⁴⁷ Kommissionens rekommendation (EU) 2020/64, s. 10.

¹⁴⁸ RP 120/2020 rd, s. 1, 3.

¹⁴⁹ RP 105/2017 rd, s. 36. I enlighet med lagen om kombinerade resetjänster 16 §.

paketresan. Lagen om kombinerade resetjänster definierar force majeure i lagens 5 § punkt 6. Arrangören bör alltid hjälpa resenären med att göra alternativa researrangemang i nödsituationer, såsom att boka en hemresa.¹⁵⁰ I samband med kommissionens meddelande vid covid-19-pandemin slogs det fast att de omständigheter som covid-19-pandemin orsakade var force majeure. Med andra ord om en arrangör hade blivit insolvent på grund av att hen hade underlåtit sig att tillhandahålla tjänster på grund av omständigheter som berodde på pandemin berodde det, enligt strikt tolkning, inte på arrangören underlåtenhet utan på pandemin. Det var därför den ställda säkerheten av arrangörerna användes för att täcka de resor som ställts in på grund av pandemin fastän arrangörers skulle ha konstaterats senare insolvent. Det här hör samman med paketresedirektivets målsättning att skapa en så hög och enhetlig konsumentskyddsnivå som möjligt då det var frågan om avtal såsom paketresor och sammanlänkade researrangemang.¹⁵¹

3.6.2 De paketresor som annullerades skulle ersättas till resenärerna trots pandemin

Genom att resenärerna hade rätt till ett skydd vid arrangörens insolvens underlättades gränsöverskridande tillhandahållande av paketresor inom EU. I samband med pandemin var de viktigaste skydden för resenärerna, skyddet mot insolvens och återbetalning av outnyttjade värdebevis.¹⁵² Arrangörernas betalda säkerheter täcker återbetalning av alla betalningar för de tjänster som inte uppfylls på grund av arrangörens insolvens. Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 261/2004 (6), (EG) nr 1371/2007, (EU) nr 1177/2010 och (EU) nr 181/2011 föreskriver om passagerarrättigheter vid de situationer när resor inställs. Om ett transportföretag ställer in en resa måste företaget erbjuda resenärerna möjligheten att välja mellan återbetalning och ombokning.¹⁵³ Vid pandemin kunde inte ombokning nyttjas och därför måste valet stå mellan de ersättningsmöjligheter som fanns tillhands.¹⁵⁴ Även de etablerade arrangörerna utanför EU eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet var skyldiga att ställa säkerhet då de

---

¹⁵⁰ Konkurrens och konsumentverket 2020.

¹⁵¹ RP 120/2020 rd, s. 5.

¹⁵² Lagen om kombinerade resetjänster 36 § punkt 3. RP 120/2020 rd, s. 3.

¹⁵³ Artikel 7.3 i förordning (EG) nr 261/2004, artikel 16.1 a i förordning (EG) nr 1371/2007, artikel 18.1 b i förordning (EU) nr 1177/2010, artikel 19.1 b i förordning (EU) nr 181/2011.

¹⁵⁴ Kommissionens rekommendation (EU) 2020/648, s. 11.

erbjuder paketresor för försäljning i Finland i enlighet med lagen om kombinerade resetjänster 1 och 2 mom.¹⁵⁵ Arrangören ska ställa säkerhet i följande situationer: 1. Om resenärerna debiteras för delar av priset eller hela priset innan resan har inletts. 2. Ifrågavarande resa varar över 24 timmar eller inbegriper övernattnings. 3. Det ingår i resan minst två olika typer av resetjänster. Även producenter av turisttjänster som bistår anskaffningen av sammanlänkade researrangemang ställer säkerhet. Om tjänsten är transport, ska säkerheten även täcka kostnaderna för hemtransport. Arrangörer som ställer säkerhet registreras i KKV:s säkerhetsregister.¹⁵⁶ Lagen om en tillsyns- och insolvensskyddsavgift för leverantörer av kombinerade resetjänster innehåller föreskrifter om en fast tillsynsavgift som grundar sig på det säkerhetsbelopp som leverantören ställt och en procentuell insolvensskyddsavgift. Den betalas enligt omsättningen för säljandet av kombinerade resetjänster. Avgiften gäller endast de leverantörer som är skyldiga att ställa säkerhet och registrera sig. Konkurrens- och konsumentverket påför och tar ut tillsyns- och insolvensskyddsavgiften kalenderårsvis i enlighet med lagen om en tillsyns- och insolvensskyddsavgift för leverantörer av kombinerade resetjänster (922/2017).¹⁵⁷ Skyddet vid insolvens ska vara effektivt och heltäckande. Enligt paketresedirektivet har resenären rätt till att få tillbaka sina betalda pengar till fullt belopp och utan dröjsmål på grund av arrangörens insolvens som gäller hela paketreseavtalet, även för de tjänster som har producerats av underleverantörer. Till resenären återbetalas inte de avgifter för de tjänster som resenären har nyttjat under resan.¹⁵⁸ Av punkt 18 i kommissionens rekommendation framgick att skyddet vid insolvens inte täckte resor som ställts in på grund av pandemin.¹⁵⁹

Enligt lagen om kombinerade resetjänster 36 § 1 mom. 3 punkt är arrangören skyldig att informera resenären om hen skyddas av insolvensskyddet.¹⁶⁰ Våren 2020 avstod FCCA från kravet att ställa säkerhet på deposition i tre månaders tid på grund av den snabba utvecklingen inom branschen.¹⁶¹ EU-kommissionen utfärdade riktlinjer för att garantera

---

¹⁵⁵ Lagen om kombinerade resetjänster 2 kap 3 §.

¹⁵⁶ Havia 2021.

¹⁵⁷ Begäran om uttalande VN/25939/2021.

¹⁵⁸ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

¹⁵⁹ RP 120/2020 rd, s. 3.

¹⁶⁰ RP 105/2017 rd, s. 47.

¹⁶¹ Havia 2021.

resenärerna rättigheter som Finland följde under pandemin.¹⁶² Enligt lagen om leverantörer av kombinerade resetjänster 10 a 1 mom. hade resenärerna inom ramen för statsbudgeten av statens medel rätt att få ersättning för en avgift som hen betalat i förväg och som arrangören enligt lagen om kombinerade resetjänster 16 § var skyldig att betala för avbokad paketresa. Ersättningen betalades då en arrangör hade försatts i konkurs med stöd av konkurslagen 4 § (120/2004). Annan förutsättning var att paketresan hade ställts in på grund av oundvikliga och extraordinära omständigheter samt att fordran inte kunde betalas ur arrangörens ställda säkerhet. Resenären fick även ersättning för ett värdebevis som hen fått av arrangören. Enligt lagen om kombinerade resetjänster 2 mom. skulle resenären hos Konkurrens- och konsumentverket yrka om ersättning inom 6 månader från det att arrangören hade försatts i konkurs. Resenären hade rätt att ansöka om ersättning hos kreditgivaren, om hen hade betalat paketresan med kreditkort. Dock hade inte resenären rätt till ersättning från två håll.¹⁶³ I början av pandemin infördes specialarrangemang som möjliggjorde att erbjuda resenärer ett värdebevis, garanterat av staten, i stället för återbetalning.¹⁶⁴ De resor som ställdes in på grund av pandemin och värdebevis omfattades inte av skyddet mot insolvens på grund av den exceptionella situation som pandemin hade orsakat. Om arrangören går i konkurs har resenären rätt att ansöka ersättning för den uteblivna servicen. I andra situationer än konkurser kan ersättning sökas endast om KKV har konstaterat att arrangören är klart och ostridigt insolvent.¹⁶⁵

3.6.3 Lagen om kombinerade resetjänster

Paketreselagen upphävdes genom lag om kombinationer av resetjänster som trädde i kraft den 1 juli 2018. Lagen baserar sig på europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU samt om upphävande av rådets direktiv 90/314/EEG som antogs 2015. Direktivet införlivades i den nationella lagstiftningen. Direktivet baserar sig på kommissionens

---

¹⁶² Europeiska konsumentcentret i Finland 2021.

¹⁶³ RP 120/2020 rd, s. 7.

¹⁶⁴ Europeiska konsumentcentret i Finland 2021.

¹⁶⁵ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

förslag COM (2013) 512, statsrådet informerade riksdagen om direktivet i en U-skrivelse U 65/2013 rd. Direktivet ersatte rådets direktiv 90/314/EEG av den 13 juni 1990 om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang som i Finland hade genomförts genom bestämmelser i lagen om paketresor (1079/1994) och lagen om paketreserörelser (939/2008). Lagen gällde marknadsföring av paketresor och relaterade avtal, marknadsföring av paketresor för konsumenter samt orättvist beteende i näringslivet. Arrangörerna blev skyldiga att ställa en säkerhet och även garantier. Konsumentskyddet förbättrades för resenärerna. Arrangörens informationsskyldighet blev mer omfattande och resenären fick större rättigheter i det fall att det förekom brister i arrangörens prestation. Det nya med lagen var att bestämmelserna även gällde sammanlänkade arrangemang.¹⁶⁶ För arrangörerna infördes en ny insolvensskyddsavgift i avsikt att trygga resenärers hemtransporter och ersättningar till fullt belopp. Det som även var nytt var att Konkurrens- och konsumentverket gavs behörighet att ordna hemtransporter. Dessutom revideras systemet med säkerhet och registreringar av dem som är skyldiga att ställa säkerhet.¹⁶⁷

3.6.4 Rådets direktiv 90/314/EEG och rådets direktiv (EU) 2015/2302 och lagen om paketresor och sammanlänkade researrangemang

Paketresedirektivet trädde i kraft år 1995 genom lagen om paketresor och förordningar om paketresor.¹⁶⁸ Direktivets bakgrund var unionens rådande uppfattning på 1980-talet, vilken gav turismen en central roll i europeisk integrationsprocess.¹⁶⁹ Harmoniseringen av den internationella transporträtten började redan egentligen på 1920-talet. Enligt EUF-fördraget art. 169 skulle EU bidra till en hög konsumentskyddsnivå med hjälp av art. 114.¹⁷⁰ Direktivet hörde samman med EES-avtalet¹⁷¹, som betonade en marknads- och avtalsrättslig reglering som krävde att paketresedirektivet trädde i kraft. Direktivet trädde i kraft samtidigt som EES-avtalet¹⁷² Genom rådets direktiv 90/314/EEG fastställdes

---

¹⁶⁶ RP 105/2017 rd, s. 4-6.

¹⁶⁷ Arbets- och näringsministeriet 2017.

¹⁶⁸ RP 83/2008 rd, s. 4-7.

¹⁶⁹ Tiberg 2018.

¹⁷⁰ Europeiska unionens råd 2015, s. 3 – 8.

¹⁷¹ Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

¹⁷² RP 237/1992 rd, s. 1.

viktiga konsumenträttigheter, och samtidigt anpassades dess rättsliga ram till inre marknads utveckling för att kunna passa samman med den, undanröja oklarheter och fylla lagen luckor. Direktivet (EU) 2015/2302 ersätter rådets direktiv 90/314/EEG om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang som genomfördes genom lagen om paketresor (1079/1994) och lagen om paketresor (939/2008).¹⁷³ Enligt EUF-föredraget art. 26.2 och 49 hade inre marknaden inga gränser och det skulle säkerställa fri rörlighet av varor, tjänster och etableringsfriheten. Direktivet skulle gynna en fungerande inre marknad, genom en så hög och så enhetlig konsumentskyddsnivå som möjligt, samt samtidigt skulle medlemsstaternas lagstiftning harmoniseras.¹⁷⁴ På grund av resemarknadens utveckling måste paketresedirektivet¹⁷⁵ revideras och lagstiftningen som gällde det skulle anpassas till direktivet. Därför antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 om paketresor och sammanlänkade researrangemang. Direktivet grundar sig på kommissionens förslag COM (2013) 512.¹⁷⁶ Medlemsstaterna införlivade paketresedirektivet på olika sätt, till exempel Finland införlivade direktivet genom att anpassa direktivet till den gällande lagen.¹⁷⁷ Syftet med direktivet var att anpassa konsumentskyddets omfattning till utvecklingen, öka öppenhet och förbättra rättssäkerhet för både resenärer och näringsidkare.¹⁷⁸

4 Lagstiftningens rättsliga natur spelar en viktig roll vid tolkningen av force majeure

4.1 Utgångspunkten för tolkningen av omständigheter som hör samman med pandemier är inte bara den nationella lagen utan även EU-rätt ingår i konceptet

Finland är en medlem av EU och därvid är unionsrätten en del av den finska rättsordningen, trots att det är även frågan om skilda rättsordningar.¹⁷⁹ Bekämpningen av SARS-CoV-2 koncentrerades till THL och SHM medan de primära åtgärderna sköttes av

---

¹⁷³ RP 105/2017 rd, s. 13.

¹⁷⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302, s.34.

¹⁷⁵ Paketresedirektivet används i stället för direktivet (EU) 2015/2302 i texten.

¹⁷⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302, s. 1. Statsrådet informerade riksdagen om direktivet i en U-skrivelse U 65/2013 rd.

¹⁷⁷ Tiberg 2018, s. 3-8.

¹⁷⁸ Europeiska unionens råd Interinstitutionellt ärende: 2013/0246 (COD) 2015, s. 3 – 8.

¹⁷⁹ Inremarknadsguide, s. 6.

SHM. SHM var den s.k. tillsynsmyndigheten. Medlemsstaternas tillvägagångssätt i kampen mot Sars-CoV-2 skilde sig från varandra och den finska regeringen hade valt att följa de internationella modellerna, men inom vissa områden valde regeringen även en egen väg. Kommissionen hade utfärdat enhetliga riktlinjer inom unionen som gällde gränsåtgärder och samordnade gränssäkerheten på EU-nivå.¹⁸⁰ Det utfärdades även gemensamma riktlinjer som gällde skötseln av pandemin främst för att kunna uppnå en enhetlig fungerande inre marknad och en ekonomisk integration för fria rörligheten av varor, tjänster, arbetstagare och kapital. Syftet med de olika riktlinjerna var att garantera lika rättigheter för alla och ett skydd av folkhälsan.¹⁸¹ EU-rätten har företrädare i vissa frågor framom Finlands rättsordning. Unionsrättsliga bestämmelser kan ge upphov till rättigheter och skyldigheter för fysiska och juridiska personer, som i vissa fall kan åberopas inför domstol och myndigheter. Med stöd av GL 93 §, har den finska regeringen och riksdagen befogenhet att bereda och genomföra EU-ärenden, som egentligen utformar det finländska ställningstagandet inom unionen. EU-medlemskapet påverkar både den finska politiken och förvaltningen, och är en del av den finländska beslutsfattandet.¹⁸²

Den finska lagstiftningen särskiljer mellan rättsreglernas ställning på följande vis: a) grundlag, b) internationella fördrag som kräver inskränkt grundlagsstiftningsordning, c) allmän lag, samt lag om ikraftträdandet av internationella fördrag, d) förordning, samt förordning om ikraftträdande av internationella fördrag, och e) lägre rättsnormer utfärdade av andra myndigheter än republikens president, statsrådet och ministerierna med stöd av särskilt bemyndigande. Det motsvarande särskiljandet av rättsregler inom EU-rätten är följande: 1) skriven primärrätt, t.ex. fördraget om Europeiska unionen (FEU) och fördraget om Europeiska unionen funktionssätt (FEUF), b) internationella fördrag ingångna av EU, lagstiftningsakter såsom förordningar, direktiv och beslut, vanligtvis antagna av Europaparlamentet och rådet; c) kommissionens antagna delegerade rättsakter

---

¹⁸⁰Statsrådet 2020, s. 20- 21.

¹⁸¹ RP 108/2016 rd, s. 179: ”På grund av målet Cassis de Dijon-målet (ärende 120/78) är inte detaljerad reglering nödvändigt. Enligt principen om ömsesidigt erkännande som utvecklats med hjälp av målet Cassis de Dijon (120/78) tilläts en produkt inträda inom den inre marknaden när en medlemsstat godkände den. Dock har det skett en övergång från en detaljerad harmonisering av tekniska aspekter till en enklare reglering som påverkar även på hälsan och säkerhet.”

¹⁸² Nordström-Backman-Konttinen, s. 22-23.

med delegerad befogenhet; och d) av kommissionen normalt antagna verkställande rättsakter. Till hierarkin hör inte de nationella lagstiftningsåtgärderna, FEUF art. 29, som ”är nödvändiga för att genomföra unionens rättsligt bindande akter”.¹⁸³ Kopplingen mellan det nationella konstitutionella och internationella regelverket samt EU-rätten avspeglar delvis en dubblering. Sedan 2004 har kommissionen omarbetat konsumentregelverket på kontraktträttsens område för att förenkla och komplettera den nationella lagen, för att skapa en faktisk inre marknad med en hög konsumentskyddsnivå och konkurrenskraftiga företag.¹⁸⁴ Målsättningen var att med hjälp av harmoniseringsåtgärder skulle alla hinder på den inre marknaden undanröjas.

Bekämpningen av pandemin kom att bli ett internationellt samarbete vid sidan om de nationella åtgärderna. EU har tilldelats befogenheter på de områden som medlemsstaterna har överlåtit beslutsrätt i, dock är unionen alltid tvungen att hålla sig inom de rättsliga ramar som grundfördragen har givit åt den. Unionens befogenheter varierar inom olika sektorer och vissa befogenheter är mer omfattande än andra som är mer begränsade. Dessa befogenheter delas in i tre kategorier, d.v.s. exklusiv, delad och en kompletterande befogenhet. Vid exklusiv befogenhet har EU rätt att lagstifta och anta rättsligt bindande akter. Vid delad befogenhet har både EU och medlemsstaterna rätt att lagstifta och anta rättsligt bindande rättsakter. Den tredje befogenhetskategorin innebär att EU vidtar stödjande och kompletterande åtgärder.¹⁸⁵ Syftet med harmoniseringen av medlemsstaternas rättsordningar är främst att få till stånd en hög rättssäkerhet¹⁸⁶ med hjälp av att EU-rättens primärrätt, konstitution och statsförfattningar inte är begränsade till normhierarkins topp i form av grundfördrag. Unionsrättens roll som värdegemenskap betonas i enlighet med FEU art. 2.¹⁸⁷ Syftet med harmoniseringen var att alla hinder på den inre marknaden skulle undanröjas med hjälp av nationell lagstiftning och harmoniseringsstandarder¹⁸⁸ Primärrätten består av normer som är begränsade till de

---

¹⁸³ Rosas 2012 s. 518-519.

¹⁸⁴ Bärlund-Nybergh-Petrell, s. 9, 40.

¹⁸⁵ Eurooppatiedotus 2019.

¹⁸⁶ Puisto, s.75.

¹⁸⁷ FEU art. 2: ”Unionen ska bygga på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. Dessa värden ska vara gemensamma för medlemsstaterna i ett samhälle som kännetecknas av mångfald, icke-diskriminering, tolerans, rättvisa, solidaritet och principen om jämställdhet mellan kvinnor och män.”

¹⁸⁸ Utrikesministeriet 2023.

grundläggande rättigheterna, och dessa är uttryckliga riktlinjer för lagstiftningen och rättstillämpningen. Grundfördragen innehåller rättsprinciper, såsom subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen mm., FEU art. 5, som är den del av den skrivna primärrätten.¹⁸⁹

Återinförandet av gränskontroller baserade sig på gränsbevakningslagen (578/2005) 15 § 1 mom. och 6 § 7 punkten i reglementet för statsrådet (262/2003). Statsrådet beslutade enligt den förstnämnda bestämmelsen om tillfälligt återinförande av gränskontroll vid de inre gränserna med stöd av kap. 2 i avdelningen III i kodexen om Schengengränserna. Inrikesministeriet fattade besluten under pandemi på basen av hotet mot den allmänna ordningen, den inre säkerheten och folkhälsan. Pandemin krävde omedelbara åtgärder. Enligt reglementet för statsrådet 6 § 7 punkten handläggs och avgörs beslut vid statsrådets allmänna sammanträden. Enligt kodexen om Schengengränserna (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/399) art. 25 har medlemsstaterna rätt att återinföra gränskontroll som inte får överstiga sex månader. Enligt artikel 28 i förordningen är medlemsstaterna berättigade att vid exceptionellt fall omedelbart återinföra gränskontroll vid de inre gränserna under en begränsad period på högst tio dagar.¹⁹⁰ Enligt EUF-föredraget art. 291 bör det vidtas alla nödvändiga nationella lagstiftningsåtgärder för att genomföra unionens rättsligt bindande akter.¹⁹¹ Unionen är behörig att vidta åtgärder för att upprätta den inre marknaden med stöd av EG art. 94 och 95. På den inre marknaden gäller en delad befogenhet, åtgärderna är exklusiva på grund av gemensamma regler, till exempel hälso- och sjukvård samt sociala tjänster ingår i det. Unionen har ingen egen folkhälso- eller socialpolitik eftersom befogenheten inom det här området tillhör medlemsstaterna. Dock ger EG art. 152.1 EU möjlighet att ingripa i regleringen av läkemedel ur folkhälsosynpunkt. På folkhälsoområdet har EU:s befogenheter förstärkts med hjälp av EG-föredraget art. 46, 137, 140, 153, 174 och 186 som hör samman med

---

¹⁸⁹ Rosas 2012 s. 520–522.

¹⁹⁰ Kodexen om Schengengränserna (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/399) art. 25, s. 6: ”Om det allvarliga hotet kvarstår får gränskontrollen förlängas för förnybara perioder på upp till 20 dagar under två månader totalt. Beslut om förlängning ska samtidigt meddelas övriga medlemsstater och kommissionen. Enligt förordningens artikel 27 ska i meddelanden om tillfälligt återinförande av gränskontroll vid de inre gränserna också anges omfattningen av återinförandet och vilket eller vilka avsnitt av de inre gränserna som återinförandet av gränskontroll gäller samt namnen på de godkända gränsövergångsställena.” Beslut OKA/61/10/2020.

¹⁹¹”Konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Artikel 291: ”Medlemsstaterna ska vidta alla nationella lagstiftningsåtgärder som är nödvändiga för att genomföra unionens rättsligt bindande akter”.

hälsoskydd. Enligt EG art. 152.1 ska alltid en hög hälsoskyddsnivå säkerställas vid utformning och genomförande av all unionspolitik. EU:s åtgärder, som kompletterar den nationella politiken, ska förbättra folkhälsan, förebygga ohälsa och sjukdomar, samt undanröja hot mot folkhälsan. Romfördraget innehöll inga direkta hänvisningar till folkhälsa eller befogenheter på hälsoområdet. Först genom Maastrichtfördraget gavs EU en tydlig behörighet.¹⁹² Finland är skyldig att på nationell nivå följa och verkställa EU-kodex.¹⁹³ Till exempel kommunerna bör avstå från att tillämpa eller skapa föreskrifter som äventyrar den fria rörligheten. Alla nationella regler, inklusive kommunala åtgärder, som hindrade en effektivt fungerande inre marknad har avskaffats, och kommunerna är skyldiga att samarbetar med andra medlemsstaters myndigheter och kommuner.¹⁹⁴ Ändamålet med att återinföra gränskontroll vid gränserna var att hindra ett direkt hot mot allmän ordning och inre säkerhet främst på grund av att Sars-CoV-2 spred sig med hjälp av resenärerna. Återinförandet av gränskontroll ansågs vara en möjlighet att bromsa spridningen av coronaviruset och således skulle det minska det hot som viruset utgjorde mot folkhälsan i Finland.¹⁹⁵

4.2 Tvingande lagstiftning kan aldrig kringgås genom avtal mellan parterna

Under 1900-talet inskränktes avtalsfriheten, med hjälp av den tvingande rätten och jämningsmöjligheterna främst för att få tillstånd rättvisa och skäliga avtalshelheter. Man utvecklade rättsliga verktyg för att skydda den svagare parten och ifrågasvarande åtgärder riktades mot de skevheter som den traditionella kontraktsrätten hade förorsakat. Vissa typer av avtal regleras i dag genom lagen men trots det finns det fortfarande föråldrade och bristfälliga föreskrifter i rätten. Det är i sista hand statens tvångsmaskineri, domstolsväsendet och verkställande myndighet som försäkrar att avtalets bindande verkan verkligen följs. Med andra ord den fria viljan har förvandlats till förpliktande i förhållande till andra rättssubjekt. På grund av principen om pacta sunt servanda kan ett avtal inte återkallas p.g.a. dess bindande villkor.¹⁹⁶ Den tvingande rätten begränsar

---

¹⁹² Nykänen 2006, s. 37, 40-41.

¹⁹³ Utrikesministeriet 2023.

¹⁹⁴ Inremarknadsguide, s. 6-7.

¹⁹⁵ Beslut OKA/61/10/2020, s. 6.

¹⁹⁶ Bärlund-Nybergh-Petrell 2013, s. 9-14, 201-204, 260-262.

avtalsfriheten,¹⁹⁷ och den delas även in i olika grupper enligt hur dess verkan ska definieras. För det första kan en viss fråga regleras i lag som bekräftar att avvikande villkor är lagstridiga. För det andra är det möjligt att allmänt förbjuda avtalsvillkor med vissa specifika särdrag, utan att deras normativa innehåll i detalj har bestämts. Stadgandena som gäller konsumentförhållanden hör till den första gruppen, främst för att man antar att konsumenter befinna sig i en svagare ställning jämfört med näringsidkare. Dock har inte konsumenterna rätt att direkt åberopa paketresedirektivet (EU) 2015/2302 för att det är den nationella lagen som gäller.¹⁹⁸ Då ett direktiv antas genom lagstiftningsförfarandet enligt EUF-föredraget art. 289 är det alltid frågan om en bindande rättsakt¹⁹⁹ och eftersom direktiv inte kan tillämpas som sådana ska de införlivas på nationell nivå. Hur och på vilket sätt det sker beror på nationernas rättssystem. Medlemsstaterna är skyldiga att se till att syftet med direktiven alltid uppfylls.²⁰⁰ Finland är skyldigt att iaktta fri rörlighet för varor, tjänster, etableringsfrihet och speciellt principen om icke-diskriminering.²⁰¹ Det spelrum som ges åt medlemsstaterna i samband med införlivandet av ett direktiv varierar från direktiv till direktiv, eftersom det kan innehålla normer och principer som lämnar utrymme för skönsmässig bedömning eller inte.²⁰² Det finns även avtalsvillkor som är förbjudna genom lag, dessa förbud gäller alla avtalstyper främst för att man ska kunna skydda utomstående.²⁰³

Medlemsstaterna har inte rätt att kringgå de tvingande normerna som är förenliga med EU-rätten.²⁰⁴ Vissa direktiv är fullt harmoniserande och vissa normer kan även vara fullt harmoniserade,²⁰⁵ vars främst uppgift är att få till stånd en enhetlig reglering inom hela EU som det inte fås avvika ifrån. Vilken typ av harmonisering det är frågan om framgår av föreskriften i fördraget, den rättsliga grunden för direktivet, eller direkt.²⁰⁶

---

¹⁹⁷ Enligt domen i målet Van Duy. De enskilda hade i målet rätt att åberopa sina rättigheter enligt direktiven, oberoende av innehållet i den nationella lagstiftningen.

¹⁹⁸ Hjälp och råd för konsumenter i Europa 2023.

¹⁹⁹ Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP) inrättades första gången år 1993 genom Maastrichtfördraget. Den har successivt förstärkts genom senare fördrag, särskilt Lissabonfördraget. Sedan Lissabonfördraget trädde i kraft i december 2009 är EU en juridisk person.

²⁰⁰ Justitieministeriet 2022.

²⁰¹ Tillexempel, i fallen C-324/98, Telaustria (EU:C:2000:669), C-147/06, SECAP (EU:C:2008:277), C-159/11, Lecce (EU:C:2012:817) och C-358/12, Pascolo (EU:C:2014:2063). RP 108/2016 rd, s. 1.

²⁰² Justitieministeriet 2022.

²⁰³ Norros 2018, s. 34–36.

²⁰⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU, s. 1.

²⁰⁵ RP 105/2017 rd, s. 15.

²⁰⁶ Oikeusministeriö, 2023.

Paketresedirektivets egentliga syfte är att bidra till en väl fungerande inre marknad och uppnå en så enhetlig hög konsumentskyddsnivå som möjligt.²⁰⁷ Paketdirektivets föreskrifter fungerar som styrmedel för att öka konsumentens avtalsfrihet och hindrar konsumenterna att bindas av oförmånliga villkor.²⁰⁸ Konsumentlagstiftningen är en typisk tvingande rätt²⁰⁹ och paketresedirektivet (EU) 2015/2302 art. 23.2 och 23.3, beskriver direktivets tvingande karaktär.²¹⁰ Resenärer kan inte avstå från de rättigheter som de har beviljats genom direktivet. Alla avtalsmässiga satsar som direkt eller indirekt åsidosätter eller begränsar resenärens rättigheter eller vars syfte är att kringgå direktivet är aldrig bindande för resenären.²¹¹ Resenären har inte rätt att avstå från de rättigheter som beviljats honom, lagen om kombinerade resetjänster 6 §, och alla avtalsvillkor som avviker till resenärens nackdel är utan verkan.²¹² Resenärerna kan dock ges bättre förmåner än vad lagen föreskriver. Föreskrifter som bryter mot den tvingande rätten är helt enkelt ineffektiva.²¹³ EU fick genom EUF-föredragets art. 3.1 en exklusiv lagstiftningsbefogenhet inom konkurrensens område till fördel för den inre marknadens funktion.²¹⁴ Det kontraktsrättsliga ansvarsgrunden är presumtionsansvaret, vilket innebär att den part som har brutit mot avtalet ansvarar för den skada som hen orsakat, om hen inte kan visa att skadan inte är en följd av hens vållande.²¹⁵ Parternas förmåga att reglera sina rättsliga förbindelser har minskat i takt med att den tvingande rätten har ökat.²¹⁶ Ett avtalsvillkor är oskäligt om det gynnar ett företag i en sådan utsträckning att parternas rättigheter och skyldigheter är i obalans.²¹⁷ Genom paketresedirektivet fastställdes enhetliga minimikrav för paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang inom EU och konsumenterna berättigades att köpa tjänster på EU:s inre marknad med största möjliga garantier.²¹⁸ Enligt EUF-föredraget artikel 169.1 och

---

²⁰⁷ RP 105/2017 rd, s. 4.

²⁰⁸ Svensson, s. 366 – 367.

²⁰⁹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 306–308.

²¹⁰ RP 105/2017 rd, s. 9.

²¹¹ mål C-396/21.

²¹² Genom paragrafen genomfördes paketresedirektivets artikel 23.

²¹³ Mononen 2004, s. 1382–1384.

²¹⁴ Enligt Markku Suksi baserar sig direktiven på de fyra friheterna och bestämmelserna om den inre marknaden, men anser att fri konkurrens alltid utgjort en del av EU:s offentliga upphandling, 2021 s. 191-192.

²¹⁵ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 265.

²¹⁶ Saarnilehto 2009, s. 14–15.

²¹⁷ Konkurrens – och konsumentverket 2023.

²¹⁸ Europeisk rättvisa 2023.

169.2 ska EU bidra till att uppnå en hög konsumentskyddsnivå genom åtgärder som antagits enligt art. 114.²¹⁹

4.3 Dispositiv lagstiftning kan avtalas bort eller åsidosättas av parterna

Under 1800-talet var privatautonomi utgångspunkten för privaträtten som grundade sig på det samhällsskick som rådde på den tiden i Europa.²²⁰ Tanken bakom obegränsad avtalsfrihet uppkom redan på 1600-talet av Hugo Grotius och Samuel Pufendorf, enligt dem skulle viljan kunna bindas på obestämd tid. Grotius utvecklade även tanken om uppdelningen av åtgärder som hörde samman med den bindande viljan, vilka var: a) handlingsplan, b) självreglering och 3) rättvisans överföring. Tillsammans bildade dessa ett fullständigt löfte vars grund var parternas vilja, en ensidig rättsakt, som sedan kom att skyldig göra ett givet löfte. Det av parten givna löftet var ett moraliskt fenomen; vars bindande kraft berodde på parternas behov, omständigheter och vilja. Grotius och Pufendorf idé om rättvisa och ekonomi kom att bli ramen för marknadsmekanismen.²²¹ Utgångspunkten vid avtalsförhandlingar är parternas syfte, behov, förväntningar och förutsättningar som sedan bildar ett avtal i det fall att de möts. Förhandlingarna samjämkar parternas målsättningar och definierar den praktiska avtalsbalansen. Dock från det normativa perspektivet ligger avtalsförhandlingar i en gråzon, där den rättsvetenskapliga forskningen bygger broar mellan god praxis och normativa ställningstaganden.²²² Enligt RättshandL. 1 § uppstår ett bindande avtal mellan parterna när ett jakande svar fås på ett givet anbud.

Regeringen drog upp riktlinjer och rekommendationer för att hantera smittspridningen av Sars-CoV-2. I praktiken fullföljdes riktlinjerna, rekommendationerna, beslut och restriktionerna med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar och medborgarna ansvarade för att de följdes. Det var frågan om ett brett samarbete som involverade både unionen, nationen och folket, där alla bar sitt eget ansvar. Utgångspunkten för myndigheternas ansvar och inbördes samarbete har fastställts i lagen om smittsamma sjukdomar

---

²¹⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302, s. 2.

²²⁰ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 302.

²²¹ Se artikel 13.1.1 b i Fördraget om Europeiska unionen.

²²² Klami-Wetterstein 2016, s. 485.

(1227/2016) och lagen kompletteras av statsrådets förordning om smittsamma sjukdomar.²²³ Beslutens rättsliga natur kan påminna om varandra. Rekommendationerna kan till sin natur var grundläggande, tekniska eller av mindre betydelse.²²⁴ Medan när det är frågan om avtal mellan näringsidkare har de möjlighet att åsidosätta lagvalsproblem med hjälp av dispositiv lag, och lagens räckvidd kan även begränsas eller så kan de tillämpa andra normkällor.²²⁵ Dock i båda fallen är det frågan om dispositiv lag.

Enligt det nordiska och kontinentala kontraktsrättsliga tänkandet består de gällande normerna mellan parterna av a) individuella och standardvillkor, b) avtalsrättsliga regler och principer, som är nedskrivna i lag eller inte. Normkällornas betydelse varierar beroende på avtalstypen och ju mer ett avtal har preciserats desto mindre betydelse får den gällande lagen.²²⁶ Ett avtal är en process som följer marknaden enligt Karhu som kräver att parterna samarbetar och relationerna jämkas i takt med förändringar. Under pandemin förändrades förhållandena ständigt som försvårade kampen mot viruset och därför fodrade kampen ett brett samarbete både inom nationen och EU. Till saken hör att processen förändrar ständigt avtalets natur i de tidsmässiga, personliga och materiella dimensionerna. Enligt Pöyhönen ger begreppet process vika för avtalets bindande verkan som ska alltid bedömas i förhållande till de ifrågavarande förändringarna. Om omständigheterna förändras har parterna möjlighet att grunda sina rättigheter och skyldigheter på skyddet av förtroendet och på deras ömsesidiga berättigade förväntningarna i samband med avtalet. Skyddet av förtroende definierar gränserna för partens legitima förväntningar.²²⁷

Vanligtvis definieras parternas ansvarsgrund detaljerat i förväg genom att riskerna fördelas enligt en eventuell skada.²²⁸ Avtalsfriheten påverkas idag av det ökande regelverket, avtalsrättsliga principer, handelsbruk och rättspraxis²²⁹ och den dispositiva lagen kan uppfattas som ett undantag i rättsordningen, där den tvingande

---

²²³ Regionalförvaltningsverket 2023.

²²⁴ Statsrådets kansli 2022, s. 17.

²²⁵ Hemmo 2005, s. 488–489.

²²⁶ Norros 2022, s. 581–589.

²²⁷ Hatonen, 2010, s. 63–71.

²²⁸ Sandvik 2013 s. 143–150, Sisula-Tulokas 2012, s. 145.

²²⁹ T.ex. HD 2008:77, återbrytande av en skiljedom.

rätten är givetvis starkare än avtalets innehåll.²³⁰ Trots att avtalet ska vara en rättvis kompromiss av de motstående intressen har de traditionella avtalsrättsliga tankemodellerna inte förmått att garantera en rättvis avtalspraxis. Därför ska man beakta parternas befogade förväntningar då avtalsfrihetens dimensioner ska granskas.²³¹ Lehtinen särskiljer mellan affärs- och konsumentavtal på grund av att konsumentavtal kan förmedlas i en rättsakt på grundval av principerna om skyddet av den svagare och rättvisepincipen.²³² I långvarig avtalsförhållanden lönar det sig därför att betona ett ex ante-tänkesätt.²³³ Enligt Lehtinen lämpar sig den klassiska, statiska avtalsmodellen bäst för affärsavtal, eftersom den sammanfogar strikt avtalets bindande karaktär. Enligt honom framhävs avtalets bindande karaktär av skyldigheten om att noggrant iaktta villkoren i ett avtal. Lehtinen styrker att affärsavtalens statiska karaktär fungerar som en riskdelningsmekanism.²³⁴ Riskfördelningen återspeglar främst parternas vilja, avtalets syfte och avtalsbalansen.²³⁵

Regeringens givna rekommendationers rättsliga natur som utfärdades under pandemin var olika.²³⁶ Flera av rekommendationerna betonade folkhälsans betydelse och åtgärdernas syfte som vidtogs under pandemin var att hindra smittspridningen, trygga sjukvårdens kapacitet och den inre marknadens funktion.²³⁷ Så som till exempel kommissionens meddelandena (2020/C 108 I/01) och (C/2020/2078) samt kommissionens rekommendation (2020/648). Regeringens utfärdade rekommendationer hör samman med EU:s sekundärrätt och är inte icke-bindande rättsakter.²³⁸ Enligt EUF art. 17 ger kommissionen förslag till lagstiftningsakter och utvecklar EU-policy med hjälp av riktlinjer och strategiska dokument. Rekommendationernas karaktär liknar soft law som inte har bindande juridisk verkan, och enligt EUF art. 288 placerar de sig i hierarkin under EU-fördrag, allmänna principer, domstolsavgöranden, lagstiftningsakter, delegerade och implementerande akter. Dock är rekommendationerna inte utan rättslig

---

²³⁰ Norro 2018, s. 37.

²³¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 257.

²³² Hatonen 2010, s. 63 – 71.

²³³ Sund-Norrgård, 2022, s. 1–3.

²³⁴ Hatonen 2010, s. 63 – 71.

²³⁵ Hoppu 2020, s. 295. ”Riskfördelningen kan även benämnas som skälighetsprövning.”

²³⁶ Statsrådets kansli 2022, s. 21.

²³⁷ OKA/61/10/2020. Martin Scheinin, s.20.

²³⁸ EU-rättens ABC 2016.

verkan eftersom tex. den finska domstolsväsendet har rätt att hänvisa till dem vid tolkning av relevanta spörsmål. Rekommendationerna innehåller alternativa svarsmallar för tänkbart otillåtna förbehåll.²³⁹ Under pandemin antogs rekommendationen med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, i synnerhet art. 292.²⁴⁰ Europarådets rekommendationer antas av ministerkommittén i enlighet med Europarådets stadga art. 15 b. Rekommendationer har olika funktioner, endera som komplement eller tolkningselement i rättsliga spörsmål. Finland har genom ratificering av Europarådets stadga, art. 15 b, godkänt att handla i enlighet med dem, dock lämnar de för medlemsstaterna en stor handlingsfrihet.²⁴¹ Med hjälp av dem har EU-institutionerna möjlighet att framföra åsikter och föreslå åtgärder som inte är rättsligt bindande. På grund av att pandemins utveckling var så pass oklar krävdes det snabba åtgärder som sedan ledde till att de utfärdade rekommendationerna var varken täckande eller juridiskt exakta.²⁴² Många av de finska beslut som gällde Sars-CoV-2 stod i linje med och grundade sig på de utlåtanden som kommissionen utfärdade under pandemin.

4.4 Allmänna villkor som gäller offentlig upphandling eller paketresor

De allmänna villkoren inom paketreseområdet förnyades på grund av att paketreselagen ersattes av lagen om kombinerade resetjänster.²⁴³ De allmänna villkoren förhandlades fram av konsumentombudsmannen och Resebyråbranschens Förbund i Finland (RBFF).²⁴⁴ Dessa villkor fastställde en miniminivå för vad som var skäligen villkor som sedan skulle komplettera lagen. Villkoren tillämpas av RBFF:s medlemmar som erbjuder paketresor, men även av företag som inte är medlemmar i SMAL. Trots dessa villkor har arrangörerna rätt att avvika från dem och i stället använda specialvillkor då det är motiverat på grund av t.ex. resans särdrag. Dock får villkoren aldrig stå i strid med lagen till resenärens nackdel. I specialvillkoren ska det anges resenärens rättigheter och skyldigheter enligt 10, 15 och 18 § lagen om kombinerade resetjänster och om ett

---

²³⁹ Åkermark-Mårsäter 2001, s. 1.

²⁴⁰ Kommissionens rekommendation (EU) 2020/648, s. 1.

²⁴¹ Spiliopoulou-Åkerman- Mårsäter 2001, s. 1, 13-14.

²⁴² OKA/61/10/2020. Martin Scheinin, s.29–32.

²⁴³ RP 105/2017 rd, s. 1. De tidigare allmänna villkoren för paketresor hade förhandlats fram den 30 juni 2009.

²⁴⁴ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

bindande avtal uppkommer i enlighet med lagen, allmänna villkoren 6 b § (19.12.2008/938). Dessa villkor är alltid bindande för arrangören men de kan ändras i det fall om hen uttryckligen har förbehållit sig rätten till ändringar och tydligt underrättat det åt motparten innan avtalsslutet, 7 § (19.12.2008/938).²⁴⁵ Vid paketresor tillämpas främst standardavtal och standardvillkor.²⁴⁶ Avsikten med de allmänna villkoren för paketresa var att minska oenighet och underlätta bedömningen eftersom lagstiftningen som gäller paketresor är strikt och invecklad. Det var därför man skapade en överskådlig verksamhetsmiljö för att säkerställa företagens kunskap och verksamhet.²⁴⁷ För att dessa villkor ska kunna tillämpas måste paketresan säljas i Finland och arrangörens verksamhetsställe bör finnas i Finland. Arrangören kan med hjälp av de allmänna villkoren försäkra sig om att de egna specifika villkoren stämmer överens med det som stiftats i lag.²⁴⁸ Konsumenttvistenämnden behandlar tillämpningen av lagen.²⁴⁹ Konsumentombudsmannen övervakar lagenligheten och användningen av allmänna paketresevillkoren. En näringsidkare kan förbjudas att fortsätta eller upprepa lagstridig användningen av oskäligen villkor.²⁵⁰

Finansministeriet styr och samtidigt ansvarar för utvecklingen av statsförvaltning. Statsförvaltningens upphandlingar styrs av statens upphandlingsstrategi och finansministerier beslutar om samordnade upphandlingar, utveckling av upphandlingsätt och har även ansvar för allmänna avtalsvillkor. Ministerierna svarar för upphandlingar inom sina förvaltningsområden.²⁵¹ I december 1993 fastställde handels- och industriministeriet de allmänna avtalsvillkoren för den offentliga upphandlingen på basen av upphandlingsförordningen för staten (1416/93). Avtalsvillkoren tillämpas på upphandling vid statliga och kommunala myndigheter, samt andra offentliga upphandlande enheter. Upphandlingsförordningen (1416/1993) i samband med att den nya upphandlingslagen (348/2007) trädde i juni 2007. Det upprättades separata avtalsvillkor för tjänste- och varuupphandling. I augusti 2016 uppdaterades villkoren i

---

²⁴⁵ Lag om paketresor 28.11.1994/1079, s. 1.

²⁴⁶ RP 105/2017 rd, s. 13-15.

²⁴⁷ Konkurrens- och konsumentverket, 2018.

²⁴⁸ 1992 rd- RP 237, s. 8.

²⁴⁹ RP 105/2017 rd, s.3.

²⁵⁰ RD1992 rd - RP 237, s. 3.

²⁵¹ Finansministeriet 2023.

JYSE 2014 på grund av ändringarna i upphandlingsdirektiven innan de nya nationella upphandlingslagarna trädde i kraft. I och med att de nya nationella upphandlingslagarna (1397/2016 och 1398/2016) trädde i kraft år 2017 har villkoren i JYSE 2014 uppdaterats genom att den reviderade upphandlingslagstiftningen beaktades. Villkoren uppdaterades även i april 2022.²⁵²

Med de allmänna avtalsvillkoren JYSE kompletteras upphandlingsavtalet.²⁵³ Avtalsvillkoren fungerar som standardvillkor i avtal mellan upphandlingsenheterna och leverantörer.²⁵⁴ Lagstiftningen reglerar konkurrensutsättning inom statens upphandling. Arbets- och näringsministeriet bereder lagstiftningen om offentlig upphandling.²⁵⁵ Avtalsstrukturen ska planeras omsorgsfullt och samtidigt säkerställs leverantörens kontinuitet. Ur upphandlingsavtalet ska tydligt framgå de villkor parterna har kommit överens om, och huruvida om de avviker från de allmänna avtalsvillkoren, specialvillkoren och vad eventuella ändringen innebär. Dock reglerar inte avtalsvillkoren följderna om ett avtalet hävs. Hävning av avtal har i allmänhet juridiskt följer för avtalsförhållandet och parternas rättigheter samt skyldigheter.²⁵⁶ Statliga ämbetsverk och upphandlingsverksamheten är en ledd helhet. Budgetlagen och i statsrådets förordning om samordnad upphandling inom statsförvaltningen reglerar den centraliserade konkurrensutsättningen inom statsförvaltningen och i statsrådet.²⁵⁷

5 Vid händelser av force majeure

5.1 Riskhantering är en viktig faktor i all affärsverksamhet

Riskhanteringen har en central roll i avtalsförhållanden eftersom en detaljerad riskhantering är en försäkring emot framtida hot.²⁵⁸ Riskerna hanteras med hjälp av

---

²⁵² Allmänna avtalsvillkor för offentlig upphandling av varor JYSE-villkor 2022, s. 7-9.

²⁵³ JHS 166 Allmänna avtalsvillkor för IT-upphandlingar inom den offentliga förvaltningen, s. 1.

²⁵⁴ Kommunförbundet 2023.

²⁵⁵ Finansministeriet 2023.

²⁵⁶ JHS 166 Allmänna avtalsvillkor för IT-upphandlingar inom den offentliga förvaltningen, s. 1.

²⁵⁷ Finansministeriet 2023.

²⁵⁸ Hoppu 2020, s. 95.

avtalsvillkor,²⁵⁹ och identifieras och hanteras genom flexibla samt exakta problemlösningar²⁶⁰ som samtidigt bestämmer parternas rättsliga ställning.²⁶¹ Ansvar för förhandlingarna uppfylls med hjälp av förhandlingsbundenhet, tillit och lojalitet.²⁶² Ett ansvar för parten följer endast av underlåtenhet. Parten svarar för avtalsbrottet i det fall om förutsättningarna för skadeståndsskyldighet uppfylls, eller om parten inte förmår visa att hen förfarit omsorgsfullt.²⁶³ Upprättandet av avtal och företagets verksamhet överlappar varandra på grund av transaktioner, d.v.s. rättsprinciper, ekonomi och politik på makronivå.²⁶⁴ Risker hör samman med osäkerhet för att riskernas karaktär är olika och varierar beroende på vilken verksamhet det är frågan om och sammanhang. Avtalsinnehållet är i själva verket en riskanalys som får en allt större betydelse i takt med att transaktionerna ökar.²⁶⁵ I den mest renodlade form är ett köp det ultimata exemplet på ett punktuellt avtal som uppmärksammar riskallokeringen. Vanligtvis upprättas engångsköp på ett uttömmande sätt eftersom avtalet inte behöver följa tidens anda medan långvariga avtal inte fungerar om de är styvt och oflexibelt förverkligade eftersom avtalen saknar förmågan att modifieras. Huvudregeln är att den part som har givit ett löfte alltid bär ansvar för det förverkligas men dock får inte förutsättningarna för ett löfte förändras alltför väsentligt.²⁶⁶

Domstolen ser på risker på två olika sätt. För de första beror riskernas fördelning på var och när de realiserar, dvs. om kostnaderna stiger eller transporterna försvåras drabbas den part som ansvar för dem i första hand. Om det leder till omöjlighet, oförutsägbarhet eller orimliga uppoffringar kan principen om force majeure tillämpas. Det andra är att ett avtal uppkommer om förhållandena inte har förändrats allt för mycket. Problemet är att faktorer alltid förändras som gör att det är svårt att fastställa den rätta lösningen eller det är svårt att genomföra en lösning tillräckligt snabbt, eftersom faktorerna redan har förändrats vid det laget. Ansvar för riskerna gäller främst i frågor om vem av parterna som bär konsekvenserna av skadan som egentligen ligger utanför hens kontroll. Den part som bär

---

²⁵⁹ Mononen 2004, s. 13,81.

²⁶⁰ Sund-Norrgård 2015, s. 137. Carlsson 2014, s. 30.

²⁶¹ Mononen 2004, s. 13, 81.

²⁶² Klami-Wetterstein 2016, s. 487.

²⁶³ Wikman 2011, s. 826.

²⁶⁴ Kurkela 2003, s. 66-69.

²⁶⁵ Hoppu 2020, s. 295.

²⁶⁶ Sund-Norrgård 2015, s.115. Hoppu 2020, s. 296. Sandvik 2004, s. 377. Häyhä 2004, s. 1438–1440.

ansvaret för risken måste alltid på något sätt försöka avhjälpa bristen. Det är därför risker hanteras med hjälp av försäkring. Lagen har med tiden lättat på sin inställning till en strikt riskdelning i frågor om force majeure eller när ingen riskdelning har gjorts.²⁶⁷ Rättsekonomin har fastställt principer som befriar en part från sina avtalsskyldigheter. Principen om omöjlighet hänvisar till en plötslig förändring av ett förhållande som omöjliggör partens prestation.²⁶⁸ När risken förverkligas råder det ingen osäkerhet om hur stor sannolikheten är för att risken ska förverkligas eller hur stor skada den kommer att orsaka.²⁶⁹

5.2 Partens rätt att göra anspråk in natura

Då det är frågan om en naturfordran fordrar köparen av säljaren att hen fullgör avtalet i den form som det ursprungligen var avsett. Naturfordran återger köparens missnöje med kontant ersättning främst på grund av hans förväntan att avtalet fullgörs i avsedd form. Den finska rätten erkänner möjligheten att göra anspråk in natura. Domstolen har rätt att meddela en dom som ålägger säljaren att agera i enlighet med avtalet. Dock är inte skyldigheten in natura undantagslös eftersom den inte kan krävas om det skulle åsidosätta partens personliga frihet eller det skulle vara frågan om faktiska eller rättsliga skäl, såsom force majeure. Lagen förutsätter att parten bär ansvaret för de händelser som faller inom hans riskkrets, för att ett hinder kan vara mindre allvarlig än force majeure. Utgångspunkten är alltid att en fullgörelse in natura ska uppfyllas på det sätt som det har avtalats om. Vanligtvis uppstår det problem med långvariga avtal som är fortlöpande och vars vederlag förfaller till betalning regelbundet. Förekomsten av force majeure behöver dock inte vara en absolut omöjlighet,²⁷⁰ utan fullgörelsen kan vara teoretiskt möjlig, men kräver orimliga uppoffringar till förmånen för den ena parten.²⁷¹ En befrielsegrund för parten kan även vara om avtalets fullgörelse visar sig vara svårare eller dyrare än beräknat.²⁷² I det här sammanhanget ska alla faktorer som har uppstått på grund av pandemin prövas i samband med misstanken om force majeure. Vid bedömningen av

---

²⁶⁷ Hoppu 2021, s. 290.

²⁶⁸ Kiskonen 2016, s. 157. Sandvik 2004, s. 70. 80,176–177.

²⁶⁹ Hatonen 2010, s. 149 – 206.

²⁷⁰ Snubba 1994, s. 323.

²⁷¹ Hemmo II 2003, s. 198.

²⁷² HE 93/1986, s. 26. Norros 2018, s. 584. Vihma 1954, s. 50.

oskälighet vägs säljarens och köparens intressen, d.v.s. säljarens uppoffringar vägs mot de fördelar som köparen får om avtalet skulle uppfyllas. Force majeure är vanligtvis tillfälligt och skjuter upp avtalets fullgörande tills den tidpunkt då hindret upphört. I praktiken är servicebehov i natura ovanliga, för att det inte lönar sig för köparen att åberopa dem, främst för att de är svåra att verkställas. Skadestånd kan beviljas på olika grunder, såsom tex prisavdrag, vilka till vissa delar påminner om skadestånd. Om fullgörandet av avtalet är omöjligt får det inte betalning in natura krävas. Force majeure befriar från ansvar in natura oavsett orsak även om parterna handlat i strid med avtalet, kan parten inte åläggas att bidra in natura.²⁷³

Den avtalade platsen för fullgörandet av naturfordran har en stor betydelse för innehållet i förpliktelsen som helhet eftersom en ändring av den avtalade platsen kan förändra helt förpliktelsens natur. Enligt Hemmo kan de förändrade omständigheterna leda till att: 1) skyldigheten att prestera in natura eller skadeståndsskyldigheten upphör, 2) avtalet kan upphöra varvid även avtalsbundenhet upphör, 3) avtalsinnehållet kan ändras eller 4) avtalet förfaller delvis.²⁷⁴ Undantag från säljarens skyldighet att fullgöra ett avtal kräver force majeure och i det fall ska det vara frågan om en objektiv omöjlighet för att fullgörandeplikten in natura ska upphöra. Fullgörandet av avtalet kan bli fysiskt omöjligt men dock teoretiskt möjligt, men i praktiken icke genomförbar. Hindret kan anses även vara juridisk omöjligt, fastän fullgörandet skulle vara fysiskt genomförbar, eftersom det skulle vara olagligt att genomföra fullgörandet.²⁷⁵ Dock krävs det inte en absolut omöjlighet²⁷⁶ fastän fullgörandet skulle anses vara teoretiskt möjligt, men om fullgörandet skulle kräva alltför oskäliga uppoffringar av säljaren till förmånen för köparen skulle den förfalla.²⁷⁷ Fullgörandet av ett avtalet kan i slutändan visa sig vara både omöjligt och dyrare än beräknat vilket kan vara en befrielsegrund från skyldigheten att fullgöra in natura.²⁷⁸

---

²⁷³ Hoppu 2020, s. 293–294.

²⁷⁴ Wilkman 2011, s. 817-821, 826.

²⁷⁵ Dude II 2003, s. 198. Vihma 1957, s. 306. Norros 2018, s. 583. Wilhelmsson med flera 2006, s. 66.

²⁷⁶ Snubba 1994, s. 323.

²⁷⁷ Hemmo II 2003, s. 198.

²⁷⁸ HE 93/1986, s. 26. Norros 2018, s. 584. Vihma 1954, s. 50.

5.3 Det kan uppkomma en bristande fullgörelse av ett avtal för att omständigheterna förändrats radikalt

Världen var inte förberedd på en pandemi trots att det var enligt forskarna ett verkligt hot. Troligtvis kommer inte Covid-19-pandemin den sista pandemin i världshistorien enligt WHO. Det beror på att det utvecklas hela tiden nya typer av virustyper. Inom världsekonomin talas det om tre typer av risker, de makroekonomiska, geopolitiska och risken för spridning av infektionssjukdomar.²⁷⁹ Då man reder ut huruvida en situation är force majeure tar man alltid hänsyn till det enskilda fallets specifika särdrag.²⁸⁰ Force majeure kan i princip uppstå när och var som helst man minst anar,²⁸¹ medan ett avtalsbrott inte är överraskande för parten eftersom den vållande parten känner till förhållandena kring avtalsbrottets uppkomst. Ett ansvar kan inträda så länge avtalsförhållandet är i kraft och ansvaret i fråga grundar sig alltid på lag, som endera är tvingande eller på allmänna principer. Ett av de mest betydande element i samband med pandemin var principen om avtalens bindande karaktär, pacta sunt servanda. Principen representerar parternas skyldighet att följa avtalet och vara det troget.²⁸² Rättshandlingen bestämmer prestationens kvalitet och det ställs krav på prestationen, som är följande: 1) utförs av rätt person, 2) sker vid rätt tidpunkt och på rätt plats, samt 3) går till rätt köpare. Säljarens fullgörelse är bristande då hen inte befrias av en bestämmelse som kan tillämpas på situationen.²⁸³

När force majeure är till hands upphör de avtalsenliga skyldigheterna endast till sitt ursprungliga innehåll som resulterar i att den drabbade partens motpart inte får tillgång till den prestation som hen har rätt till. I samband med force majeure är det egentligen frågan om det uppstår ett skadeståndsansvar eller inte. Om det uppkommer ett ansvar bedöms storleken av den uppkomna skadan självständigt i enlighet med de regler som gäller för ansvaret. Förutsättningarna för att en part inte ska bli skadeståndsskyldig är något annorlunda och strängare än förutsättningarna för att parten befrias från den ursprungliga prestationsskyldigheten. Den största skillnaden är att befrielse från den

---

²⁷⁹ Rönning 2017.

²⁸⁰ Hemmo-Hoppu 2022.

²⁸¹ Hoppu 2021, s. 290.

²⁸² Luukkonen Yli-Rahnasto 202, s. 24–34.

²⁸³ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 232.

ursprungliga pretsationsskyldigheten är möjlig utan att hindret behöver vara lika övermäktigt som det förutsätts för befrielse från skadeståndsansvaret.²⁸⁴ För att undgå skadeståndsansvaret måste parten påvisa att hen varken kunde ha undvikit hindret eller dess följder, vilket hänvisar till partens möjlighet att på förhand vidtaga åtgärder för att förhindra att ett avtalsbrott uppstår.²⁸⁵

På tillsvidare gällande eller långvariga avtal tillämpas det olika regler än på engångsavtal eller avtal som gäller en begränsad tid.²⁸⁶ Oberoende av avtalstyp befrias endast en part från sina skyldigheter då hindret kommer utifrån i förhållande till pretsationsskyldigheten.²⁸⁷ Oklarheten kring definitionen av begreppet force majeure gör det omöjligt att precisera dess innehåll och därför bestäms det in casu.²⁸⁸ Parterna hanterar risker genom noggrant utvalda avtalsvillkor,²⁸⁹ såsom t.ex. force majeure-klausuler som parterna har preciserat force majeure-situationer i förväg. Enligt Hemmo är ett av de viktigaste delområdena inom avtalstekniken att parterna behärskar det egna ansvaret. Med dessa klausuler begränsas parternas ersättningsansvaret, prestationens innehåll regleras och förutsättningarna för hinder slås fast.²⁹⁰ De förändrade förhållanden är ett problem inom rättsvetenskap, enär den ursprungliga avtalsbalansen rubbas, det ska dock vara frågan om väsentliga förändringar innan det ingrips i avtalsbalansen. På grund av smittspridningen av Sars- Cov- 2 uppstod det en brådska varvid direktupphandlingen av läkemedel kom att få en central roll vid bemötandet av viruset. Enligt kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01) var pandemin en hälsokris, en allvarlig nödsituation, en extremt brådskande och oförutsägbar händelse. Detta meddelades för att kunna tillgodose upphandlande enheterna med rättsliga verktyg för att tillfredsställa läkemedels behovet inom sjukvården. Utgångspunkten var att upphandlingsenheterna inte kunde förutse framtida händelser eller dessa händelsers specifika utveckling. Grunden för direktupphandling var brådskan som inte var tidsmässigt knuten till krisens början, utan brådskan pågick hela pandemitiden.²⁹¹

---

²⁸⁴ Norros 2018, s. 688–691.

²⁸⁵ Sandvik 2004, s. 75-76.

²⁸⁶ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

²⁸⁷ Kiskonen 2016, s. 157. Sandvik 2004, s. 70.

²⁸⁸ Sandvik 2004, s. 80,176–177.

²⁸⁹ Mononen 2004, s. 1381.

²⁹⁰ Sund-Norrgård, 2015, s. 117.

²⁹¹ MAO:102/21. Slutsatsen kan ses i samband med marknadsdomstolens resonemang.

Då en bristande fullgörelse uppstår som varken beror på köparen eller på en omständighet från hans sida är det vanligtvis frågan om en bristande fullgörelse från säljarens sida. Dock gäller annat då det är frågan om svikligt förfarande som ligger säljaren till last. Om ett löfte har haft en väsentlig betydelse för köparen och säljaren har insett detta eller borde ha insetts det, kunde i snäv omfattning möjliggöra att avtalet förklaras ogiltigt främst för att dess förutsättningar är bristande.²⁹² Före avtalets ingående ger parterna varandra löften som de bör hålla.²⁹³ Då parternas förbindelser prövas ställs tre frågor: vad skulle säljaren prestera, när skulle prestationen ske och var skulle hen prestera? Avtalet är alltid utgångspunkten vid prövning. Säljarens huvudplikt är att överlåta det hen lovat till köparen, medan köparen betalar säljaren för att fullgörelsen av avtalet sker i enlighet med avtalet.²⁹⁴ De långa läkemedels försörjningskedjorna var en direkt risk i samband med tillgången till läkemedel under pandemin. Försörjningskedjorna fungerar i allmänhet inte vid överraskande händelser, varvid det kan uppkomma förseningar i både produktionen och transporten. Även stängningen av länder länders innebar en risk eftersom länder inte kunde delta i försörjningskedjan som invercade sedan på exporten.²⁹⁵ Genom att rörelsefriheten begränsades på turistorterna då pandemin bröt ut fick resenärerna inte tillgång till det som det hade avtalats om i resepaketavtalet.²⁹⁶ Till saken hör att om en prestation försvåras tillräckligt mycket kan den i värsta fall upphöra. Ett hinder behöver dock inte vara slutligt, utan ett långvarigt hinder kan vara tillräckliga att den avtalade förpliktelsen upphör. Vid bedömningen av frågan hur mycket en prestation ska försvåras innan förpliktelsen upphör, hänvisas till principen om proportionalitet. Frågan är om prestationen förutsätter av säljaren en uppoffring som är oskälig i förhållande till den nytta som köparen får. Om svaret är jakande upphör förpliktelsen. Bedömningen påverkas framför allt av i vilken mån köparen har möjlighet att få motsvarande prestation av någon annan näringsidkare som erbjuder likadana tjänster eller produkter.²⁹⁷

---

²⁹² Lehrberg 1990, s. 188.

²⁹³ Hoppu 2022, s. 68–72.

²⁹⁴ Bärglund-Nybergh- Petrell, s. 257, 304-305.

²⁹⁵ RP 80/2020 rd, punkt 9.

²⁹⁶ Mål C-396/21, punkt 8.

²⁹⁷ Norros 2018, s. 689.

Karaktären på Sars-Cov-2 försvårade i allmänhet den rättsliga bedömningen av ett visst fall.²⁹⁸ Partena har alltid rätt att förvänta sig att motpart fullföljer sina förpliktelser i enlighet med avtalet och därför prövas prestationen enligt det som parterna har kommit överens om. När kraven på avtalets uppfyllnad fastställs kan en parts beteende eller fullgörelsen jämföras med den prestation som parten var skyldig att utföra. Utgångspunkten för prövningen är vad en part är skyldig att fullfölja enligt avtalet. Även rättsliga eller underordnade regler kan få betydelse vid prövningen. Om fullgörandet överensstämmer med avtalet är det inte frågan om ett avtalsbrott och den drabbade parten har rätt att kräva ersättning för den bristande fullgörelsen. Det vill säga bedömningen går ut på att de allmänna kraven med avseende på fullgörelsen av avtalet eller en brådska bedöms utifrån av vad som avtalats om mellan parterna.²⁹⁹ Syftet bakom den rättsliga regleringen var att de allmänna reglerna om avtalsbrott skulle stämma överens med konsumentköp. De påföljder som hänför sig till en näringsidkares avtalsbrott är därför i stor utsträckning desamma som vid konsumentköp.³⁰⁰ Inom affärlivet kan det även i princip uppstå skyldigheter som inte uttryckligen nämns i avtalet. Det här resonemanget ses i avgörandet HD: 2006:71, som alltid förutsätter att parterna gett sitt samtycke att följa avtalets innehåll.³⁰¹

5.4 I händelse av avtalsbrott, som i vissa fall kan även vara force majeure

Om en säljares givna löften brister har köparen rätt att kräva att avtalet fullgörs, häva avtalet eller kräva skadestånd. Dock är säljaren inte skyldig att fullgöra avtalet då ett hinder som hen inte kan övervinna (force majeure) eller fullgörandet krävde oerhörda uppoffringar av honom till fördel för köparen.³⁰² Men om hindret upphör inom skälig tid, har köparen rätt att kräva att säljaren fullgör avtalet i enlighet med avtalet efter det att hindret upphört. Om det inte är frågan om force majeure och säljaren gjort sig skyldig till ett avtalsbrott ska hen ersätta den skada hen orsakat köparen. Vid ett rättsligt ansvar är utgångspunkten culpansvar som grundar sig på omvänd bevisbörda, eftersom säljaren

---

²⁹⁸ Hoppu 2022, s. 68–72.

²⁹⁹ Luukkonen Yli-Rahnasto 2021, s. 24–34.

³⁰⁰ Bärglund-Nybergh- Petrell, s. 325 Luukkonen Yli-Rahnasto 2021, s. 24–34.

³⁰¹ Lehtinen 2007, s. 2.

³⁰² Sund-Norrgård 2015, s. 117.

har bättre förutsättningar att utreda vad som det är frågan om. Hen måste för att undgå skadeståndsskyldighet bevisa att skadan inte berodde på underlåtenhet från hens sida.³⁰³ Det är frågan om presumtion om underlåtenhet som medför en omvänd bevisbörda enligt skadeståndsrätten.³⁰⁴ Utgångspunkten för ansvaret är den nämnda positiva avtalsmässiga fördelen. I regel ersätts de kostnader som avtalsbrottet orsakade och den vinst som gick förlorad.³⁰⁵ Presumtionen om oskälighet var redan känd på den romerska tiden, vilket leder till att avtalsförpliktelsen upphör. Dock finns det inga tydliga bestämmelser om det i den finska rätten. Principen innebär att en förpliktelse upphör till följd av ett prestationshinder. Dock kan säljaren befrias från förpliktelsens alla delar, om den upphör att gälla på grund av andra grunder. Eftersom om force majeure inträffar upphör endast den ursprungliga förpliktelsens innehåll medan säljaren för övrigt är bunden till avtalet och därför är säljaren skadeståndsskyldig mot köparen.³⁰⁶

För att en förpliktelse ska upphöra måste hindret vara tillräckligt långvarigt. Dock är det inte praktiskt att tvinga säljaren att vänta alltför länge med fullgörelsen. Förpliktelsen kan förfalla om hindret varat så pass länge att man genom en helhetsbedömningen kommer fram till att det inte längre finns förutsättningar för att avtalet fullgörs på överenskommet sätt. Prövningen av hindrets varaktighet är i hög grad beroende av skyldighetens innehåll och övriga utsikter.³⁰⁷ Ersättningsgrunden är sträng.³⁰⁸ Kontrollansvaret skyldiggör säljaren att ersätta direkta skador, d.v.s. de kostnader som avtalsbrottet förorsakat köparen. För indirekt skada som köparen lidit är säljaren ersättningskyldig endast om dröjsmålet eller bristen beror på underlåtenhet från hens sida.³⁰⁹ Hindrets bakomliggande orsak inverkar inte på bedömningen eftersom parterna bär risken för eventuella förändringar. Vid helhetsbedömningen har det inte betydelse om ett avtal inte är lika förmånligt som den ursprungliga avsikten hade varit med det, dock finns undantag. Enligt domstolspraxis bör alltid ett avtal fullföljas i enlighet med dess villkor och avsikt,

---

³⁰³ Bärglund-Nybergh- Petrell 2013, s. 323.

³⁰⁴ Ståhlberg -Karhu 2014, s. 186.

³⁰⁵ Kolster – Norros /2021 s. 57–75.

³⁰⁶ Norros 2018, s. 689- 690.

³⁰⁷ Som exempel på en sådan situation kan nämnas avgörandet HD 1947 II 241. Entreprenören hade blivit kallad till krigstjänst och därför hade han inte kunnat utföra en avtalad reparation på ett fartyg. Enligt HD förföll avtalet av orsaker som inte varit beroende av entreprenören.

³⁰⁸Den här regeln gäller även offentliga upphandlingsenheter, arrangörer B2B-företag och även andra näringsidkare.

³⁰⁹ Wilhelmsson- Nybergh 2013, s. 31.

vilket gör hävning av avtal till undantag. Om förhållandena ändras radikalt och avtalets bestånd inte ligger i någondera partens ursprungliga intressen ställs det inte juridiska hinder för att de frigör sig från avtalet.³¹⁰ Den drabbade partens intresse kan tillgodoses genom en rätt fri bevisprövning, varvid ansvaret uppfattas endera som mildare eller strängare beroende på avtalets natur. Dock förändrar den bristande avtalsbalansen den normala ansvarsskalan.³¹¹ De berörda parterna drabbas ofta av förlust vid force majeure.³¹² Enligt Sandvik ska kontroll- och culpaansvaret kanaliseras till ifrågavarande personkrets och till den verksamheten inom vilket köpets fullgörande ska ske.³¹³

5.4.1 Den drabbade partens skyldighet att meddela motpart om en bristande fullgörelse

Köparen är skyldig att uppmärksamma säljaren på att hans fullgörelse är bristande.³¹⁴ När köparen har meddelat säljaren är den tidpunkt då säljaren mottog meddelandet avgörande.³¹⁵ Om köparen inte meddelar åt säljaren att hans prestation är ofullständig kan säljaren tro att hans fullgörelse har varit korrekt. Om köparen förblir passiv med sina krav, förlorar hen sin rätt att kräva att prestationen fullgörs på avtalat sätt.³¹⁶ Även säljaren har upplysningsplikt kring vissa frågor.³¹⁷ En arrangör ska t.ex. utan obefogat dröjsmål meddela resenären då det görs betydliga ändringar i resetjänsternas huvudsakliga innehåll eller om hen inte kan uppfylla resenärens önskemål fastän hen godkänt dem.³¹⁸ Med andra ord båda parterna är skyldiga att meddela varandra om omständigheterna förändras.³¹⁹ Det är frågan om en allmän kontraktsrättslig princip som gäller alla typer av avtal, dock är inte passivitetspåföljderna utpräglade helheter utan regelverk som systematiserats på olika sätt. Det finns olika åsikter om vilka rättsliga fenomen som ska förstås som passivitetspåföljder vid avtalsbrott.³²⁰ Parterna ska reagera enligt de tidsfrister som det

---

³¹⁰ HD 2010:69, punkt 9.

³¹¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 152-153.

³¹² Wright-William 2006, s. 33.

³¹³ Sandvik 2004, s. 161.

³¹⁴ Sisula-Tulokas 2007, s. 429-430, i HD 1999:32 betonades skyddet av tillit till den information som ges av en motpart med en särskild ställning.

³¹⁵ RP 105/2017 rd, s. 8.

³¹⁶ Wilhelmsson- Nybergh 2013, s. 311.

³¹⁷ Sandvik 2004, s. 130.

³¹⁸ RP 105/2017 rd, s. 36.

³¹⁹ Hoppu 2020, s. 292.

³²⁰ JFT 6/2021 s. 393-411 ARTIKLAR Professor Olli Norros, Helsingfors universitet Reklamation och preskription vid långvariga kontraktsförhållanden, s. 293.

har avtalats om, enligt lag eller allmänna principer. Vissa lagar innehåller regler om inom vilka tidsfrister talan om avtalsbrott ska framställas.³²¹ Om köparen har försummat att meddela åt säljaren om bristerna utdöms skadestånd på subjektivt grund.³²² Om den bristande fullgörelsen beror på tredje man som anlitas för att fullgöra avtalet, bör förutsättningarna för ansvarsbefrielse uppfyllas även för den tredje parten.³²³

Preskriptionstiden för meddelandet börjar löpa när ett avtalsbrott upptäckts eller borde ha upptäckts. Preskriptionstiden kopplas till den tidpunkt då bristen borde ha upptäckts, till det som borde ha varit känt vid den specifika tidpunkten bedöms enligt objektiva standarder. Utgångsläget är att prestationen ska kontrolleras utan dröjsmål.³²⁴ Syftet bakom skyldigheten att meddela motpart är att tillkännage en faktisk kännedom om händelsen i fråga.³²⁵ Meddelandet tillkännager köparens missnöje och en tillrättavisning om ett ouppfyllt avtal. Enligt Saarnilehto är "syftet med ett klagomål att säkerställa att motpart som framför klagomålet informeras om eventuella oklarheter i samband med ingåendet av avtalet eller fullgörandet av kontraktet samt om de förväntade kraven". Köparen bör informera säljaren om sina påståenden och grunderna för dem. Isohanni och Tulokas beskriver ett klagomål som "ett uttalande från tjänsteleverantören i en särskild fråga". Även Ämmälä anser att ett klagomål avser en mer omfattande rättsakt än en anmälan om bristande avtalsenlighet. Enligt honom kan ett klagomål "bevara eller förbehålla sig en rättighet eller förhindra att en åtgärd anses vara en rättighet eller ett avstående från rättigheter." Taxell däremot ansåg att "en anmärkning i huvudsak består i att den andra parten har underrättats när avtalet inte har fullgjorts på ett korrekt sätt, men klagomål förekommer även i andra sammanhang än rena avtalsbrott". Meddelandet hänvisar till att köparen har förståelse för den rättsliga situationen och för de eventuellt fordringar som baseras på den.³²⁶

Meddelandet är en fritt formulerad rättsakt vars syfte är att ge säljaren en tidsfrist för att hen ska kunna avhjälpa en brist, före yrkandet av fortsatta åtgärder. Det främsta hotet är

---

³²¹ Luukkonen Yli-Rahnasto 2021, s. 24–34.

³²² Sandvik 2004, s. 171.

³²³ Proportion 1988/89:76.

³²⁴ Saarnilehto 2011, s. 55...Hoppu 2020, s. 292–293.

³²⁵ Sandvik 2004, s. 67–75.

³²⁶ Luukkonen Yli-Rahnasto 2021, s. 24–34.

att säljaren inte vidtar några åtgärder.³²⁷ Skyldigheten att meddela är kärnan i bedömningen av affärsbeslutet, där även ledarskapets omsorgsplikt bedöms. Uppfyllanden av skyldigheten att meddela, ses i konsumenttvistenämndens avgörande 03/35/2180, som uppfylls först när köparen har tillgång till meddelandet, samma torde gälla om det var tvärtom.³²⁸ Ett villkor är oskäligt om det gynnar företaget så att parternas rättigheter och skyldigheter är i obalans. Risker för brister eller ofullgjorda avtal får aldrig falla på konsumenten.³²⁹ Skyddet mot oskäliga avtalsvillkor gäller inom hela EU.³³⁰ Arrangören har såsom alla andra företagsformer en plikt att informera sina kunder i enlighet med lag, även när det är frågan om force majeure.³³¹ Skyldigheten att meddela grundar sig på skriven lag och på oskrivna normer. Om det inte finns bestämmelser i avtalet eller lagen om skyldigheten att meddela, är det särskilt viktigt att skyldigheten har en etablerad och så entydig definition som möjligt inom branschen.³³² Parten har fullgjort sin reklamationskyldighet när hen har skickat meddelandet på ett lämpligt sätt och hen bär inte ansvar om meddelandet försenas, förvrids eller inte tas emot, om orsaken är utanför hens kontroll. Eftersom adekvansresonemanget hänvisar till skadans närhet, förutsebarhet, beräkneligheten, samt hänsynstagande till partens möjlighet att förebygga skadan, skadans storlek, försäkringsmöjligheter, likabehandling och skälighetsövägning.³³³

5.4.2 Säljarens rättigheter och skyldigheter då det har uppkommit en brist i hens fullgörelse

Säljarens skyldighet är att fullgöra avtalet, det hen lovat köparen, på rätt plats och vid rätt tidpunkt, samt hen bär ansvaret för att fullgörelsen överensstämmer med avtalet. Lagen utgår från att säljaren ansvarar för sin oaktsamhet, oavsett om hindret faller inom hens riskområde eller inte, eftersom förändringar av omständigheterna kan vara mindre allvarlig än force majeure.³³⁴ Om ett avtalsbrott kan hänföras till säljaren, är hen skyldig

---

³²⁷ Hietala – Järvensivu –Kaivanto –Kyläkallio 2023. stycke 7.13.

³²⁸ Kommissionens meddelande COM/2015/0454, s. 8.

³²⁹ Konkurrens – och konsumentverket. 2013.

³³⁰ Rådets direktiv 93/13/EEG, s. 1-2.

³³¹ RD 105/2017 rd, s. 6.

³³² Luukkonen Yli-Rahnasto 2021, s. 24–34.

³³³ Sisula-Tulokas 2007, s. 429–430.

³³⁴ Taxell 1993, s. 81–82; Hemmo 2003b, s. 232; Se. se även Routamo – Ramberg, s. 211–22.

att ersätta motparten de skador som uppkommit. Om parten inte orsakat avtalsbrottet uppsåttligt ersätter hen de direkta skador på grund av kontrollansvaret. Säljaren har rätt att hålla fast i avtalet, fullgöra det och kräva betalning av köparen som begränsar säljarens rätt. Säljaren försöker med hjälp av att avhjälpa bristen vanligtvis att undgå de strängare påföljderna som kan följa därav. Avhjälpan kan ske på initiativ av båda parterna och avhjälpan prioriteras vanligtvis framom andra rättsmedel. Sanktioner blir endast aktuella då säljaren inte vill eller kan inte fullgöra avtalet. Köparen ska tillåta säljaren att först försöka avhjälpa bristen, men hen har även rätt att själv avhjälpa bristen. Då har hen rätt till ersättning av säljaren för de kostnader som motsvarar de som uppstått p.g.a. avhjälpan.

Säljaren ska meddela köparen då ett hinder uppkommer för fullgörelsen och dess inverkan på fullgörelsen. Om köparen inte har fått ett sådant meddelande inom skälig tid efter det att hindret blev känt eller borde ha kommit till säljarens kännedom, har hen rätt till ersättning för den skada som hade kunnat undvikas om hen hade underrättats om det i tid. Force majeure grundar sig på ett antagande att händelsen ligger utanför parternas kontroll och därför är inte säljaren skadeståndsskyldig mot köparen vid force majeure. Ett undantag från regeln är då säljaren har bidragit till att hindret uppkommit. Det kan även vara frågan om en situation när säljaren skulle ha kunnat säkerställa fullgörelsen tidigare till rimliga merkostnader, men investerade inte i merkostnaderna som resulterade i en situation då fullgörandet krävde oskäliga uppoffringar av hen. Säljaren kan befrias från skyldigheten att fullgöra men blir skadeståndsskyldig mot köparen. Avhjälpan av en brist är ett rättsmedel som är till fördel för båda parterna. Främst för att det möjliggör att avtalet hålls och ändamålet med avtalet uppfylls.³³⁵ Förutsättningen för att köparens rätt att kräva avhjälpan av bristen är om det sker utan oskäliga kostnader eller oskälig olägenhet för säljaren. Om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren förstod det eller borde ha förstod det, har köparen rätt till ersättning. På grund av att väsentlighetskriteriet är så pass oklart har regeln om tilläggstid utvecklats. Köparen har rätt att förlägga en viss tid inom vilken bristen ska avhjälpas. Om tilläggstiden inte är oskäligt kort, får köparen häva köpet då bristen inte avhjälpas inom denna tid.³³⁶ På så sätt

---

³³⁵ Hoppu 2020, s. 292-293.

³³⁶ Wilhelmsson- Nybergh 2013, s. 311.

informerar köparen säljaren att hen avbryter köpet om avhjälpandet inte sker inom den angivna tilläggsstiden. Köparen förlorar sin rätt att häva avtalet om säljaren har frågat honom om hen samtycker till avhjälpandet inom den angivna tiden då hen inte svarar inom rimlig tid på förfrågan eller anmälan. Trots det har köparen rätt till ersättning för eventuella skador. Säljaren måste kunna bevisa underrättelsen om köparen förnekar att hen har mottagit en sådan anmälan.

När det är frågan om ett hinder gäller framför allt frågan om force majeure och läran om offergränsen. Säljaren skyldighet att övervinna hindret för att fullgöra avtalet, är enligt dessa läror begränsad. De viktigaste frågorna i samband med skadeståndsskyldighet är huruvida det fanns giltiga ursäkter för avtalsbrottet såsom force majeure. Det har satts gränser med hjälp av begreppet force majeure och läran om offergränsen för säljarens ansträngningar att uppfylla avtalet.³³⁷ Vid bedömningen tas hänsyn t.ex. till säljarens individuella förhållanden. Ett exempel är då flera företag säljer samma vara och endast ett av företagen har ifrågavarande varan i sitt lager. Det här berättigar dock inte det andra företaget att åberopa prestationshindret så länge det finns varor i det andra företags lager. Enligt Ramberg har säljaren, om hen har behov av varan för den egna verksamheten och kan styrka att beställningen även avsett hens egna behov, rätt att delta i proportionella fördelningen". Rekvisitets egentliga innebörd "torde vara att säljaren är skyldig att avstå från den del av de varor som hen har fått tillgång till även om hen bevisligen avsett att använda denna del för egen räkning", enligt Sandvik.³³⁸

5.4.3 Parterna har en plikt att samarbeta när det uppkommer brister i fullgörelsen

De aktörer som agerar på marknaden känner bäst till sina produkter samt de risker som hör samman med deras verksamheten.³³⁹ Tillexempel arrangörens ansvar för de skador som åsamkats passageraren ligger nära kontraktuellt kontrollansvar. Kontrollansvaret gör att en ersättningskyldighet uppkommer oavsett om motpart orsakat skadan eller

---

³³⁷ Heidbrink, 2005, s. 118, 128.

³³⁸ Hoppu 2020, s. 305

³³⁹ Hatonen 2010, s. 63–71

inte.³⁴⁰ Det krävs mycket av en säljare som inte kan åberopa ansvarsbefrielse med permanent verkan om det inte föreligger objektiv omöjlighet av kvalificerat slag.³⁴¹ Även köparen är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa skadan, strafflagen 70 § för att inte drabbas av motsvarande andel som skadan orsakat. Säljaren har rätt att kräva köparens samarbete om hindret upphör inom rimlig tid. Med andra ord köparen är skyldig att bidra till fullgörelsen av avtalet såsom skäligen kan förväntas av honom. Om det uppstår ett skadeståndsansvar för köparen kan detta jämkas om det är oskäligt med hänsyn till hans möjlighet att förutse och förebygga uppkomsten av skada samt annat. Avvärjningsansvaret är en allmän huvudregel inom skadeståndsrätten. I händelse av om en part är skyldig till sin skada blir hen utan full ersättning. Kravet på ersättning kan endast väckas om en person på grund av en viss ersättningsgrund är ansvarig för skadan och först då bedöms det vilken betydelse det ges åt det att köparen själv har medverkat till skadan. Avvärjningsansvaret gäller före och efter det att skadan har inträffat. Köparen ska begränsa skadans verkningar genom att vidta åtgärder för att hålla skadans verkningar så små som möjligt. Avvärjningsansvaret existerar både i avtalsförhållanden och i utomkontraktuella skador.³⁴² Skyldigheten att minska skadan kan även ses i konsumentförhållanden eftersom både konsumenten och säljaren är skyldiga att agera för att kostnaderna som skadan gett upphov till blir så små som möjligt.³⁴³ Om säljaren dröjer orimligt länge med att framställa sitt krav förlorar hen rätten att kräva att köparen bidrar. Säljaren får rätt att häva avtalet då köparen inte har fullgjort sin samarbetsplikt om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för hen och köparen förstod det eller borde ha förstod det.

5.5 Ändrade förhållanden och vetenskap

Tidpunkten för när force majeure- situationen uppstod har betydelse för det uppriktiga sinnet. Vid prövningen tas hänsyn till vad en part kände eller borde ha känt till vid den tidpunkten då hindret uppkom. Det är den tidpunkt, då hindret uppstod, som har en avgörande effekt på partens beteende, den tidpunkt då hindret hade en avgörande effekt

---

³⁴⁰ RP105/2017 rd. s.6.

³⁴¹ Sandvik 2004, s. 200.

³⁴² Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 376-377.

³⁴³ Konkurrens- och konsumentverket 2023.

på säljarens verksamhet. Medvetenhet som skapas efter den här tidpunkt har ingen betydelse vid prövningen. I frågor om tillitsskyddet talas det endast om tredje partens goda tro. Skyddet av god tro skyddar hederlighet och ärlighet men även samtidigt försöker man hindra att säljaren drar ekonomisk nytta av sin ställning. Den som inte känner till hur ett förhållande låg till är alltid i god tro. Ovetenskapen är dock inte ett tillräckligt skydd utan det krävs motiverad god tro. Trots att säljaren inte kände inte till eller borde inte ha känt till hindret är hen skyldig att iaktta den omsorg och försiktighet som normalt krävs av en person i motsvarande ställning.³⁴⁴ När parterna sluter ett avtal grundar sig viljan på ett visst antagande om den framtida utvecklingen, dock kan parterna till en viss mån påverka framtida utvecklingen genom sin verksamhet men oftast ligger motpartens agerande utanför inflytandet.³⁴⁵

Frågan är inte hur förutsebar pandemin var utan hur förutsebara var de störningar som uppkom på grund av pandemin.³⁴⁶ Riskerna är vanligtvis inte lika stora vid engångsköp på grund av den korta avtalstiden som vid storskaliga långvariga avtal. Dock är engångsköp mottagligare för plötsliga förändringar. I långvariga avtalsförhållanden är förändringar rätt normala vilket har tagits hänsyn till då avtalet ingicks. Om risken realiserar och leder till en omöjlighet eller orimliga uppoffringar, kan principerna om force majeure tillämpas.³⁴⁷ Ju oförutsebarare störningar är, desto starkare är skälen att avvika från principen om avtalets bindande karaktär. Händelsernas oförutsägbarhet bedöms ur objektiv synvinkel för att en förändringsfaktor påverkar avtalet. Objektivt sett förutsebar eftersom parten inte klargjorde saken i förväg, utgör inte ett skäl för att avvika från principen om avtalets bindande karaktär. Det är egentligen frågan om huruvida hindret existerade vid avtalets ingående men vars verkningar uppstod senare, eller uppkom förändringarna efter att avtalet slutits. Redan år 2014 uppmärksammade de finska myndigheterna möjligheten att en pandemi bryter ut. Eftersom beredskapslagen utarbetades på basen av erfarenheten i samband med svininfluensan var det omöjligt att kunna förutse ansiktsmaskers viktiga roll under covid-19-pandemin. Dessutom saknades det predjuktat om motsvarande situationer främst för att det inte fanns någon erfarenhet

---

³⁴⁴ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 152-153.

³⁴⁵ Hoppu 2022, s. 67.

³⁴⁶ Hoppu 2022, s. 73.,

³⁴⁷ Kurkela 2003, s. 67.

om en pandemis juridiska följder. Det bör noteras att krig och en pandemi inte har samma juridiska följder i frågor om force majeure.³⁴⁸

På grund av att adekvansläran är elastisk och mångfasetterad till sin natur är den svårbedömd. Enligt Saxén är de flesta uppställda adekvansregler godtagbara. Enligt honom är "De är nämligen med nödvändighet så vagt formulerade, att de i ett konkret fall kan tas som stöd såväl för ett fritagande från skadeståndsansvar som för ett ansvarsåläggande". Enligt Hellner refereras adekvansbegränsningar som uteslutande "dels vissa förluster som till sin typ har inga samband med kontraktsbrottet, dels också förluster som visserligen till sin typ kan ersättas men som likväl i det enskilda fallet varit opåräknliga eller opåräknligt stora". Det vill säga att adekvanskraven påverkas av skadan och dess omfattning som kan leda till en uteslutning enligt skadetyp. Adekvansen ger uttryck för den yttersta gränsen för skadeståndsansvaret, eftersom skada utöver det är inte ersättningsgill, d.v.s. ansvaret faller helt bort då skadorna är oförutsebara.³⁴⁹ I kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01) hade det bestämts att orsakssambandet mellan den oförutsedda händelsen och den synnerligen brådskande situationen var de omedelbara behoven hos sjukhus och hälso- och sjukvårdsinstitutioner. Behoven skulle tillgodoses inom en mycket kort tid och därför skulle inte orsakssambandet mellan behovet och pandemin betvivlas.³⁵⁰

Mestad ansåg som många andra att begreppet force majeure definierades på följande sätt: "Med force majeure-hendingar meiner eg ein type hendingar som verkar inn utanfrå (dei ligg utanfor forhold partane kan kontrollere), som er sjeldsynte og som typisk har omfattande og avgjerande verknader for dei forholda dei råkar". Enligt honom kunde begreppet endast bestämmas i sitt individuella sammanhang, och därför tolkas det varje gång i ett nytt sammanhang. Det innebar att "ein ikkje ha venta at slike hendingar ville inntreffe". Det här refererar till det som är normalt vid liknande situation och den plats där uppfyllelsen borde ha ägt rum. I själva verket är det frågan om vad en part borde ha kunnat förutse som hör samman med vad en person borde ha kunnat förväntas räkna med i situationen. Om det anses att parten kunde ha räknat med att ett krig, skulle det vara

---

³⁴⁸ Hoppu 2022, s. 68, 73.

³⁴⁹ Sandvik 2004, s. 251-252.

³⁵⁰ Kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01), s. 5.

teoretiskt systematiskt fördelaktigt att generellt beteckna krig som force majeure. Dock har det här inte av betydelse i samband med force majeure eftersom ett ansvar kan uppstå på grund av culpa in contrahendo. Den bakomliggande idén med Mestads definition är troligtvis att de förändringar som parterna borde ha kunnat förutse ska hållas utanför begreppet force majeure.³⁵¹

Hemmo behandlade väsentlighetskravet ur perspektivet huruvida kravet är ett avtalsbrott eller ett förhållande till motpart. Enligt honom bedömdes väsentlighet genom att jämföra det med huruvida en part skulle ha ingått avtalet om hen visste om avtalsbrottet. Dock är det endast riktgivande och alltför vidsträckt. Även den förda diskussionen om frustration i USA och England hänvisar till detta, både väsentlighetskravet och tröskeln för att det uppnås är in casu relaterat. Det är frågan om en helhetsbedömning som omfattar parternas avsikt, förtroendesynpunkter, individuella egenskaper, erfarenhet och sakkunskap, vilken typ av avtalsbrott det är frågan om, och avtalets faktiska verkningar.³⁵² Detta eftersom riskerna varierar beroende på verksamhet och den omgivning de förekommer i.³⁵³ Rättsvetenskapen värdesätter förutsebarhet framom osäkerhet. Förutsebarhetens betydelse framträder klart inom skadeståndsrätten på grund av dess elastiska grundelement, bedömningen av culpa och adekvat kausalitet osv, där den kollektiva helhetsbedömningen nås genom en avvägning mellan olika hänsynstaganden.³⁵⁴ Man utgår ifrån att kommersiella marknaden är ett risktagande och riskerna fördelas enligt vad de förvekligas om inget annat har avtalats om.³⁵⁵

Enligt Hellner medför kontrollansvaret "en utvidgning av befrielsegrunderna vid force majeure i förhållande till vad som gällde enligt den äldre omöjlighetsläran."³⁵⁶ När förändringar inverkar på avtals uppfyllnad får parternas vetskap om förhållandets betydelse. Både kravet på avtalsbundenhet och lojalitet hänvisar till att en parts kännedom om ett förhållande beaktas vid prövningen av hur förändringar inverkar på ett avtal. Har parten känt till ett förhållande och dess utveckling men inte nämnt det vid

---

³⁵¹ Heidbrink 2005, s. 129-131.

³⁵² Wikman 2011, s. 821-224.

³⁵³ Sund-Norrgård 2015, s. 115.

³⁵⁴ Sisula-Tulokas 2009, s. 572.

³⁵⁵ Kurkela 2003, s.67, 73.

³⁵⁶ Sandvik 2004, s. 199.

avtalsförhandlingarna har hen brustit i sin lojalitetsplikt varvid hen inte kan frånträda avtalet.³⁵⁷ När det tolkas in ett krav på objektiv omöjlighet i begreppet force majeure fritar endast force majeure säljaren från ansvar. Om det ges avkall på den objektiva omöjlighetsläran utvidgas innebörden av force majeure. Det vill säga skillnaden mellan kontrollansvaret och force majeure är inte stort.³⁵⁸ Force majeure hör samman med parternas handlande och därför räcker det inte att en medhjälpare har svårigheter med fullgörandet eftersom samma tjänst kan erhållas av andra. Tillexempel i HD 1985 II 86 kunde inte arrangören styrka att hen själv hade drabbats av force majeure och därför blev hen ersättningskyldig mot passagerarna. Då parterna inte kunnat förutse eller undvika den yttre förändringen, förfaller skyldigheten att fullgöra så länge hindret varar och en rätt till full ersättning inträder inte. Taxell har dock nämnt ett alternativ till hävning och uppsägning, annullering, som han definierar som "...att part återkallar ett avtal innan detta fullgjorts." Han hänvisade till syftet med ett avtal: "Om syftet till följd av ändrade förhållanden helt eller i avsevärd grad skulle förfelas, ifall avtalet tillämpas enligt sitt innehåll, kan det vara en rimlig lösning att upplösa avtalsbundenheten." Han nämnde även att förändringar kan rubba avtalsbalansen och att det ska beaktas om villkorets tillämpning är förenlig med god sed.³⁵⁹

6 Påföljder på grund av ett avtalsbrott

6.1 Köparens rätt till prisavdrag

Köparen har rätt att hålla inne sin egen prestation och yrka på ett prisavdrag om säljarens prestation är bristande.³⁶⁰ Ett avtalsbrott medför ett ersättningsansvar för säljaren i strikt mening. Köparen har oberoende av befrielsegrunden, rätt att kräva prisavdrag som motsvarar relationen mellan varans värde som felaktig och dess värde i avtalsenligt skick. Ett annat alternativ är att häva köpet, om bristande fullgörelsen var av väsentligt betydelse

---

³⁵⁷ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

³⁵⁸ Sandvik 2004, s. 201.

³⁵⁹ Wilkman 2011, s. 825 -826.

³⁶⁰ Norros 2018, s. 689.

för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett det.³⁶¹ Konsumenten är inte skyldig att godkänna tjänsteleverantörers ensidigt gjorda ändringar i avtalet om dess egenskaper förändras väsentligt.³⁶² I fråga om direkta skador är ersättningsgrunderna stränga, och säljaren bär endast ansvar för indirekt skada om avtalsbrottet beror på honom.³⁶³ Skillnaden mellan påföljderna t.ex. skadestånd och prisavdrag, samt påföljdernas tillämplighet ligger i ansvarsgrunderna. Ansvarsgrunderna blir tillämpliga vid olika situationer, såsom vållande (culpa), principalansvar och strikt ansvar.³⁶⁴ Vållande (exculpering) är dock huvudregeln för skadeståndsansvaret, medan prisavdrag aktualiseras utan att det förekommer vårdslöshet. Prisavdraget anses vara det lämpligaste alternativet av alla de olika påföljderna.³⁶⁵ Ersättningsgrunden är sträng. Säljaren undgår endast ersättningsansvaret då den bristande fullgörelsen har legat utanför hens kontroll, vilket hen skäligen inte kunde ha förväntat sig vid köpet och vars följder hen inte kunde varken ha undvikit eller övervunnit. På grund av kontrollansvaret är säljaren skyldig att ersätta köparens direkta skada, de kostnader som förorsakats köparen, prisskillnaden och annan motsvarande skada.³⁶⁶

Köparens främsta skyldighet är att betala köpeskillingen på avtalad tid. Vid långvariga avtalsförhållanden är betalningen knuten till varornas leverans och köparen får inte tillgång till varan förrän hen har betalat den. Om överföringsperioden har avtalats då transaktionen fullgjorts ska varorna/tjänsten levereras inom den avtalade tiden. Om leveranstid inte är överenskommet levereras varorna på begäran eller utan dröjsmål. Om varan inte ska levereras på begäran eller utan dröjsmål, och leveranstiden har avtalats om, levereras varan inom skäligen tid från det att avtalet slöts. Om varan måste levereras inom en viss tid och det inte framgår av avtalet är det säljaren som avgör tidpunkten för leveransen. Vid den tidpunkt säljaren har fullgjort avtalet upphör hens ansvar och ansvaret övergår till köparen. Rätten att hålla inne köpeskillingen skyddar den drabbade parten mot den skada som kunde ha uppstått om hen skulle ha uppfyllt sin betalningsskyldighet. Rätten att avstå från att betala köpeskillingen föreligger då motpart inte har fullgjort sin

---

³⁶¹ Sandvik 2004, s. 221, 243.

³⁶² Konkurrens- och konsumentverket 2020.

³⁶³ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 325.

³⁶⁴ Wetterstein 2020, s. 402.

³⁶⁵ Rauma 2000, s. 351-390.

³⁶⁶ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 325 Hemmo-Hoppu 2021, s. 295.

andel av avtalet. I det fall att partens vårdslöshet är partiell till sin natur begränsas den drabbade partens rätt att hålla inne köpeskillingen. Hen kan inte vägra betala hela köpeskillingen men hen har rätt att hålla inne den andel av betalningen som motsvarar den bristande fullgörelsen.

Prisavdrag kan inte erhållas om bristen är obetydligt och det kan antas att köparen kunde ha köpt varan för samma pris om hen känt till bristen.³⁶⁷ I samband med pandemin betonades bestämmelserna om force majeure i fråga om köparens betalningsskyldighet då hen råkade ut för betalningssvårigheter på grund av förändringar på marknaden. Företagets allmänna olönsamhet räknas inte vara ett allmängiltigt hinder. Som skäl som hindrar en betalningstransaktion anses endast vara en situation då det annars skulle vara möjligt för en ekonomiskt sund part att fullgöra sin betalningsskyldighet men hen hindrades av force majeure. Under pandemin var det flera tjänsteleverantörer som hindrades erbjuda sina tjänster åt konsumenter. KO ansåg att om en konsument hade betalat för en viss tjänst, som uteblev under pandemi, hade hen rätt att välja mellan hävning och annan gottgörelse. Främst för att konsumenten inte behöver godkänna tjänsteleverantörers ensidigt gjorda avtalsändringar i det fall att tjänstens innehåll har förändrats väsentligt.³⁶⁸

6.2 Skadeståndsskyldigheten som är beroende av orsaksbandet

Rawls teori om rättvisa beskriver ett samhälle som ett rättvist system, där samarbete och växelverkan kännetecknas av tidsmässig kontinuitet. Individens växelverkan styrs av samhället med hjälp av allmänt accepterade regler och förfaranden. Rättvisa villkor ger uttryck för en viss ömsesidighet, en växelverkan som varje deltagare drar nytta av.³⁶⁹ Ibland blir individen orättvist behandlad till vars följd det har utvecklats hävnings- och skadeståndsregler. För skadeståndsskyldigheten måste det existera en grund för att ansvaret ska uppstå, d.v.s. en ansvarsgrund. Begreppet grov oaktsamhet är inte entydigt utan beroende av sammanhanget det hör samma med som tolkas varierade beroende på situationen. Det är omöjligt att slå fast den exakta gränsen mellan oaktsamhet och grov oaktsamhet, men tröskeln för grov oaktsamhet är hög. Rättsligt sett uppvisar grov

---

³⁶⁷ Lehrberg 1990, s. 202.

³⁶⁸ Konkurrens- och konsumentverket 2020.

³⁶⁹ Mielityinen 2006, s. 182–183.

oaktsamhet en likgiltighet genom att avvika från aktsamhetsstandarderna, d.v.s. en försummelse från partens sida att vidta nödiga säkerhetsåtgärder. Dock uppstår det ingen skadeståndsskyldighet för en part vid avsaknad av culpa.³⁷⁰ Vare sig rättshandlingslagen eller köplagen innehåller regler om force majeure, men köplagen innehåller element om säljarens skadestånd- och kontrollansvar. Wilhelmsson–Sevón–Koskelo har t.ex. konstaterat i samband med köplagen att: ”Säljarens skyldighet att fullgöra köpet kan emellertid inte vara undantagslös”, d.v.s. Köpl föreskriver om förutsättningarna som befriar från ansvar. Det kan bli frågan om en intresseavvägning, då säljarens insats jämförs med köparens intressen varvid det kan föreligga en oskälig obalans till säljarens nackdel.³⁷¹

För att ett en ansvarsgrund ska uppstå krävs det att en ersättningsgill skada har inträffat. Det krävs ett orsakssamband mellan skadan och den handling som ledde till skadeståndsskyldigheten.³⁷² Genom att handlingen blev föremål för strikt ansvar försöker man förbättra den skadelidandes rättsliga ställning. Förutsättningarna för att ett skadeståndsansvar uppstår är varken självständiga eller separata, utan de påverkar varandra som påverkar orsakssambandet och prövningen. Ansvarsgrunden och skadetyper har betydelse vid granskningen av orsakssambandets tillräcklighet. Inom skadeståndsrätten är kopplingen mellan beviskrav och materiellt rättsligt skydd erkända. Ibland sänks beviskraven för att undvika ett falskt rättsligt skydd. Om beviskraven för orsakssamband sätts alltför högt förhindras effektiviteten av prövningen.³⁷³ Vid prövningen är det främst frågan om förhållandets osäkerhet och bristfällighet. Prövningen skiljs inte från materiella rättspraxis utan beviskraven är den rättspolitiska delen av bevisbördan.³⁷⁴ Genom att försätta den skadelidande i samma ekonomiska ställning som om avtalet hade fullgjorts, ersätts det positiva avtalsintresset.

Ansvarsgrunden är strikt och avtalsbrottet är grunden för ansvaret.³⁷⁵ Strikt ansvar föreligger inte vid force majeure, det förutsätter inte en objektiv omöjlighet utan det

---

³⁷⁰ Sund-Norrgård 2015, s. 125–126, 207.

³⁷¹ Wilkman 2011, s. 823–824.

³⁷² Ståhlberg-Karhu 2014, s. 14, 334.

³⁷³ Saranpää 2015, s. 280.

³⁷⁴ Saranpää 2015, s. 270–341

³⁷⁵ Wetterstein 2004, s. 344–345.

räcker att det föreligger ett hinder som faktiskt hindrat avtalets fullföljande.³⁷⁶ Inom skadeståndsrätten hänvisas det ofta till Rudolf von Iherings sats ”Kein Übel ohne Schuld”, ”intet ont utan skuld”, från år 1867. Von Iherings sats representerar hörnstenen för det ansvar som grundar sig på skuld inom Europa. Endast den som är skyldig kan dömas till straff eller till skadeståndsskyldighet. I SL 9 § 1 mom. fastställs två huvudprinciper. För det första ska en skada som orsakats genom ett brott ersättas av den skyldige, oberoende av om handlingen är uppsåtlig eller ovarsam. Vid olyckshändelser döms dock inget straff ut, SkL 3 § 5 mom. För det andra enligt SkL 9 § 1 mom. kan ersättningen fritt jämkas då skadan påverkats av partens egen skuld eller hindret inte hörde samman med avtalsbrottet. Regeln gällde även som sedvanerätt inom skadeståndsrätten innan SkL stiftades. Rätten till skadestånd är ett rättsskyddsmedel som står till köparens förfogande och som gottgör den skada som bristen medfört.³⁷⁷ En av de svåraste frågorna att besvara är om parten har handlat omsorgsfullt eller inte.³⁷⁸

Det egentliga syfte med friskrivningsklausuler är att begränsa skadestånds- och ersättningsskyldigheten, som inskränks i form av ett maximalt eurobelopp, som en andel av köpesumma eller så utesluts ansvaret för vissa typer av förluster, oftast indirekta förluster.³⁷⁹ Bestämmelser om skadeståndsansvar ses i flera lagar, såsom i konsumentskyddslagen, Köpl och vissa speciallagar, dock finns det inga allmänna regler som skulle omfatta alla typer av avtal. Rättshandlingslagens skadeståndsansvar bygger på kontrollansvaret eller vårdslöshet. Köplagens bestämmelser om ansvar, konsumentskyddslagen och vissa speciallagar grundar sig på tillsynsansvaret, samt skillnaderna mellan direkta och indirekta skador. I jordabalken, fastighetsförmedlings- och transportlagstiftningen grundar sig ansvaret på vållande, och skadeformerna delas inte i direkta eller indirekta.³⁸⁰ Även lojalitetsplikten kan ha betydelse vid prövningen av skadeståndsskyldighet, t.ex. aktiebolagslagen har uttryckliga skadeståndsföreskrifter.³⁸¹ Christina Ramberg konstaterade att ”skiljenämnden tar avstånd från den vanliga retoriken som går ut på att friskrivningar inte gäller när den avtalsbrytande parten varit grovt

---

³⁷⁶ Sisula-Tulokas 2015, s. 209–210.

³⁷⁷ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s.18, 204.

³⁷⁸ Mähönen-Villa 2016, s. 342.

³⁷⁹ Sund-Norrgård 2015, s. 117-118.

³⁸⁰ Carlsson 2014, s. 20.

³⁸¹ Mähönen- Villa 2026, s. 342-343.

vårdslös”, och anser att ”[d]et vore en befrielse om man kunde slippa ifrån den typ argumentation [sic] som baserar sig på grov vårdslöshet”. Enligt henne skulle problemet kunna lösas i harmoni med RättshandL § 36. Om säljaren är skadeståndsskyldig och köparen har medverkat, varvid kausalitets- och vållandekriterierna uppfylls, kan skadeståndet nedsättas med stöd av regeln om medverkan. Eftersom det är en allmän princip inom skadeståndsrätten kan regeln tillämpas på alla sorters skador och inte enbart de som gäller skadeståndslagen.³⁸²

6.3 Hävning och uppsägning av ett avtal i samband med force majeure

Hävning av ett avtal är en sträng påföljd, som inte tillåts i samband med varje litet avtalsbrott utan hävning av avtal förutsätter ett väsentligt avtalsbrott. Avtalsbrottet måste ur motpartens synvinkel vara betydande för att hävandet ska komma i fråga, om inte annat har avtalats eller föreskrivits i lag. Den allmänna regeln är att parten inte behöver fullgöra sin prestation om motparten gör sig skyldig till en bristande fullgörelse eller om köparen visste på förhand att säljarens fullgörelse är bristande. Rätten att häva avtal varierar beroende på avtalstyp, tex. hyresvärd och en arbetsgivare har svårt att häva ett hyresavtal eller ett arbetsavtal. Köplagens bestämmelser kräver ett väsentligt avtalsbrott och att den part som gjort sig skyldig till avtalsbrottet insåg det.³⁸³ Reglerna som gäller hävning fäster uppmärksamhet vid säljarens och den förnuftiga personens möjlighet att förutse avtalsbrottets betydelse för köparen. Orsaken till avtalsbrott är inte av betydelse utan det avgörande är hur väsentlig betydelse avtalsbrottet har. En part har rätt att vid en bristande fullgörelse vid sidan om hävning kräva skadestånd. Ogiltighetens effekter framträder tydligare då den jämförs med hävning. Rättsföljderna är besläktade med varandra och de kan leda till att avtalet hävs samt redan de fullgjorda prestationerna återgår. Hävningens effekter verkar framåt och upphäver avtalet från och med hävningstidpunkten, *ex nunc*. Skadeståndet ersätter det negativa avtalsintresset, som förutsätter skadelidande i samma ekonomiska läge som om avtalets fullgörelse hade fullgjorts. Vid hävning kompenserar skadeståndet det positiva kontraktsintresset. Dock

---

³⁸² Sund-Norrgård 2015, s. 123, 125.

³⁸³ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 231, 305.

finns det många undantag och hävning av avtal förekommer i olika sammanhang med olika nyanser.³⁸⁴

Genom hävning av ett avtal upphör de ursprungliga avtalsförpliktelsen eftersom parterna inte längre är bundna av avtalet. Säljaren ska ge köparen den nettoavkastning som en korrekt uppfyllelse av avtalet skulle ha gett köparen med skadeståndet. Vid force majeure uppstår det ingen skadeståndsskyldighet, avsaknad av vållandet eller om motparten inte förmår visa att avtalsbrottet som föranlett hävningen har vållat honom skada.³⁸⁵ Om avhjälpande av en brist inte utförs inom skälig tid efter det att köparen har lämnat säljaren meddelande om bristen, har köparen rätt att häva köpet.³⁸⁶ Köparen kan häva avtalet om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren förstod det eller borde ha förstått det. Alla villkor för hävning måste vara uppfyllda. Bedömningen av hävningsrätten påverkas av det fakta som säljaren har haft om köparens situation.³⁸⁷ Vissa brister i fullgörande anses inverka väsentligt på köparen. Mindre förseningar och brister motiverar inte hävning, utan köparen måste vänta att den bristande fullgörelsen avhjälpas, eller så måste hen nöja sig med prisavdrag eller ersättning. Vid prövningen av avtalsbrottets väsentlighet beaktas i vilken utsträckning hindret äventyrar avtalets uppfyllnad, om följderna av hindret kan undanröjas eller kompenseras med hjälp av andra rättsmedel. Betydelse får även om avtalsbrottet återspeglar säljarens bristande förmåga att fullgöra avtalet eller hens onda tro. Om köparens förtroende har rubbats på ett motiverat sätt kan avtalsbrottet anses vara av väsentlig betydelse för hen. Rätten att häva ett avtal har begränsats främst för att det vållar betydande förluster för säljaren men även fördelarna med avtalet förloras.

I många fall förutsätter hävning av avtal att säljaren uttryckligen har informerats om det. Om köparen har gett säljaren en skälig tilläggstid för avhjälpandet av bristen har köparen rätt att häva avtalet om bristen inte avhjälpas inom den här tiden. Under tilläggstiden får köparen endast häva avtalet om säljaren meddelat att hen inte fullgör avtalet inom den utsatta tidsfristen. Speciellt i affärsförbindelser är det motiverat att parterna har tillgång

---

³⁸⁴ Sisula-Tulokas 2015, s. 203, 208–209.

³⁸⁵ Norros 2018, s. 704.

³⁸⁶ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 312.

³⁸⁷ Wilhelmsson- Nybergh 2013, s. 311.

till ett sätt att lösa osäkerheten i samband med rättsförhållandet.³⁸⁸ Säljaren ansvarar på grund av ett tämligen strängt kontrollansvar för direkt skada medan ansvaret för indirekt skada är ett culpaansvar som baserar sig på vårdslöshet.³⁸⁹ Vissa speciallagar specificerar innehållet i villkoren för hävning av avtal, såsom lagen om uthyrning av bostadslägenheter. I stället för hävning kan avtalet med hjälp av uppsägning upphöra. Uppsägning av ett avtal kommer endast i fråga genom om ömsesidigt förpliktande avtalsförhållande. Ett avtal kan endast avslutas genom uppsägning om det är fortlöpande men inte ett engångsavtal. Rättssystematiskt uppfattas uppsägning som en situation där fordringsrättigheter ömsesidigt upphör att gälla genom en ensidig viljeförklaring.³⁹⁰ Den som skickat en underrättelse måste kunna bevisa sitt påstående då motparten förnekar att hen har mottagit underrättelse. Även säljaren har rätt att häva ett avtal på grund av köparens sena betalning om det utgör ett väsentligt avtalsbrott. Hävningen träder i kraft omedelbart och parterna ska återlämna de utbetalningar som gjorts. Hävningen kräver endast en enkel ensidig underrättelse. Även konsumenter har getts rätten att häva ett köpeavtal om säljaren inte under en bestämd tilläggstid fullgjort sin prestation. Dock är det i frågor om direkta skadors ersättningsgrund något strängare, samt säljaren ansvarar endast för indirekt skada då avtalsbrottet beror på vårdslöshet.³⁹¹

6.4 Ett alternativ kan även vara omförhandling av avtal i samband med force majeure

Ibland kan förändringarna vara så väsentliga att det ur parternas synvinkel är motiverat att komma överens om alternativa lösningar för att få ett avtal fullgjort eller hindra att avtalet hävs.³⁹² Det kan vara praktiskt att parterna väljer att omförhandla avtalets innebörd. Force majeure kan skapa en situation där det ursprungliga avtalet inte längre tjänar parternas samfälliga syften. Parterna har rätt att komma överens om att ändra avtalet. Beroende på typ av avtal, situation och hur förändringarna har uppstått gäller olika standarder, eftersom olika instrument används för att avvika från det ursprungliga avtalet.³⁹³ Utgångspunkten är att de avtalsenliga skyldigheterna ska uppfyllas och allt annat utgör ett undantag från

---

³⁸⁸ Hoppu 2020, s. 294.

³⁸⁹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 312.

³⁹⁰ Norros 2018, s. 694.

³⁹¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 325.

³⁹² Kahra 2007.

³⁹³ Koväs 2020, s. 13

det.³⁹⁴ I allmänhet grundar sig ändringen av avtalet på ett annat avtal, allmänna rättsprinciper och lagstiftning. Vid bedömningen av om ett avtal ändras mot bakgrund av force majeure måste det fastställas på vilken rättslig grund ändringen kan göras och med hjälp av vilken mekanism ändringen genomförs.³⁹⁵ Företag har inte obegränsade rättigheter att ensidigt ändra på avtalsinnehållet. Ett avtalsvillkor får endast ändras ensidigt om skälen till ändringen är giltiga, skälen till ändringen ses i avtalet eller ändringen inte medför att avtalets innebörd ändras väsentligt. Skälen till ändringen av ett avtal ska vara uttömmande uppräknade i avtalsvillkoren. Med andra ord får inte ett avtal ändras med andra motiveringar än de som anges i avtalets villkor. Skälen till ändringarna ska ha angetts så klart som möjligt så att förutsättningarna och grunderna för ändringarna kommer fram. Hur väsentlig en ändring är bedöms ur köparens synvinkel vilken sedan jämförs med det gällande avtalet, som inte behöver vara det ursprungliga.³⁹⁶

6.5 Jämkning av avtalet

Jämkning av avtal hör samman med underlåtenhet att fullgöra sina skyldigheter och befrielse från ansvar in natura eller skadestånd. Jämkning av avtal blir aktuellt om ett skäligt villkor blir oskäligt på grund av förhållandena i det enskilda fallet. Enligt Hemmo bär parterna ansvaret för de risker som har försvårat deras förutsättningar att fullgöra avtalet. Förutsättningen för att en avtalsbalans ska anses vara rubbad är oskälighet.³⁹⁷ Utgångsläget vid prövningen av ett villkors skälighet är avtalets bundenhet. En part kan inte åberopa jämkning om det skulle rubba avtalsbalansen eller följderna av ett hinder kunde ha förutsetts då avtalet ingicks.³⁹⁸ Enligt läran om Wegfall der Geschäftsgrundlage jämkas ett villkor då det är oskäligt att kräva att ett avtal fullgörs i enlighet med det ursprungliga avtalet. Läran är subsidiär i förhållande till reglerna om ansvarsfrihet p.g.a. omöjlighet. I allmänhet krävs det mera av ett företag än av en enskild person.³⁹⁹ Vid force majeure är jämkning till förmån för de flesta, fastän förhållandet inte behöver vara lika svårt som de hinder som befriar från ansvar in natura eller skadestånd. Om en

---

³⁹⁴ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

³⁹⁵ Kovás 2020, s. 13-14.

³⁹⁶ Konkurrens- och konsumentverket 2022.

³⁹⁷ Sund-Norrgård 2015, s. 122.

³⁹⁸ Hoppu 2020, s. 298-299.

³⁹⁹ Sandvik 2004, fotnot s. 93,190.

rättshandling förfaller till följd av bristande innehåll kan ett alternativ vara jämkning eller så kan bristerna i fullgörelsen mildras genom jämkning,⁴⁰⁰ som enligt Pöyhönen kan ske vid myndigheters beslut och åtgärder. Kravet på oväntad situation hör samman med frågan om risktagande. I allmänhet rubbas inte avtalsbalansen om en av parterna har tagit på sig risker som är ogynnsamma för honom.⁴⁰¹ Dock kan möjligheten till vissa förändringar vara uppenbara, och det anses att parterna var förberedda på att bära risken när avtalet slöts. Parterna är skyldiga att fullgöra avtalet trots förändringar i miljöfaktorerna, endast om skäliga ansträngningar och ekonomiska uppoffringarna inte kan förinta de negativa följderna övervägs jämkning. Faktorer som hör samman med parterna har betydelse i samband med prestationshinder, medan att företagets verksamheten går med förlust är inte ett argument för jämkning. Ändringar av lagstiftningen och andra offentliga föreskrifter kan vara en sådan förändring som ger upphov till möjligheten att jämka ett avtal då avtalsbalansen rubbats.⁴⁰²

Företagen har en möjlighet att kringgå föråldrade lagbestämmelser och det var därför det uppstod ett behov att utveckla flexibla medel för att hejda oskäliga villkors tillkomst såsom möjligheten till jämkning. Jämkning av ett avtal möjliggör att det uppnås skäliga ersättningsnivåer med hjälp skadeståndsrättsliga regler och principer.⁴⁰³ Behovet av jämkning kan uppkomma i en enskild tvist eller p.g.a. friskrivningsklausuler, som traditionellt sett blir föremål för jämkning.⁴⁰⁴ Situationer då jämkning kan bli aktuellt delas in i två kategorier de ursprungliga och oskälighet i efterhand. Den ursprungliga oskäligheten avses de utsikter som rådde vid den tidpunkt då avtalet ingicks. Oskälighet i efterhand innebär att den avtalsbalans som rådde vid den tidpunkten då avtalet ingicks rubbades till följd av en förändring som gjort att avtalet blev oskäligt. Vanligtvis hör de juridiska frågorna i samband med covid-19-pandemin samman med oskälighet i efterhand.⁴⁰⁵ Bindande karaktären på den rättsliga transaktionen är utgångspunkten för dess skälighet, eftersom en part inte har rätt att kräva skälig behandling om hindret var

---

⁴⁰⁰ Norros, s. 692-694.

⁴⁰¹ Kovás 2020, s. 18-19.

⁴⁰² Hoppu 2020, s. 298-299.

⁴⁰³ Wetterstein 2020, s. 420.

⁴⁰⁴ Bärglund-Nybergh-Petrell, s. 299- 302.

⁴⁰⁵ Hoppu 2020, s. 298-299.

förutsebart vid den tidpunkt då avtalet slöts. Det är frågan om avtalsfrihet och det pris som ska betalas för avtalsbundenheten, *pacta sunt servanda*.⁴⁰⁶

När avtalets skälighet prövas beaktas dess helhet och avtalsförhållandets obalans prövas inte utifrån ett enda villkor.⁴⁰⁷ Jämkning kan komma i fråga då det har skett en väsentlig förändring av förutsättningarna som låg till grund för att avtalsförhållandet förintades.⁴⁰⁸ Vid jämkning prövas parternas riskdelning dem sinsemellan, en avvägning som jämför och prövar avtalets balansförhållanden. Avtalet prövas om det kan anses vara skäligt och ifall risktagandet har varit medvetet när avtalet slöts får även en stor betydelse. Även i frågor om pandemi och *force majeure* ska det prövas om riskdelningen var motiverad och balanserad.⁴⁰⁹ Den centrala regeln för jämkning av ett avtal är principen om fullt skadestånd där avtalets helhet är utgångspunkten för skadeståndet varvid betydelse får det som parterna åtagit sig vid den tidpunkt då avtalet slöts. Parterna känner till sina egna möjligheterna att fullgöra avtalet innan de ingår detta, men såsom Hemmo har betonat får inte ekonomiska förhållanden betydelse vid jämkning. Köparens underlåtenhet att inte försäkra sig talar för jämkning, medan säljarens underlåtenhet att försäkra sig talar mot jämkning. Om ett villkor förblir oskäligt trots jämkningsen, kan det jämkas även till övriga delar eller förfalla. Det är svårt för en part att på ett giltigt sätt befria sig från följderna av eget uppsåt eller grova vårdslöshet, men det behöver inte alltid vara frågan om grov vårdslöshet för att villkor ska kunna jämkas, t.ex. konsumentavtal jämkas relativt enkelt.⁴¹⁰ Jämkning hör samman med olika materiella förutsättningar beroende av ifrågavarande situation.⁴¹¹

Med hjälp av jämkning ändras förpliktelsen eller avlyftas. Jämkningsen förutsätter en helhetsprövning i det enskilda fallet, som kan ses i avgörandet HD: 2001:27. Oskälighetstesten är ett helhetsöverbäggande, då har inte en faktor dominerande ställning vid prövningen utan alla relevanta faktorer beaktas samt argument mot jämkning.⁴¹²

---

⁴⁰⁶ Sund-Norrgård 2015, s. 122.

⁴⁰⁷ Koväs 2020, s. 18-19.

⁴⁰⁸ Sund-Norrgård 2015, s. 122.

⁴⁰⁹ Koväs 2020, s. 18-19.

⁴¹⁰ Bärglund-Nybergh-Petrell, s. 299- 302.

⁴¹¹ I samband med EU:s upphandling av covid-19-vaccin, trots utmaningarna i inledningsskedet säkrades tillräckliga doser.

⁴¹² Hoppu 2020, s. 298–299.

Jämkningsprincipen innebär att innehållet i en förpliktelse omformas till skäligt eller så fastställs det ett bestämt innehåll för förpliktelsen.⁴¹³ Prövningen tar hänsyn till rättshandlingens hela innehåll, parternas ställning, de förhållanden som rådde när avtalet ingicks och efter det, samt annat. Faktorerna vägs mot varandra och den rättsliga standarden gäller den tidpunkt då överenskommelsen fullgjordes. Ett villkor måste framstå som oskäligt för att jämkningsprincipen ska vara möjlig då avtalets innehåll jämförs med förhållandena utanför avtalet. Kännetecknen för den nordiska modellens skälighetsprincip är att den gäller både standardvillkor och enskilda avtalsvillkor. Vanligtvis är det ekonomiskt ojämlika parter avtal som är föremål för jämkning eftersom jämbördiga parter avtal jämkas sällan. Osannolikt är att tex. en friskrivningsklausul i ett avtal mellan jämbördiga parter som låg i linje med dispositiv lag eller handelsbruk skulle anses vara oskäligt och kräva jämkning. Då parterna är ekonomiskt oberoende av varandra krävs det en verkligt obalans innan jämkning kommer i fråga, dock är det inte teoretiskt omöjligt. Enligt Taxell är det dock möjligt att med hjälp av RättshandL 36 §, som även bekräftades i HD 2008:77, som gällde återbrytande av en skiljedom.⁴¹⁴

Slutsatserna är andra om det är frågan om konsumentavtal,⁴¹⁵ eftersom det inte krävs en lika hög tröskel för jämkningen.⁴¹⁶ Ett ensidigt risktagande i jämbördiga avtalsförhållanden och en nollställning av dess följder till fördel för den vållande parten, strider mot pacta-sund-servanda. Varken partens missbedömning av marknadens utveckling eller egen ställning kan vara grund för jämkning av ett affärsavtal.⁴¹⁷ Olönsamheten i ett enskilt avtal kan vara ett medvetet övervägande som kompenseras med ett annat avtal.⁴¹⁸ Enligt Wilhelmsson tillmäts t.ex. inte avtal som överensstämmer med handelsbrukets branschpraxis” [...] någon betydande tyngd som argument mot jämkning”, eftersom handelsbruk kan vara oskäligt.⁴¹⁹ Om förutsättningarna för jämkning uppfylls måste domstolen göra en moralisk värdering om villkorets godtagbarhet kan tillämpas.⁴²⁰ Vid jämkning utgås det i fråga om att avtalet förblir i kraft. Om ett ingrepp i

---

⁴¹³ Rauma 2000, s.379–381.

⁴¹⁴ Nina Wilkman 2011 s. 818–819.

⁴¹⁵ Sund-Norrgård 2015, s. 123.

⁴¹⁶ Norros 2018, s. 37.

⁴¹⁷ Liebkind 2010, s. 158-169.

⁴¹⁸ Kovás 2020, s. 18-19.

⁴¹⁹ Sund-Norrgård 2015, s. 123.

⁴²⁰ Hoppu 2020, s. 298-299.

avtalshelheten är sådan att det inte leder till skälighet kan avtalet jämkas i vidare omfattning, till andra delar och inte bara det oskäliga villkoret. Avtalet kan även förfalla helt vilket leder till en total ogiltighetspåföljd.⁴²¹ Dock sker jämkning av avtal endast i undantagsfall såsom det konstaterades i HD 2001:27.⁴²²

Föreskrifterna om jämkning infördes i kontraktsrättsliga systemet som undantagsbestämmelser för att hindra missbruk av avtalsfriheten.⁴²³ Med stöd av RättshandL 36 § kan ett avtal jämkas då villkoret är oskäligt eller om dess tillämpning skulle leda till oskälighet. Motsvarande generalklausuler finns även i konsumentskyddslagen, lagarna om hyra av bostadslägenhet och hyra av affärslokal, jordlegolagen och arbetsavtalslagen (55/2001).⁴²⁴ Möjligheten att jämka ett avtal med stöd av RättshandL 36 § är vid sidan av tvingande lagstiftningen den centrala mekanismen som avtalsfriheten begränsas med. Paragrafen har ett brett tillämpningsområde som kan tillämpas på både affärsrelationer och konsumentförhållanden.⁴²⁵ Enligt lagen om uthyrning av affärslokaler 5 § (1995/482) kan ett hyresavtal för affärslokaler jämkas, om ett villkor strider mot god sed eller annars är oskäligt. Reglerna om jämkning saknar t.ex. motsvarighet i PETL, vars regler är betydligt snävare.⁴²⁶ Huvudregeln inom RättshandL 36 § är att jämkning eller ogiltighet avser ett enskilt avtalsvillkor.⁴²⁷ Den rätta måttstocken för skäliga avtalsvillkor är svår att avgöra, i t.ex. HD 2001:33 ansågs det att dispositiv rätt, om normerna skulle ha blivit tillämpliga, om villkoret inte funnits hade utgjort en sådan måttstock. Enligt HD kan ett villkor i ett standardavtal som är oskäligt vara skäligt om det överensstämde med dispositiv lag. Ibland kan villkor som motsvarar en dispositiv föreskrift uppfattas som oskäligt då avtalet betraktas som en helhet. Det gäller även de villkor som överensstämmer med god sed eller god affärssed. Ett enskilt villkor kan väsentligt avvika från dispositiv lag, tex. HD 2012:48.⁴²⁸ Ifrågavarande domstols attityd ger föreskrifterna den betydelse som avgör tvisten.⁴²⁹ Föreskrifterna är främst en flexibel

---

⁴²¹ Bärglund-Nybergh-Petrell 2013, s. 376-377.

⁴²² Petra Sund-Norrgård 2015, s. 122.

⁴²³ Bärglund-Nybergh-Petrell, s. 299- 302.

⁴²⁴ Bärglund-Nybergh-Petrell, s. 376-377.

⁴²⁵ Norros 2018, s. 37.

⁴²⁶ Schultz 2009, s.778.

⁴²⁷ Liebkind 2010, s. 165.

⁴²⁸ Sund-Norrgård 2015, s.122-123.

⁴²⁹ Bärglund-Nybergh-Petrell, s. 376-377.

rättslig riktlinje. För att ett avtal ska kunna jämkas ska parten yrka om det och åberopa de grunder som talar för jämkning. Om det är oklart ska domstolen genom materiell processledning klarlägga saken.⁴³⁰ Då skadeståndsansvaret har täckts av försäkringar kommer jämkning inte i fråga.

7 Tolkning av avtalet i enlighet med den allmänna principen om force majeure

7.1 Det finns alltid en möjlighet att force majeure kan vara ett förtäckt avtalsbrott

En extern och oförutsebar omöjlighet eliminerar vanligtvis det strikta ansvaret. En markant fråga är hur påverkar förändringar avtalsförhållandet? Det kan gälla ändringar i lagstiftningen, stigande råvarupriser, naturkatastrofer eller konjunktursvängningar. Förändringar i förhållandet kan försvåra fullgörandet av avtalet eller minska avtalets fördelar. Problemet framstår olika beroende på om det är frågan om ett långvarigt avtal eller ett engångsavtal. I engångsavtal är avtalets löptid kort medan långvariga avtal baserar sig på ett fortlöpande samarbete. Avtal med lång löptid skapar långvariga skyldigheter medan engångsavtal skapar engångsförpliktelser. Den part som är ansvarig för fullgörandet av avtalet är skyldig att agera i enlighet med avtalet.⁴³¹ Enligt FEUF art. 80 föreskriver att EU:s politik ska ”... styras av principen om solidaritet och rättvis ansvarsfördelning, även i finansiellt hänseende, mellan medlemsstaterna.” I samband med meddelandena som kommissionen utfärdade under pandemin betonades att de fyra kumulativa kriterierna skulle uppfyllas vid prövningen av force majeure. De fyra kumulativa kriterierna som gällde för offentlig upphandling var identiska med de som hade uppställts i samband med asylkrisen år 2015.⁴³²

I skäl nr 27 i kodexen om Schengengränserna konstateras att undantag och avvikelser från den fria rörligheten tolkas strikt.⁴³³ Direktupphandling var särskilt verktyg för att snabbt få tillgång till de läkemedel som behövdes i kampen mot SARS-Cov-2, dock får

---

⁴³⁰ Virolainen 2006, s. 204–206.

⁴³¹ Hoppu 2020, s. 293.

⁴³² Kommissionens meddelande COM (2015), s. 454.

⁴³³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/399, s. 20.

det endast tillämpas i undantag enligt EU-domstolens rättspraxis.⁴³⁴ Utgångspunkten var att avtalets bindande karaktär, ”pacta sunt servanda”, avtal ska följas.⁴³⁵ Oberoende av om det är frågan om paketresor, upphandling, myndighetsbeslut eller b2b-företag ses samma systematik vid tolkningen av force majeure. Om alla fyra kumulativa kriterier för force majeure uppfylldes samtidigt, d.v.s. hinders-, kontroll-, oförutsebarhets- och aktivitetsrekvisiten är det frågan om force majeure.⁴³⁶ Trots kunskaper och erfarenhet kan det uppstå situationer som präglas av kännetecknen för force majeure, som är utanför säljarens kontroll men kan förhindras.⁴³⁷ Ibland kan även rekvisiterna för force majeure nästan uppfyllas men händelsen är ändå inte tillräckligt allvarlig för att befria en part från ansvar. Orsaken till hindret är egentligen irrelevant vid fastställandet av den drabbade partens ansvar.⁴³⁸

Vaccinet kom att ha en väsentlig betydelse vid bekämpningen av Sars-cov-2 eftersom det hindrade att samhället kollapsade. Samhällets funktioner utmanades då Astrazenecas och Janssens vaccinleveranser drabbades av dröjsmål i slutet av 2021. Kommissionen väckte talan mot Astrazeneca, eftersom de ansåg att det var frågan om ett avtalsbrott,⁴³⁹ vars orsaker var vaga.⁴⁴⁰ Utgångspunkten för tolkningen av force majeure-klausuler är att de villkor som gynnar en part tolkas strikt.⁴⁴¹ Den restriktiva tolkningen hör samman med principerna om riskfördelning.⁴⁴² Den centrala utgångspunkten som betonade metodens aktualitet var tillståndets ensidighet.⁴⁴³ Myndigheterna var tvungna att vidta kraftiga åtgärder för att hantera smittspridningen. Åtgärderna baserade sig på tidigare erfarenhet och arrangemang vid hantering av kriser på det ekonomiska området.⁴⁴⁴ Upphandlarenheterna hade en nyckelposition vid hanteringen av hälsokrisen.⁴⁴⁵ Nordiska och kontinentala kontraktsrättsliga tänkandet bygger på antagandet om att de

---

⁴³⁴ Avgörandet av den 15.10.2009, kommissionen mot Tyskland, C- 275/08, EU:C:2009:632, och domen av den 20 juni 2013, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, C-352/12, EU:C:2013:416.

⁴³⁵ Saarnilehto-Annola 2018, s. 17–19.

⁴³⁶ Sund-Norrgård, 2015, s. 137.

⁴³⁷ Robinson-Selman-Steiker-Trasher 2020, s. 2,7.

⁴³⁸ Viinikka, 2009, s. 910.

⁴³⁹ EU:s upphandling av covid-19-vaccin: efter utmaningar i inledningsskedet säkrades tillräckliga doser men processens prestation bedömdes inte tillräckligt, Blomqvist 2021, s. 34.

⁴⁴⁰ SVT nyheter 2021.

⁴⁴¹ Sund-Norrgård 2015, s. 136.

⁴⁴² Pönkä 2013, s. 925–926.

⁴⁴³ Annola - Kärkkäinen 2022, s.48.

⁴⁴⁴ Kommissionens meddelande COM/2021/380, s. 1.

⁴⁴⁵ Kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01), s. 1.

gällande rättsreglerna i ett avtalsförhållande består dels av, a) uttryckliga avtalsklausuler, som fastställts av parterna, dels b) av kontraktsrättsliga regler och principer, nedskrivna i lag eller inte.⁴⁴⁶ Pandemin förändrade affärsklimatet inom flera branscher, vilket ledde till att vissa avtal som hade slutits före pandemins blev förlustbringande..⁴⁴⁷ Grundtanken är att genom parternas gemensamma vilja få till stånd ett avtal genom en överenskommelse. Dock är det svårt att fastställa parternas ömsesidiga vilja när det är frågan om en force majeure-klausul eftersom de sällan återspeglar den egentliga viljan. Syftet med tolkningen är att klargöra parternas ömsesidiga avtalsavsikt.

Tolkningen är endera subjektiv eller objektiv. Det språkliga innehållet i avtalet får en central roll då force majeure-klausulens skriftliga material tolkas objektivt. Den objektiva tolkningen omfattar bland annat oklarhetsregeln och principen om snäv tolkning. Tolkningsordningen är det första försöket att bekräfta avtalets innehåll på grundval av avtalets yttre form. Om man inte når en verklig slutsats med tolkning av det material som hänför sig till parternas avsikter, kan tvetydigheten undanröjas genom en objektiv tolkning. Force majeure-klausuler är till sin rättsliga karaktär friskrivningsklausuler och de omfattas av de tolkningsprinciper som är tillämpliga på friskrivningsklausuler. Dock är inte den restriktiva tolkningen alltid motiverad när det gäller dessa klausuler, särskilt när det leder till en snävare tolkning. Lämpligaste sättet att tolka en force majeure-klausul är den objektiva tolkningen med utgångspunkt i presumptionen om avtalsbalans. I sådana fall kan exempelvis syftet med ansvarsbegränsningen tala för en vidare tolkning av ordalydelsen än kravet på en snäv tolkning som bygger på presumptionen om ordalydelsens fullständighet. Tolkningen av en klausul som allmänt beskriver en force majeure-situation liknar principen om prestationshinder.⁴⁴⁸ Skyddet av folkhälsan, FEUF artikel 168.7, är ett tyngande skäl för att kunna begränsa den fria rörligheten, ett undantag från det normala, varvid principerna om proportionalitet och icke-diskriminering alltid bör respekteras.⁴⁴⁹ Vid tolkningen tar man hänsyn till den enskilda bestämmelsens formulering i dess rättsliga regleringsmiljö som består av olika rättsbestämmelser.⁴⁵⁰ Det

---

⁴⁴⁶ Norros 2022, s. 581–589.

⁴⁴⁷ Mål C - 407/21, punkt 35 Mål C-407/21, punkt 18.

⁴⁴⁸ Hoppu 2020, s. 301-302.

⁴⁴⁹ Rådets rekommendation (EU) 2020/1475, skäl 10.

⁴⁵⁰ Kulla 2014, s. 154–155.

uppmärksammas i första hand avtalsdokumentets ordalydelse och i andra hand det material som anger parternas avsikter.⁴⁵¹

Kärnan är den Knightiska osäkerheten eftersom det är frågan om en risk som inte kan mätas och som hör samman med en situation då händelsens slumpmässighet associeras med sannolikheten.⁴⁵² En force majeure-klausul kan anses vara en friskrivning till sin juridiska natur, en tyngande omständighet, som kan få betydelse för vilken rättsverkan som tillkommer den.⁴⁵³ Standardvillkor omfattas av läran om överraskande och strikta villkor, som resulterar i att villkoren blir endast en del av avtalet då de har betonats separat för motparten.⁴⁵⁴ Det beror på att det ställs stränga krav på förutsättningarna för att ett standardvillkor ska kunna anses vara en del av avtalet. Vad som krävs i ett visst sammanhang beror främst på de aktuella omständigheterna.⁴⁵⁵ Det ansågs att folket var den svagare parten i förhållande till Sars-Cov-2-viruset och därför blev det samhällets uppgift att skydda folket.⁴⁵⁶ Dock när det var frågan om pandemin kunde inte säljarens skyldigheter tolkas enligt restriktiv tolkning eftersom orsaken till de förändrade omständigheterna saknade betydelse. Problemet var att den bristande fullgörelsen, oklarheter kring tillämpningen av direktupphandling berodde på förhållanden, såsom tex. att myndigheternas utfärdade restriktioner var tvingande för säljaren och hen måste följa dem i sin verksamhet. Kunde säljaren kringgå dessa till förmån för köparen eller var det köparen som inte uppfyllde hens skyldigheter? Båda parterna var tvungna att följa det som myndigheterna utfärdade. Kunde vissa situationer räknas som brådsakande eller inte? Det som egentligen har betydelse för dessa frågor är de skyldigheter som har angetts uttryckligen i avtalet, samt de skyldigheter som är knutna till det som avtalats om och de skyldigheter som följer av avtalet. En resenär ha alltid rätt till ett prisavdrag vid bristande fullgörelse på grund av den höga konsumentskyddsnivån som gäller med andra ord det hör inte samman med pandemin utan är en allmän rättslig princip.⁴⁵⁷ I det fall att alla fyra kriterier för force majeure uppfylls samtidigt är det helt enkelt frågan om force majeure.

---

⁴⁵¹ Pönkä 2013, s. 919–926.

⁴⁵² Hannu Kahra 2007.

⁴⁵³ Hoppu 2021, s. 300.

⁴⁵⁴ Sund-Norrgård 2015, s. 120. Hoppu 2021 s. 300. Wilhelmsson 2008 s. 36.

⁴⁵⁵ Ryyänen, s. 9.

⁴⁵⁶ Sund-Norrgård 2015, s. 120. HD 1992:178. HD 2008:53 och HD 2010:69. Även Hoppu använder sig av samma rättsfall i sin artikel 2021 s. 300.

⁴⁵⁷ mål C-396/21, punkt 34-35.

7.2 Det första rekvisitet som ska vara uppfyllt vid force majeure är hinderrekvisitet

I enlighet med principen om force majeure är hinderrekvisitetet det första rekvisitet som ska uppfyllas vid force majeure. Det ska finnas ett hinder, en absolut omöjlighet som orsakat undantaget från fullgörandet av ett avtal eller normala förfaranden. Till exempel både resenären och arrangören har rätt att avboka en paketresa på grund av extraordinära omständigheter i enlighet med lagen om kombinerade resetjänster 15 § 2 mom. och 14 § mom. Resenären har dock inte rätt till tilläggsersättning, och arrangören har inte rätt att kräva avbokningsavgift av resenären. Dock har resenären rätt till endera ett alternativt resepaket eller att få tillbaka sina pengar. Vanligtvis köps en paketresa långt före resans början, vilket ökar risken att något oväntat inträffar, i vissa fall får arrangören göra ensidiga ändringar i avtalet. För att en händelse inte ska bli alltför betungande för resenären kan hen frånträda avtalet om arrangören tvingats göra betydande ändringar i någon av resetjänsternas huvudsakliga egenskaper.⁴⁵⁸ Utgångspunkten är den höga konsumentskyddsnivån som var det bakomliggande syfte med paketresedirektivets (2015/2302),⁴⁵⁹ eftersom direktivet skulle bidra till en väl fungerande inre marknad och en enhetlig samt hög konsumentskyddsnivå. Paketresedirektivet var till skillnad från det tidigare direktivet en rättsakt som syftade till fullständig harmonisering. Det innebär att Finland varken fick behålla eller införa bestämmelser som avvek från direktivets föreskrifter.⁴⁶⁰ En näringsidkare, oberoende vilken sorts verksamhet det är frågan om, är skyldig att följa myndighetsåtgärder och beslut trots att det uppstod ett avtalsbrott. Oberoende av situation har resenären rätt till prisavdrag då det uppkommit en brist i fullgörelsen av avtalet för att det endast krävs att det råder bristande överensstämmelse angående de av arrangören erbjudna resetjänsterna. Det räcker med att det råder bristande överensstämmelse objektivt som endast kräver en jämförelse mellan de tjänster som ingår i avtalet och de tjänster som faktiskt tillhandahållits resenären. Ett undantag från den här regeln är om den bristande fullgörelsen kan tillskrivas resenären genom en strikt tolkning av lagen om kombinerade resetjänster 28 §. Det framgår således vid en bokstavstolkning av lagen om kombinerade resetjänster 29 § att omständigheten att de resetjänster som

---

⁴⁵⁸ RP 105/2017 rd, s. 36.

⁴⁵⁹ Direktiv 2015/2302, s. 1.

⁴⁶⁰ RP 105/2017 rd, s. 4.

ingår i en paketresa inte fullgörs eller fullgörs bristfälligt ger resenären rätt till en prisnedsättning under alla omständigheter, utom i de fall då utebliven fullgörelse eller bristfällig fullgörelse kan tillskrivas resenärerna.⁴⁶¹ Enligt ansvarsreglerna i lagen om kombinerade resetjänster 21 § och 29 § kännetecknas dessa av ett strikt ansvar för arrangören och en uttömmande avgränsning av de fall som genom hen undgår ansvar.⁴⁶² Den hänskjutande domstolen bör på grundval av de tjänster som arrangören var skyldig att tillhandahålla i enligt avtal pröva om hen var skyldig att uppfylla dem trots hindret som Sars-CoV-2 orsakade.⁴⁶³

Det ska även på samma vis prövas om en upphandlingsenhet var berättigad att göra direktupphandlingar på grund av den brådska som pandemin orsakade, med andra ord var ifrågavarande brådskan ett sådant hinder för att de normala upphandlingsförfarandena inte kunde tillämpas? Utifrån regeringens principbeslut i september 2020 resulterade tvåtestningsmodellen för gränsöverskridande transporter i ett akut behov av att öka testkapacitet kraftigare än vad testningsstrategin krävde.⁴⁶⁴ Enligt lagen och kommissionens covid-19-anmälan skulle villkoren för direktupphandling, som var ett undantag från anbudsskyldigheten, tolkas restriktivt. Enheten måste kunna bevisa att förutsättningarna för direktupphandling var uppfyllda vid den tidpunkt då direktupphandlingen gjordes. Förutsättningarna för tillämpandet av förfarandet är delvis striktare enligt den finska lagstiftningen än då det är frågan om EU:s upphandlingsdirektiv. Enheterna var tvungna att tillämpa direktupphandling för att kunna uppfylla sjukvårdens faktiska behov. Framst för att de föreskrivna tidsfristerna inte kunde hållas vilket orsakades av en brådska som var utanför enhetens kontroll, samt hörde samman med pandemin. Vid tolkningen av oklara direktupphandlingar beaktades kommissionens givna riktlinjer som angav förutsättningarna för tolkning och uppfyllanden av kraven för direktupphandling, som ses i avgörandena MAO:102/21 och MAO:101/2.⁴⁶⁵ I punkt 2.3.1 i kommissionens givna riktlinjer (2020/C 108 I/01) förväntades det att de oförutsedda händelser från enhetens synpunkt hörde samman med antalet covid-19-patienter, och antalet patienter förväntades öka drastiskt tills antalet

---

⁴⁶¹ Mål C-396/21, punkt 21-23. RP 105/2017 rd, s. 43-44.

⁴⁶² RP 105/2017 rd, s. 43-44.

⁴⁶³ Mål C-396/21, punkt 14, 38.

⁴⁶⁴ Slutsatsen kan ses i utvärderingarna av ärendet i MAO:101/21.

⁴⁶⁵ MAO:102/21.

skulle nå en viss nivå. Enligt de givna riktlinjerna hade enheterna förmågan att förutse det kommande behovet och den framtida utvecklingen. Därför kunde inte enheterna planera eller i förväg förutse vilken typ av sjukvård eller läkemedel det skulle behövas för att kunna tillhandahålla den vård som det krävdes i samband med covid-19.⁴⁶⁶

För att skadeståndsskyldigheten ska uppkomma måste det finnas en ansvarsgrund t.ex. vårdslöshet. Finland slöt ett avtal med kommissionen som enligt kommissionen skulle fungera som förmedlare mellan tillverkarna och medlemsstaterna. De flesta av avtalen var förköpsavtal, som angav att kommissionen delade utvecklingsrisken med tillverkarna och stödde forandet av den fullskaliga produktionskapaciteten genom förskottsbetalningar från EU:s budget. De flesta avtalen som slöts mellan kommissionen och tillverkarna av covid-19-vaccin innehöll inte några specificerade bestämmelser om prioriterade leveranser av covid-19-vaccin till unionen. Astrazeneca hade även ingått avtal med andra länder för att leverera vaccin till dem som stred emot den garanti som de hade givit kommissionen. Astrazeneca hade inte gjort sitt bästa för att kunna leverera vaccinet vid den tidpunkt som de hade lovat EU. Genom Astrazenecas dröjsmål med leveranserna under första halvåret 2021 kom det fram att de flesta av avtalen inte hade innehållit några specifika bestämmelser för hur avbrott i leveransen skulle hanteras.⁴⁶⁷ De olika avtalen som kommissionen slöt med vaccintillverkarna skiljde sig åt från varandra till sin natur. Premissen är att de omständigheter som orsakar ett ansvar är varken helt självständiga eller separata, utan de påverkar varandra,⁴⁶⁸ eftersom alla hinder kan få betydelse vid bedömningen.⁴⁶⁹ För att inte bli skadeståndsskyldig måste det ha funnits ett faktiskt hinder. Enligt hinderrekvisitetet ska det föreligga en extraordinär betungande omständighet som objektivt sett är ett hinder. Förhållandet ska vara sådant att det hindrar fullgörandet eller vållar parten underlåtenhet att fullgöra sina skyldigheter. Hindret kan även tvinga parten att tillämpa ett undantag från lagen. Det räcker inte att fullgörandet har försvårats eller blivit mer kostsamt än beräknat, men trots det behöver inte hindret vara en objektiv omöjlighet. I regeringens proposition RP 93/1986 rd hade man inte helt uteslutit att hindret även kunde vara av ekonomisk natur.⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁶ Kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01), punkt 2.3.1.

⁴⁶⁷ Europeiska revisionsrätten 2022, s. 3-5, 19, 34.

⁴⁶⁸ Ståhlberg - karhu 2014, s. 334- 335.

⁴⁶⁹ Hoppu 2020, s.300–306.

⁴⁷⁰ RD 93/1986 rp, s. 29.

7.3 Det andra rekvisitet som ska uppfyllas är kontrollrekvisitet

Hotet mot folkhälsa var verkligt i samband med SARS-CoV-2 p.g.a. att det inte fanns vare sig läkemedel eller ett vaccin mot viruset. Ett vaccin måste fås fram emot viruset⁴⁷¹ och marknadsaktörer hade mistat sin kontroll över situationen redan vid den tidpunkten då SARS-CoV-2 spred sig bland befolkningen. För att kontrollrekvisitet ska uppfyllas måste det bevisas att pandemin uppfyllde de egenskaper som krävdes för att en situation skulle vara *force majeure*.⁴⁷² Paketresedirektivets skäl nr 31 föreskriver om de element som uppfyller definitionen av oundvikliga och extraordinära omständigheter. Ett av skälen är en större risk för människors hälsa såsom utbrott av en allvarlig sjukdom vid resmålet. Sars-Cov-2 var en stor risk för folkhälsan som i sin tur bekräftade att det var frågan om ett farligt virus.⁴⁷³ På grund av att viruset utgjorde en risk för folkhälsan utfärdade myndigheterna utfärdade restriktioner på olika håll i världen och därför ansågs det att t.ex. en resenären likväl inte kunde hållas ansvarig för de bristande fullgörelserna av avtal till följd av restriktioner. Resenärernas avväjningsskyldighet uppfyllades inte på grund av den aktuella situationen.⁴⁷⁴ Även begreppet *force majeure* skapade förvirring om dess innehåll, då det tex. gällde paketresor,⁴⁷⁵ eftersom *force majeure* inte uttryckligen nämnts i paketresedirektivet eller lagen om kombinerade resetjänster. I stället används begreppet oundvikliga och extraordinära omständigheter. Även den lagstiftning som gäller offentlig upphandling nämner inte heller *force majeure*, utan det talas om en extrem brådska som orsakats av oförutsedda händelser.⁴⁷⁶ Begreppet *force majeure* har enligt fast

---

⁴⁷¹Europeiska kommissionen C (2020) 4192, s. 1-3.

⁴⁷² Mål C-407/21: Fotnot 27, Bedömningen påverkar inte den individuella prövningen av de särskilda omständigheter i varje enskilt fall, vilket avgör om pandemin kan åberopas till stöd för en rätt att häva avtalet enligt artikel 12.2 och 12.3 i direktiv 2015/2302.

⁴⁷³ Mål C-407/21, punkt 36-42.

⁴⁷⁴ Mål C-396/21, punkt 34.

⁴⁷⁵ Enligt 5 § 6 punkten i lagen om kombinerade resetjänster: ”avses med oundvikliga och extraordinära omständigheter sådana omständigheter som är utom kontroll för den som åberopar sådana, och vars konsekvenser inte hade kunnat undvikas även om alla rimliga åtgärder hade vidtagits. Genom bestämmelsen genomförs artikel 3.12 i direktivet”.

⁴⁷⁶ ”I artikel 32 i upphandlingsdirektivet föreskrivs ett förhandlingsförfarande, för vilket inget tillkännagivande offentliggörs. Enligt punkten 2 c i artikeln kan ett förhandlingsförfarande, för vilket ingen kungörelse offentliggörs, användas vid ingående av entreprenadavtal, varuupphandlings- och tjänsteupphandlingskontrakt i den mån det är absolut nödvändigt, när tidsfristerna fastställs. För öppna eller begränsade förfaranden eller anbudsbaserade förhandlingsförfaranden kan inte överskridas av den extrema brådska som orsakas av oförutsedda händelser från upphandlingsmyndigheternas synvinkel. Omständigheter som framställs som synnerligen brådskande får under inga omständigheter hänföras till upphandlande myndigheter.”

rättspraxis varierande innebörd inom olika tillämpningsområden och därför tolkas det i det enskilda fallet.⁴⁷⁷ Betydde en extraordinär omständighet detsamma som begreppet force majeure eller tolkades det som om det skulle vara frågan om två olika kategorier? Svaret ses i resonemanget kring målet McDonagh,⁴⁷⁸ som gällde vulkanen Eyjafjallajökulls utbrott, varvid det slogs fast att det inte erkänns en enskild kategori av utomordentligt extraordinära händelser, utöver de normala extraordinära omständigheterna, utan force majeure är det samma som extraordinära omständigheter. Dock innebär detta att det inte medförde befrielse från samtliga skyldigheter och⁴⁷⁹ även genom analog tillämpning av resonemanget fås det samma slutsatser.⁴⁸⁰ Ingenting hänvisar till att lagstiftarnas avsikt skulle ha varit att begränsa rätten till hävning för parterna genom att utesluta force majeure från tillämpningsområdet av oundvikliga och extraordinära omständigheter.⁴⁸¹ Nästa fråga var om en situation som force majeure skulle omfatta både lokala och globala förhållanden? Begreppet pandemi i sig hänvisar i sig att det är frågan om ett globalt hot.⁴⁸²

I samband med asylkrisen fastställdes det att en oförutsebar brådska som inte beror på upphandlande enheten uppfyllde kontrollrekvisitets fastställda krav. Det berodde på att enheterna inte kunde förutse noggrant de framtida behoven inom sjukvården. I likhet med asylsökarnas omedelbara behov skulle även sjukvårdens behov tillgodoses så snabbt som möjligt.⁴⁸³ Dock skulle det enskilda behovet och brådskan prövas i det enskilda fallet. Förutsättningen var antalet covid-19-patienter, som dock var väldigt svårt att förutse. Brådskan skulle framför allt vara motiverad.⁴⁸⁴ Direktupphandling skulle ske i

---

⁴⁷⁷ Dom av den 25 januari 2017, Vilkas (C-640/15, EU:C:2017:39), punkt 54.

⁴⁷⁸ Dom av den 31 januari 2013, McDonagh (C-12/11, EU:C:2013:43).

⁴⁷⁹ Dom av den 31 januari 2013, McDonagh (C-12/11, EU:C:2013:43), punkt 30, se även lagen om kombinerade resetjänster 5 § Enligt 6 punkten avses med oundvikliga och extraordinära omständigheter sådana omständigheter som är utom kontroll för den som återoppar sådana, och vars konsekvenser inte hade kunnat undvikas även om alla rimliga åtgärder hade vidtagits. Genom bestämmelsen genomförs artikel 3.12 i direktivet.

⁴⁸⁰ Rapport från kommissionen till Europaparlamentet och rådet (EU) 2015/2302 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, COM(2021) 90, fotnot 7: ”Resenärers rätt att avbryta resan”, s. 136, ”vid allvarliga oförutsedda och extraordinära omständigheter (force majeure)”, eller s. 137, ”det är uppenbart att konsumenterna skulle tjäna på att få rätt att själva bestämma om de vill påbörja en semesterresa i händelse av en force majeure-situation, som t.ex. utbrott av våldsam konflikt eller en miljökatastrof”.

⁴⁸¹ Mål C-407/21, punkt 54.

⁴⁸² Mål C-407/21, punkt 58.

⁴⁸³ RP 108/2016 rd, s. 139.

⁴⁸⁴ MAO:101/21. Kan ses i samband med unionslagstiftningen som hör samman med EU-rätt.

överensstämmelse med principerna om likabehandling och öppenhet, samt kriterierna för konkurrensen skulle säkerställas. Vid brådskande fall hade upphandlingsenheterna rätt att förkorta de normala tidfristerna.⁴⁸⁵ Utgångspunkten i kampen mot viruset var att bevara den inre marknadens funktion och det var därför de offentliga upphandlingarna skulle ske utan dröjsmål då infektionskurvan steg.⁴⁸⁶ Astrazeneca levererade inte det lovade antalet vaccin p.g.a. att företaget inte hade tagit i bruk sina tillverkningsanläggningar i Halix och Oxford. Trots att de hade vetat på förhand hur mycket vaccin de måste producera och vilken tillverkningskapacitet de hade vid det tillfälle då de undertecknade avtalen med kommissionen.⁴⁸⁷

7.4 Det tredje rekvisitet som ska uppfyllas i samband med force majeure är förutsebarhetsrekvisitet

Begreppet force majeure omfattar enligt rättspraxis onormala och oförutsebara omständigheter, som är utom kontroll och vars följder, trots iakttagandet av all vederbörlig omsorg, inte kunnat undvikas.⁴⁸⁸ Bristande fullgörande ska ha uppkommit på grund av ett hinder för att räknas vara force majeure. Elementen för force majeure förekommer i den nordiska begreppsbyggnaden, utomnordiska teorin och praxis, dock ligger betoningen något olika mellan de olika elementen.⁴⁸⁹ Den hänskjutande domstolen prövar om parten iakttagit all vederbörlig omsorg för att rätta sig efter de föreskrivna fristerna. Eftersom det vid tillämpning av direktupphandling avviks från upphandlingsdirektivets grundläggande princip om öppenhet, krävde EU-domstolen att förfarandet tillämpades endast i undantag.⁴⁹⁰ Enheterna hade endast rätt att tillämpa direktupphandling då det är frågan om en synnerlig brådskande.⁴⁹¹ Orsakssambandet mellan brådskan och pandemin skulle inte betvivlas när de omedelbara behoven inom sjukvården

---

⁴⁸⁵ Kommissionens meddelande 2020/C 108 I/01, punkt 2.3.2.

⁴⁸⁶ MAO102/21. Kan ses i samband med unionslagstiftningen som hör samman med EU-rätt.

⁴⁸⁷ Europeiska revisionsrätten 2022, s. 35.

⁴⁸⁸ Dom av den 25 januari 2017, Vilkas (C-640/15, EU:C:2017:39)

⁴⁸⁹ Sandvik 2004, s. 176.

⁴⁹⁰ Domen av den 15.10.2009, kommissionen mot Tyskland, C- 275/08, EU:C:2009:632, domen 20 juni 2013, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, C-352/12, EU:C:2013:416), MAO:101/21.

⁴⁹¹ Enligt kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01), punkt 2.3.1.

måste tillgodoses snabbt.⁴⁹² Det ställs vissa kvalitetskrav på orsak–verkan-förhållandena som bör uppfyllas vid undantag såsom force majeure. Dock i Astrazenecas fall kan man ställa frågan, gjorde företaget allt det kunde för att uppfylla sina avtal med EU?

Orsakssambandet bör i rättslig mening vara tillräckligt, dvs. adekvat för att ett ansvar ska uppkomma.⁴⁹³ Det ska finnas ett direkt orsakssamband mellan pandemin och det brådskande behovet av läkemedel eller mellan pandemin och fullgörandet, som är både lokalt och globalt.⁴⁹⁴ Enligt oförutsebarhetsrekvisitet ska händelsen vara så ovanlig att parterna inte kunde ha förväntat sig det vid den normala riskanalysen. För att kunna åberopa ett hinder bör det inte ha förutsetts vid avtalsslutet.⁴⁹⁵ Omständigheten bör var plötsliga, oförutsebara och villkoren för att tillämpa undantag absolut nödvändiga. Säljaren, upphandlingsenheterna, arrangören och b2b-företag har bevisbörda vid åberopande av force majeure för att förutsättningarna för tillämpning av undantaget har uppfyllts.⁴⁹⁶ Om direktupphandling har tillämpats på grund av brådskan, behöver den inte vara tidsmässigt knuten till krisens början, utan brådskan kan ha uppkommit under pandemin.⁴⁹⁷ Ett enskilt fall kan ligga som grund för att tillämpa ett undantag, eller ett hinder hindrar fullgörandet på grund av en oförutsedd brådskan eller ett hinder som inte berodde på säljaren. Resonemanget grundade sig på att ingen av parterna, oberoende om det var frågan om en upphandlingsenhet eller arrangör, kunde tillräckligt noggrant ha vetat det framtida antalet av covid-19-patienter, restriktionernas omfattning, sjukvårdens behov mm. Dock hade t.ex. Astrazeneca varit medveten om den mängd vaccin som skulle tillverkas för unionens behov. Det här kommer att ha en avgörande betydelse längre fram i studien. Orsaken är gemensam för parterna, nämligen skyddet av folkhälsan,⁴⁹⁸ behovet av covid-19-tester, det kommande behovet och osäkerheten gällande ansiktsmaskerna p.g.a. att det saknades erfarenhet av deras betydelse vid ett smittosamt virus. Virusets

---

⁴⁹² 2.3.3 ”Orsakssamband mellan den oförutsedda händelsen och den synnerligen brådskande situationen För att de omedelbara behoven hos sjukhus och hälso- och sjukvårdsinstitutioner ska kunna tillgodoses inom en mycket kort tidsram kan orsakssambandet med covid-19-pandemin rimligen inte betvivlas.” För att de omedelbara behoven hos sjukhus och hälso- och sjukvårdsinstitutioner ska kunna tillgodoses inom en mycket kort tidsram kan orsakssambandet med covid-19-pandemin rimligen inte betvivlas.

⁴⁹³ Ståhlberg -Karhu 2014, s. 8.

⁴⁹⁴ MAO102/21. Nämnt i samband med resonemanget.

⁴⁹⁵ Tulokas 201, s. 694.

⁴⁹⁶ RP 108/2016 rd, s. 139.

⁴⁹⁷ MAO:102/21. Nämnt i samband med resonemanget.

⁴⁹⁸ Kommissionens meddelande COM/2015/0454, s. 8.

karaktär förändrades ständigt vilket gjorde det omöjligt att se in i framtiden. Så länge det inte fanns tillräckligt med vaccin var framtiden osäker.

Den drabbade parten befrias från ansvaret så länge hindret eller brådskan varar, så länge det inte kan övervinnas med gottgörande åtgärder. Oförutsebarhetsrekvisitetet är en objektiv riskfördelningsprincip som samverkar med aktivitetsrekvisitetet och partens möjlighet att på förhand undvika hindret. Därför ska förhållandet vara sällsynt och avlägset för att kunna åberopas med ansvarsbefriande verkan.⁴⁹⁹ Dock är inte ett hinder eller en brådskan automatiskt en ansvarsbefrielse för parten.⁵⁰⁰ Ibland uppkommer det omständigheter som inte kunde förutses vid den tidpunkt då avtalet slöts men som förutsågs innan fullgörelsen, i det fallet uppfylls oförutsebarhetsrekvisitetet. Den avgörande frågan är emellertid vad motparten skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet. Astrazeneca visste i det skede då de slöt avtalet om vaccindoserna vilken kapacitet som behövdes för att kunna tillverka den mängd som behövdes för att uppfylla det avtalade. Kommissioner och Astrazeneca hade kommit överens om 120 miljoner vaccindoser men företaget levererade endast 30 miljoner doser. Kommissionen ansåg även att Astrazenecas förklaringar var ofullständiga och ogiltiga.⁵⁰¹ När förutsebarheten prövas, sker det enligt en relativt fri prövning in casu för att skälighetsbedömningen inte kan fastställas på förhand p.g.a. att av part som objektivt sett anses ha stått närmare ska bära risken för hindret görs det en samlad bedömning av helhetssituationen in concreto, då olika omständigheter beaktas, såsom parternas egenskaper som fackman och näringsidkare, den aktuella verksamheten, varuslaget och tidpunkten för prestation, samt det allmänna politiska läget, mm. Sist och slut är oförutsebarhetsrekvisitetet alltid beroende av praxis och situationen när bevisbördan kan bli för övermäktig.

7.5 Det sista och fjärde rekvisitetet som ska uppfyllas vid force majeure är aktivitetsrekvisitetet

Det fjärde villkoret som ska uppfyllas är att hindret inte kan övervinnas. Den part som anses skyldig till ett avtalsbrott bör, för att undgå skadeståndsskyldigheten, hen visa att

---

⁴⁹⁹ Sandvik 2004, s. 195, 199.

⁵⁰⁰ Till exempel, KöpL 27 § 1 mom. och CISG art. 79:1.

⁵⁰¹ Europeiska revisionsrätten 2022, s. 35.

hen inte skäligen kunnat undvikits vare sig hindret eller dess följder.⁵⁰² Om aktivitetsrekvisitet uppfylls tillsammans med de tre andra rekvisiterna tolkas pandemin som force majeure. Domstolen ska alltid pröva huruvida den drabbade parten, trots iakttagandet av all vederbörlig omsorg drabbades av onormala och oförutsebara förhållanden som hen varken kunde kontrollera och som var utanför hens kontroll.⁵⁰³ Mindre förändringar utgör dock inte ett hinder för avtalets uppfyllnad. Parten har en normal skyldighet att försöka undanröja hindret eller dess inverkan på fullgörelsen av avtalet. Om det avtalade sättet att fullgöra inte lyckas, ska alternativa förfaranden användas för att fullgöra avtalet. Skyldigheten att försöka övervinna hindret berättigar inte till att fullgöra avtalet på ett annat sätt än avtalat.⁵⁰⁴ Hindret ska vara av sådan natur att det omöjliggör eller påverkar fullgörelseskyldigheten. För att undgå skadeståndsansvar måste det påvisas att hindret/brådskan skäligen varken kunde ha undvikits eller vunnits. Slutsatsen hänvisar till alla de möjligheter som finns för att på förhand vidta rimliga åtgärder för att hindra att ett avtalsbrott uppkommer.⁵⁰⁵ Parten har en allmän skyldighet att försöka undanröja hindret med alternativt fullgörande, dock bör det ske i enlighet med det som avtalats. Till exempel kommissionen var tvungen att väcka talan mot Astrazeneca men inte mot Janssen, främst för att Janssen hade en giltig orsak till dröjsmålet med vaccinen. Företaget stod inför utmaningar men de gjorde vissa ansträngningar för att öka produktionen då deras vaccin hade godkänts för försäljning i mars 2021.⁵⁰⁶ Om parterna inte har kommit överens om ett alternativt förfarande är säljaren inte skyldig att ta till förfaranden som inte ingår i avtalet. En naturaprestation som fullgörs vid en oväntad tidpunkt är förknippad med en tydlig risk och köparen behöver inte ta emot prestationen då säljaren vill prestera. Köparen har rätt att kräva skadestånd om säljaren levererar varan/tjänsten annorlunda än vad det avtalats om. Bedömningen av aktivitetsrekvisitet sker genom en skälighetsbedömning i det enskilda fallet, varvid det tas hänsyn till alla omständigheter, för att avgöra om parten gjort det som rimligen kan krävas av honom. Vid skälighetsbedömningen ska tas det även hänsyn till partens individuella förhållanden.⁵⁰⁷

---

⁵⁰² Sandvik 2004, s 67-75.

⁵⁰³ Mål C-407/21.

⁵⁰⁴ Hoppu 2020, s. 300–306.

⁵⁰⁵ Sandvik 2004, s. 75 76.

⁵⁰⁶ Europeiska revisionsrätten 2022, s. 34.

⁵⁰⁷ Hoppu 2020, s. 305.

De oundvikliga och extraordinära omständigheterna i samband med pandemin hindrade arrangörer från att fullgöra avtalet och påverkade deras administrativa kapacitet, samt deras ekonomiska möjligheter att återbetala de krävda beloppen. Förhandlade förfaranden utan föregående publicering var en möjlighet att möta de omedelbara behoven inom sjukvården. Stabila lösningar uppkom för att täcka luckor i upphandlingsförfarandena, så som ramavtal för varor och tjänster som tilldelades genom regelbundna och påskyndade förfaranden. Dock berättigades direktupphandling endast om ett avtals ingående var absolut nödvändigt på grund av hotet mot folkhälsan.⁵⁰⁸ Forskarna har utvecklat begreppet ”samhällsomfattande force majeure” för att kunna återspegla pandemins kollektiva inverkan på alla berörda intressen inom samhället. Pandemin fick en allvarlig och oväntad inverkan på både konsumenter och företag. Force majeure gav i samband med objektiv omöjlighet en mycket begränsad och tillfällig befrielse från en skyldighet som har fastställts på ett harmoniserat område inom unionens sekundärrätt. Däremot var det frågan om tillfälliga oöverstigliga svårigheter som gjorde det objektivt omöjligt för de berörda personerna att fullgöra sina skyldigheter enligt lag.⁵⁰⁹ Oberoende om det är frågan om arrangörer, en stat, offentliga upphandlingsenheter eller B2B-företag har de endast rätt att åberopa force majeure under den tid som är nödvändig för att lösa svårigheterna. Force majeure medger endast ett tillfälligt undantag från de strikta tidsgränserna, endast den tid som krävs för att ordna alternativa arrangemang.⁵¹⁰

8 Resonemang kring frågor om force majeure

8.1 Resonemanget kring de fyra rekvisiterna som ska alla uppfyllas samtidigt för att händelsen kan räknas som force majeure

---

⁵⁰⁸ MAO:102/21. Kan ses i resonemanget.

⁵⁰⁹ Avgörande av den 17 oktober 2013, Billerud Karlsborg och Billerud Skärblacka (C-203/12, EU:C:2013:664).

⁵¹⁰ Avgörandet av den 19 december 2012, kommissionen/Italien (C-68/11, EU:C:2012:815, punkt 64). ”Den allmänna principen om force majeure i förhållande till den objektiva omöjligheten att följa unionsrätten i samband med tex ett reseavtal. utgör inte en allmän undantagsklausul, ”carte blanche.”

I början av covid-19-pandemin infördes det brådskande handelspolitiska åtgärder som kretsade runt tre kompletterande pelare: handelsprocedurerna skulle vara tydliga, reglering av exportrestriktioner och ökad produktion av nödvändiga varor.⁵¹¹ Det uppstod ett krav av ytterligare resurser och ökad tillgång till läkemedel, vaccin och annat. SARS-CoV-2 var inte bara en risk för folkets hälsa, utan även en risk för det ekonomiska samhällets funktioner och sjukvårdens bärkraft. Förutom att den inre marknadens funktioner skulle även en hög skyddsnivå för hälsan säkerställas. Dessutom skulle patientsäkerheten, den rättsliga säkerheten tryggas och marknadsstörningar skulle undvikas. På grund av att den fria rörligheten hade begränsats påverkades rörligheten på allmän plan.⁵¹² Europaparlamentets och rådets förordning (2017/745) gav kommissionen befogenhet i undantagsfall besluta om undantagstillstånd inom unionen.⁵¹³ Betydelsen av EU:s vaccinstrategi betonades i samband med kampen mot pandemin och de kraftiga restriktioner som skulle bevara den inre marknadens funktioner.⁵¹⁴ Social- och hälsovårdsministeriet syftade till att öka antalet covid-19-tester i enlighet med statsrådets principbeslut 2020, främst för att kunna öppna samhället och säkerställa företagens livsduglighet. Sjukvården hade en central roll i kampen mot Sars-CoV-2 och regeringens syfte med testningsstrategin var att samhället skulle fungera och på så sätt säkra sjukvårdens bärkraft. Godstransporten hade en central roll i att upprätthålla det ekonomiska systemet, eftersom samhället endast fungerade då varor och tjänster rörde sig fritt på den inre marknaden.⁵¹⁵ I målet HFD 2011:59 betonades att förutsättningarna för tillämpningen av direktupphandling fortfarande skulle föreligga vid den tidpunkt då ett direktupphandlingsavtal ingicks. Eftersom direktupphandling var ett undantag från anbudsskyldigheten skulle den utföras med hänsyn till dess giltighetstid och syfte, dock endast i den mån det var absolut nödvändigt.⁵¹⁶ I studien har iakttagits tre olika avtalsförhållanden men även unionens roll i det hela. Studien har tagit hänsyn till både

---

⁵¹¹ Europaparlamentets resolution (2021/2692(RSP)), punkt 11. Rapport från kommissionen COM(2021) 90 final, fotnot 7. Se till exempel under rubriken ”Resenärers rätt att avbryta resan”, s. 136, ”vid allvarliga oförutsedda och extraordinära omständigheter (force majeure)”, eller s. 137, ”det är uppenbart att konsumenterna skulle tjäna på att få rätt att själva bestämma om de vill påbörja en semesterresa i händelse av en force majeure-situation, som t.ex. utbrott av våldsam konflikt eller en miljökatastrof”.

⁵¹² Ursula von der Leyens uttalande 20/567 av den 31 mars 2020 om nödgåtgärder i medlemsstaterna: ”... Vi måste alla samarbeta för att möta denna kris, och på den vägen kommer vi att upprätthålla våra europeiska värderingar och mänskliga rättigheter. Detta är vilka vi är och vad vi står för.”

⁵¹³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2020/561, s. 1.

⁵¹⁴ Meddelande från kommissionen COM/2021/35, s. 1.

⁵¹⁵ Kommissionens meddelande COM/2020/685, s. 1.

⁵¹⁶ MAO:102/21.

tvingande och dispositiv rätt, men även förhållandet mellan Finlands rättsordning och unionsrätten.

Utgångspunkten var skyddet av folkhälsan, den allmänna ordningen och säkerheten, vilka motiverade inskränkningar av i lag föreskrivna rättigheter och friheter.⁵¹⁷ Skyddet av folkhälsan motiverade ett tillfälligt återinförande av gränskontroller vid de inre och yttre gränserna med stöd av skäl nr 27 i kodexen om Schengengränserna. Den finska regeringen kunde vid ”en extremt allvarlig situation ... fastställa ett behov av att återinföra gränskontroller till följd av den risk som en smittsam sjukdom utgör”. Med stöd av FEUF 168.7 omfattas skyddet av folkhälsan av Finlands behörighet, som kunde styrka ytterligare begränsningar av den fria rörligheten. Principerna om likabehandling, proportionalitet och icke-diskriminering skulle då respekteras.⁵¹⁸ En extrem brådska utlöstes för att skydda befolkningen mot Sars-Cov-2, bevara allmänna ordningen och säkerheten, samt den inre marknadens funktion. Brådskan är en gemensam nämnare i allmänhet, vilken resulterade i lock-down, i upphandling av läkemedel, och brådskan att utveckla ett vaccin mot viruset. Sars-Cov-2 var hindret som måste hejdas och därför blev antalet covid-19-patienter en måttstock för det hot som hindret utgjorde. Alla beslut som gjordes i samband med kampen mot viruset (hindret) hängde samman och kompletterade varandra, och deras gemensamma målsättning var att få samhället att fungera. På så sätt uppfylls förutsättningarna för hinderrekvisitet, rekvisitet var uppfyllt så länge en viss myndighetsåtgärd hindrade en fullgörelse av ett avtal eller orsakade en extrem brådska (figur 6 sidan 98).⁵¹⁹

Även hobbyverksamheten, restaurangverksamheten och i allmänhet all interaktion mellan människor hejdades för att hindra smittspridningen. På så sätt garanterades att sjukvårdens kapacitet räckte till, detta hänvisar till kopplingen mellan hinder- och kontrollrekvisitet.⁵²⁰ All interaktion mellan människor, d.v.s. fria rörligheten hindrades den tid då det inte fanns tillgång till ett vaccin mot SARS-Cov-2 för att det var alltför stor risk att ett stort antal människor skulle insjukna samtidigt och sjukvårdens bärkraft skulle

---

⁵¹⁷ Mål C-407/21, Punkt 36.

⁵¹⁸ MAO:102/21.

⁵¹⁹ Meddelande kommissionen COM/2015/0454, s.7.

⁵²⁰ Sandvik 2004, s. 75.

ha lidit. Restriktionernas syfte var att rädda liv och var därför nödvändiga, samt återgången till ett normalt samhälle påskyndades. Testning, isolering, kontaktspårning och karantän⁵²¹ underlättade den fria rörligheten, vilket säkrade företagens konkurrenskraft och en hög konsumentskyddsnivå.⁵²² Direktupphandlingen minskades riskerna som hotade folkhälsan, med stöd av 40 § 4 mom. punkt 4, när det var absolut nödvändigt och de uppsatta tidsfristerna inte kunde hållas, och 56 § 2 mom., på grund av en brådskasom orsakats av extraordinära omständigheter.⁵²³ Det omedelbara behovet inom sjukvården skulle tillgodoses så snabbt som möjligt i takt med att antalet covid-19-patienter ökade (figur 1 och 2 sidan 96).⁵²⁴ Kontrollrekvisitetet vilar på antagandet att endast externa omständigheter medför ansvarsbefrielse då parterna bär risken för sin egen verksamhet, emellertid tas det hänsyn till deras möjligheter att pulverisera skadeståndsskyldigheten.⁵²⁵ Men när det gällde Astrazenecas förfarande var det inte frågan om ett hinder som hindrade dem att leverera de vaccindoser till unionen som de hade lovat. Utan i stället var det frågan om en omständighet som var vare sig oförutsebar eller utom kontroll. De valde att inte använda sina tillverkningsanläggningar i Halix och Oxford, det var ett val som företaget själv ansvarade för. De bröt sitt givna löfte åt kommissionen och valde att i stället prioritera leveranserna till Förenade Kungariket. De val Astrazeneca gjorde var inom deras egen kontrollsfär och en del av deras verksamhet.⁵²⁶ Det var därför varken hinders- eller kontrollrekvisitetet uppfylldes.

En pandemi omfattar de grundläggande egenskaperna som anges i definitionen av begreppet oundvikliga och extraordinära omständigheter eller force majeure. Ordet epidemi härstammar från de grekiska orden epi som betyder över, medan demos betyder folket. Det är frågan om en epidemi när flera sjukdomsfall observeras hos en viss befolkningsgrupp under en viss tidpunkt och på ett visst område. Ordet pandemi kommer däremot från de grekiska orden pan som betyder hela och demos betyder folket. WHO:s uppgift är att tillkännage när en epidemi förvandlas till en pandemi. Det betyder att pandemin då omfattar hela världen och är ett betydande hot mot folkhälsan som kan leda

---

⁵²¹ Kommissionens meddelande COM/2021/35, s. 1-4.

⁵²² Mål C-407/21, punkt 43-47.

⁵²³ RP 108/2016 rd, s. 159.

⁵²⁴ Kommissionens meddelande, punkt 2.3.2.

⁵²⁵ Sandvik 2004, s. 100, 104.

⁵²⁶ Europeiska revisionsrätten 2022, s. 35.

till att sjukvården kollapsar, (figur 7 sidan 99).⁵²⁷ Med andra ord har man inte kontroll över situationen och dess konsekvenser kunde inte undvikas, fastän alla tänkbara åtgärder vidtogs.⁵²⁸ En part, såsom t.ex. Astrazeneca, har inte rätt att åberopa förhållanden som hör samman med verksamhetens interna förhållanden eftersom parten har kontroll över dessa.⁵²⁹ Lagen nämner inte förutsättningarna för force majeure eftersom detta kunde leda till en alltför strikt tolkning av en situation, i stället har det givits en abstrakt innebörd åt kontrollrekvisitet, som kräver att hindret ska ha legat utanför den drabbade partens kontrollssfär.⁵³⁰ Omständigheter utanför ens kontroll betecknas som endera force majeure eller oundvikliga och extraordinära omständigheter. Det här kan skapa oklarheter. Såsom det tidigare framkom betyder begreppen force majeure och oundvikliga och extraordinära omständigheter samma sak.

Åtgärderna mot Sars-cov-2 var inte bara lokala utan även globala.⁵³¹ Kommissionen utfärdade flera rekommendationer som skulle följas inom unionen under pandemin, år 2020. Rådets rekommendation (EU) 2020/1475 samordnade strategin inför pandemin för att den fria rörligheten måste begränsas.⁵³² Det i sig visar redan att det var frågan om en pandemi och inte en lokal epidemi, ett globalt problem med andra ord. Lagen föreskriver om kraven för direktupphandling på ett uttömmande sätt i lagen om offentlig upphandling om koncession 40, 41 och 109 §, främst för att det är frågan om ett undantag från skyldigheten att genomföra en allmän och öppen konkurrensutsättning som är strikt reglerad.⁵³³ Förutsättningen för att kontrollrekvisitet uppfylls på grund av att regeringen hade rätt att vid ”en extremt allvarlig situation ... fastställa ett behov av att återinföra gränskontroller till följd av den risk som en smittsam sjukdom utgjorde.”⁵³⁴ Syftet var att uppnå en hög hälsoskyddsnivå vid utformning och genomförande av all politik och åtgärder, inte bara i Finland utan inom hela EU.⁵³⁵ Enligt punkt 1 i kommissionens meddelande (2020/C 108 I/01) var pandemin en hälsokris som krävde snabba och kloka

---

⁵²⁷Röda Korset 2020.

⁵²⁸ Mål C-407/21, punkt 44.

⁵²⁹ Sandvik 2004, s. 157.

⁵³⁰ HE 93/1986, s. 29.

⁵³¹ RP 120/2020 rd, s. 7.

⁵³² Rådets rekommendation (EU) 2020/1475.

⁵³³ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om upphandlingsförfarandet, s. 137.

⁵³⁴ Europeiska kommissionen, (EUT C 86 I, 2020), s. 2-3.

⁵³⁵ FEUF 168 f.d. artikel 152 FEG, s. 121.

lösningar för att kunna möta den kraftigt ökade efterfrågan på läkemedel. Störningar i vissa leveranskedjor var ett problem.⁵³⁶ Tillgången till hälso- och sjukvårdsprodukter, produktionen av vaccin och en ökning av global geografisk fördelning av tillverkningskapaciteten prioriterades.⁵³⁷ Vid ytterst brådskande fall genomförs upphandlingen av läkemedel utan dröjsmål.⁵³⁸

Om det fanns en enskild kategori av force majeure-händelser som inte omfattades av begreppet ”oundvikliga och extraordinära omständigheter”, såsom pandemin, skulle den harmonin förfalla i systemet som skapades inom unionen med hjälp av paketresedirektivet, upphandlingsdirektivet, tvingande rätt i allmänhet eller kommissionens riktlinjer i samband med pandemin. Det i sin tur skulle skapa rättslig osäkerhet. De harmoniserade lagreglernas uppgift var att få till stånd en verklig inre marknad. I rapporten om tillämpningen av paketresedirektivet 2015/2302 betonades att ”begreppet ”oundvikliga och extraordinära omständigheter” hade ersatt begreppet ”force majeure” i 1990 års direktiv⁵³⁹ som i sin tur visade att begreppen var likvärdiga till sitt innehåll.⁵⁴⁰ Restriktionerna som riktades mot den fria rörligheten⁵⁴¹ kunde endast utfärdas då det var absolut nödvändigt.⁵⁴² Skyddet av folkhälsan var motiverat på basen av hälsomyndigheternas rapporter (figur 5 sidan 98), så som WHO:s tillkännagivande att sars-CoV-2 var en hälsokris som hade förvandlats till en pandemi.⁵⁴³ Enligt THL var åldern och underliggande grundsjukdomar den centralaste riskfaktorn för allvarlig covid-19, som kunde ha ökat behovet av sjukvård och risken att avlida.⁵⁴⁴ Det bekräftar att pandemin var en fråga om hälsorisk.⁵⁴⁵ Åtgärderna var därför samordnade, proportionella, icke-diskriminerande och riktades mot hotet av hälsan. Gränskontrollerna

---

⁵³⁶ MAO:102/21, MAO:101/21.

⁵³⁷ Europaparlamentets resolution (2021/2692(RSP)), s.1.

⁵³⁸ MAO:101/21.

⁵³⁹ Rapport från kommissionen till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, COM(2021) 90 final, fotnot 7. Se till exempel under rubriken ”Resenärers rätt att avbryta resan”, s. 136, ”vid allvarliga oförutsedda och extraordinära omständigheter (force majeure)”, eller s. 137, ”det är uppenbart att konsumenterna skulle tjäna på att få rätt att själva bestämma om de vill påbörja en semesterresa i händelse av en force majeure-situation, som t.ex. utbrott av våldsam konflikt eller en miljökatastrof”.

⁵⁴⁰ Mål C-407/21, punkt 55.

⁵⁴¹ Mål C-407/21, punkt 38.

⁵⁴² RP 105/2021 rd, s.42.

⁵⁴³ Kommissionens rapport till europaparlamentet och rådet (EU) 2015/2302, s. 14.

⁵⁴⁴ THL 2023.

⁵⁴⁵ Mål C-407/21, punkt 36-42.

kvarstod endast så länge de extraordinära förhållandena kvarstod.⁵⁴⁶ Detta bekräftar även att kontrollrekvisitet var uppfyllt, eftersom brådskan/hindret var utanför den drabbade partens kontroll.⁵⁴⁷

Direktupphandling var ett särskilt verktyg som med hjälp av enheterna snabbt kunde ingå ett avtal för att kunna bemöta sjukvårdens behov, men endast i undantagsfall,⁵⁴⁸ eftersom den tidsmässiga brådskan inte var knuten till pandemin utan kunde uppstå när som helst under pandemin. Sjukvårdens behov ansågs vara kända på våren 2020, men inte den exakta omfattningen av behovet som inte kunde förutses. Dock i maj ansågs det att brådskan inte längre var oförutsägbar för upphandlingsenheterna.⁵⁴⁹ I Finlands hybridstrategi⁵⁵⁰ i april 2020, betonades det att vid en hälsokris var både krisens uppkomst och dess speciella utveckling oförutsägbar. Folket skulle skyddas, vilket motiverade inskränkningar av de rättigheter och friheter som föreskrivs om i GL 23 §, som var ett temporärt undantag från de grundläggande rättigheterna.⁵⁵¹ Hybridstrategin styrde Finlands åtgärder för att säkerställa sjukvårdens bärkraft och skydda riskgrupper.⁵⁵² Grunderna för behoven och restriktionernas syften dömdes både på lokal och nationell plan. Strategin gällde tre faser: bas-, accelerations- och samhällsspridningsfasen (figur 3 sidan 97).⁵⁵³ Det egentliga syftet var att underlätta verksamheten inom turismbranschen genom testning som möjliggjorde att restriktionerna kunde hävas mot tredjeländer.⁵⁵⁴ Det togs hänsyn till regeringens mål att öka covid-19-testning av de passagerare som passerade Finlands gräns.⁵⁵⁵ Dock vid det här laget fanns det ingen kunskap om vilken typ av sjukvård som krävdes vid skötseln av covid-19. På så sätt uppfylldes förutsebarhetsrekvisitet.⁵⁵⁶

---

⁵⁴⁶ RP 105/2021 rd, s.42.

⁵⁴⁷ RP 108/2016 rd, s. 159.

⁵⁴⁸ Avgörandet kommissionen mot Tyskland, C- 275/08, EU:C:2009:632, och domen 20 juni 2013, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, C-352/12, EU:C:2013:416.

⁵⁴⁹ MAO:102/21.

⁵⁵⁰ Statsrådets publikationer 2021:36 B 3/2021 rd, Regeringens årsberättelse 2020, s. 22.

⁵⁵¹ Vp PeVM 9/2010 vp - HE 60/2010 vp LA 44/2010vp ”Tämä vastaa sitä vakavuuden tasoa, jota kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja niiden valvontaelinten käytännössä on hätätilalta edellytetty. Yksinomaan taloudelliset kriisitilanteet eivät sen sijaan täytä sopimusten hätätilakriteerejä.”

⁵⁵² Regeringens principbeslut i september 2020 (VNK/2020/114).

⁵⁵³ Inrikesministeriet 2021, s.17.

⁵⁵⁴ RP 137/2020 rd, s. 6.

⁵⁵⁵ MAO:101/21.

⁵⁵⁶ Kommissionen meddelande (2020/C 108 I/01), punkt 2.3.1.

Det var tvunget att begränsa rörelsefriheten som kraftigt påverkade den fria rörligheten på allmän plan.⁵⁵⁷ Nationerna kämpade emot tiden så länge ett vaccin mot Sars-CoV-19 inte fanns tillgängligt, det var snarare frågan om ett samarbete och inte en tävlan.⁵⁵⁸ Enligt UpphL. 2 § ska upphandlingsenheter organisera sin verksamhet så ekonomiskt, kvalitativt och systematiskt som möjligt, överväga alternativa lösningar och samarbeta med marknaden.⁵⁵⁹ Frågan var hur förutsebara hade pandemins konsekvenser varit?⁵⁶⁰ Vanligtvis kan parterna när de använder sin fantasi upptäcka de flesta möjliga hinder.⁵⁶¹ Som en nation kan Finland vid absolut nödvändiga situationer avvika från skyldigheter enligt den gällande lagen. Det ska vara frågan om exceptionella, tillfälliga undantag av objektiv omöjlighet som hindrar att den gällande lagen följs. Ett hot mot folkhälsan, t.ex. Sars-Cov-2, berättigade inte bara den finska regeringen att åberopa force majeure för att möjliggöra åtgärder som var undantag ifrån det normala, utan även upphandlingsenheter, arrangörer och b2b- företag. Åtgärderna antogs som en reaktion på pandemin på grund av tillfälliga svårigheter, som hindrade parten från att iaktta skyldigheterna i enlighet med den gällande lagstiftningen.

Rätten att avvika från gällande rätt gäller endast under den tid det är absolut nödvändigt för att lösa endera brådskan eller hindret men de tillämpade medel ska alltid vara förenliga med principen om proportionalitet. Parten i fråga måste även kunna påvisa att det hade varit absolut nödvändigt att tillämpa ett undantag från gällande lag för att lösa de oöverstigliga svårigheter som uppstått. Undantaget från gällande lag var ett måste på grund av att det i den situationen var tvungna att göra prioriteringar för att skydda de sårbara, stödja sysselsättningen och hindra att företag gick i konkurs.⁵⁶² I enlighet med principen om solidaritet var Finland skyldig att säkerställa de risker som uppkommit i samband med störningar i avtalsförhållanden, såsom t.ex. paketreseavtal. Risken skulle inte enbart bäras av en part, särskilt när det var frågan om konsumenter eller små och

---

⁵⁵⁷ Europeiska unionens ordförande Ursula von der Leyens uttalande 20/567 av den 31 mars 2020 om nödgärder i medlemsstaterna, där hon påpekar följande: "... Vi måste alla samarbeta för att möta denna kris, och på den vägen kommer vi att upprätthålla våra europeiska värderingar och mänskliga rättigheter. Detta är vilka vi är och vad vi står för."

⁵⁵⁸ Meddelande från COM/2021/35.

⁵⁵⁹ Meddelande kommissionen (2020/C 108 I/01), punkt 2.3.1.

⁵⁶⁰ Salonen, 2022.

⁵⁶¹ Sandvik 2004, s. 67–75.

⁵⁶² Mål C-407/21, punkt 78-79.

medelstora företag. Konsumenter fick inte missgynnas på grund av den situation som uppkommit på grund av pandemins konsekvenser. Därför hade resenärerna rätt till prisavdrag och få tillbaka sina pengar i samband med paketresor.⁵⁶³ Alternativa förfaranden får framför allt inte missgynna en part. Skyddet har givits åt konsumenten, men även åt den svagare parten i ett avtalsförhållande, främst för att det inte skulle vara skäligt att tvinga en person att finansiera en verksamhet som den vare sig vill eller är skyldig att finansiera.

Om inte direktupphandling skulle ha varit möjligt att tillämpa skulle det ha lett till att dödligheten skulle ha stigit. På så sätt har det fjärde kriteriet beaktats och situationen hade uppfyllts, nämligen aktivitetsrekvisitet. På så sätt kan det konstaterats att alla de fyra kriterierna för force majeure hade uppfyllts. Pandemin påverkade inte bara arrangörernas möjlighet att fullgöra paketresor utan även deras administrativa och ekonomiska kapacitet att återbetala paketresornas pris åt resenärerna. I det här fallet tilläts det en viss grad av tolerans när det gällde strikt tillämpning av lagen.⁵⁶⁴ Inom forskningen utvecklades begreppet samhällsomfattande force majeure, vilket återspeglar pandemins kollektiva inverkan på de berörda intressena. Slutsatsen var att konsekvenser av pandemin hade en allvarlig och oväntad inverkan på både konsumenter, staten och företag.⁵⁶⁵ De värdebevis som erbjöds resenärerna som alternativ i stället för återbetalning av paketresor var inte lagligt giltiga, på grund av att de inte återställde jämvikten mellan parterna i frågor som gällde force majeure. Omförhandling skulle ha varit det fördelaktigaste för de båda parterna. Dock uppfylldes inte kriterierna för force majeure då det var frågan om Astrazeneca, utan i slutändan var det frågan om en underlåtenhet från företagets sida att fullfölja avtalet mellan dem och kommissionen. Med andra ord var det frågan om ett renodlat avtalsbrott som inte berodde på covid-19-pandemin utan på företagets agerande. Omförhandling skulle ha varit fördelaktigaste för de båda parterna.

8.2 Resonemanget kring omständigheter som hör samman med avtalsbrott

---

⁵⁶³ Mål C-407/21, punkt 21-24.

⁵⁶⁴ Medlemsstaternas rättssystem ger i vissa sammanhang och rättsförhållanden möjlighet att göra undantag från lagens strikta krav. Bland relevant doktrin återfinns t.ex. anförande av svårigheter, på grund av att syftet inte har uppnåtts eller av förändrade omständigheter som försvar.

⁵⁶⁵ Mål C-407/21, punkt 69.

Det dröjsmål som Astrazeneca orsakade på grund av sin underlåtenhet som ledde till att avtalsbalansen rubbades handlade om ett faktiskt avtalsbrott. Pandemin kunde räknas vara force majeure ur kontraktsrättslig synvinkel i det enskilda fallet då det verkligen var frågan om ett hinder utanför partens kontroll, något hen varken kunde undvika eller övervinna. Avtalet mellan EU-kommissionen och Astrazeneca var inte offentligt utan det offentliggjordes först i januari 2021. Insyn och redovisningsskyldigheten har betydelse för folkets förtroende, både för myndigheternas handlande och att covid-19-vaccinen var säkra att ta.⁵⁶⁶ Principen om öppenhet hade betydelse, vilket inte följdes i samband med avtalen mellan kommissionen och Astrazeneca.⁵⁶⁷ Förstainstansrätten i Bryssel slog fast i juni 2021 att Astrazeneca uppsåtligt hade brutit mot avtalet.⁵⁶⁸ Dock ledde domen till att AstraZenecas avtal med kommissionen jämkades.⁵⁶⁹ Konsekvensen av Astrazenecas underlåtenhet var att möjligheten att leva ett normalt liv i ett öppet samhälle dröjde och eventuellt krävde det även människoliv (figur 4 sidan 97). Det var ett för högt pris att betala för folket till fördel för ett företag vars intressen hade varit vinstfördelar. Parten kan åläggas att vid vite fullgöra huvudförpliktelsen. De allmänna bestämmelserna om användning av vite finns i VitesL 6–13 §. Det finns även i annan lagstiftning många föreskrifter om behörighet att förelägga och döma ut vite. Det ska vid föreläggandet av vite tydligt nämnas vid vilken tidpunkt huvudförpliktelsen senast ska vara fullgjord. Vite får dock endast riktas mot en part som har rättslig och faktisk möjlighet att fullgöra huvudförpliktelsen.⁵⁷⁰

Arrangörerna var i sin tur skyldiga då ett avtal hävdades att återbetala beloppet för paketresan kontant åt resenärerna då paketresorna avbokades eller avslutades mitt i. Arrangörerna var dock inte berättigade att införa ett alternativt sätt som kompenserade utbetalningarna, nämligen värdebeviset. Det utgjorde inte ett hinder för resenären att ta emot det under pandemin. På grund av att pandemin var en hälsokris och beroende på den extraordinära inverkan som den kom att få på turismsektorn, kunde ett tillfälligt för arrangörernas skyldighet motiveras att till resenären återbetala hela beloppet för paketresan inom 14 dagar efter det att paketreseavtalet upphört, lagen om kombinerade

---

⁵⁶⁵ EU:s upphandling av covid-19-vaccin, s. 33-34.

⁵⁶⁷ Europeiska pressmeddelande 2021.

⁵⁶⁸ EU:s upphandling av covid-19-vaccin, s. 35.

⁵⁶⁹ European Commission 2022.

⁵⁷⁰ Kulla 2014, s. 360.

resetjänster 16 §. Dock gällde undantaget endast den tid som den finska staten avhjälpde svårigheterna på grund av pandemins konsekvenser. De medel som används vid avhjälpandet bör alltid vara förenliga med proportionalitetsprincipen. Det ankom därför finska staten, som åberopade force majeure, att bevisa att det är nödvändigt att använda ett undantag för att avhjälpa hindret. Därför skulle den finska regeringen även kontrollera att det inte fanns andra alternativ i stället för att använda ett undantag från unionsrätten. I det här fallet gick det utöver det som var nödvändigt för att avhjälpa, särskilt då hänsyn tas till den retroaktiva verkan av värdebeviset, varaktigheten av upphävandet av rätten till återbetalning och avsaknaden av den fördel som erbjöds åt resenären som motvikt till den retroaktiva effekten på hans rättigheter som följd av paketreseavtalet.⁵⁷¹ Resenären hade rätt till prisavdrag på sin paketresa beroende på en bristande fullgörande av paketreseavtalet, på grund av de restriktioner som hade införts på resmål för att bekämpa Sars-CoV-2 och de restriktioner som även hade införts på resenärens bostadsort, samt i andra länder på grund virusets globala spridning. För att prisavdraget skulle vara skäligt bedömdes det mot bakgrund av de tjänster som hade ingått i paketresan och det motsvarande värdet av de tjänster som blev ouppfyllda på grund av den bristande fullgörelsen.⁵⁷²

Då upphandlingsenheterna var tvungna att anskaffa läkemedel och annat material som skulle täcka sjukvårdens behov, fanns det många osäkerhetsmoment som försvårade anskaffningen under pandemin. Såsom t.ex. hur många anbudsgivare som skulle ha deltagit i förhandlingarna och deras förmåga att genomföra den aktuella upphandlingen inom den tidsfrist som krävdes. Dessutom var enheterna skyldiga att följa principerna i UpphL. 3 § 1 mom. att de vid förhandling med mer än en anbudsgivare skulle säkerställa att de anbudsgivare som bjöds in till förhandlingarna behandlades på ett icke-diskriminerande sätt. Därtill skulle valet av anbudsgivare ske på ett motiverat och icke-diskriminerande sätt. Dessa olika skeden krävde tid. Det fanns en risk på grund av tidspressen som var synnerligen brådskande att enheterna inte skulle ha kunnat uppfylla det brådskande behovet inom sjukvården och att sjukvården på så sätt skulle förlorat den kapacitet som behövdes för att kunna sköta patienter. Därför ansåg man att enheterna inte

---

⁵⁷¹ Mål C-407/21, punkt 104.

⁵⁷² Mål C-396/21, punkt 43.

handlade i strid med lagen som gällde upphandlingar då de endast förhandlade med en utvald anbudsgivare och tillämpade direktupphandling.⁵⁷³

9 Slutsatser

Force majeure är ett undantag, en situation som avviker från det normala. SARS-CoV-2 utgjorde ett direkt hot mot människoliv. Trots att folket hade blivit varnade för farliga virusvarianter hade det inte tagits på allvar. Samhällets funktioner fungerar inte utan folket som gjorde att hälsan stod högst upp på prioriteringslistan i samband med pandemin. Samhällets stängdes helt enkelt för att skydda folket, men även för att skydda samhällets uppbyggnad. Myndigheterna blev tvungna att vidta drastiska åtgärder för att hindra smittspridningen och att ge förtur till tillgången av läkemedel och annat för att skydda folket. Den offentliga direktupphandlingen av läkemedel var nödvändig för att snabbt kunna svara på den brådskan som Sars-CoV-2 utlöste. Med hjälp av restriktioner av den inre marknaden, direktupphandling och den fria rörligheten, d.v.s. arrangörernas och även andra företagens verksamhet, upprätthölls förutsättningarna för samhällets funktion. Genom de gemensamma upphandlingarna av covid-19-vaccin försäkrades det att samhället småningom kunde återgå till det normala. Dock skulle även konsumenter och företag skyddas mot oskälighet med hjälp av olika medel. Force majeure är och kommer att förbli ett undantag från det normala och kommer endast att utnyttjas i extrema fall. Men tyvärr finns det alltid de som drar nytta av andras missöden för att uppnå ekonomiska fördelar.

De fyra rekvisiterna som ska uppfyllas samtidigt vid force majeure, är en måttstock för vad som kan anses vara skäligt. Bedömningen av force majeure lämnar ingen osäkerhet kring vad ett undantag ska innehålla för att vara force majeure. Om de fyra rekvisiterna inte uppfylls samtidigt är det helt enkelt frågan om ett avtalsbrott, en underlåtenhet att fullgöra det avtalade. Astrazeneca försökte få till stånd ekonomiska fördelar genom en situation som hotade folkhälsan och hälsovårdens bärkraft, och egentligen hela samhällets, unionens, grundläggande funktion. Dröjsmålet med covid-19-vaccinerna

---

⁵⁷³ MAO:102/21.

hejdade samhällets välbefinnande. Det kostade ytterligare liv och det uppkom ekonomiska nackdelar, som var ett för högt pris att betala till fördel för en parts själviska agerande. Genom de gemensamma upphandlingarna av covid-19-vaccin och läkemedel inom unionen fick nationerna en rättvis tillgång till dem. Då en nation var i nöd var de andra nationerna skyldiga att hjälpa den i enlighet med principen om solidaritet. Med andra ord var Finland tvunget att samarbeta med andra medlemsstater i kampen mot pandemin, vilket skulle ske på ett öppet, icke diskriminerande och proportionerligt sätt och det skulle tas hänsyn till varandras intressen. Bakom kulisserna var pandemin en kamp emot tiden, ju längre tid pandemin varade desto mer skador uppkom för folket och samhället. Pandemin var inte bara ett lokalt hot utan även ett globalt hot. Ett hot som inte Finland klarade av att kämpa emot ensam utan kampen segrade endast genom ett samarbete inom unionen, varvid principen om solidaritet fick en central roll.⁵⁷⁴ I framtiden är det viktigt att företag och enskilda tar hänsyn till att det verkligen kan uppstå en liknande pandemi som Sars-Cov-2 och därför ska framtida handlingar och verksamhet säkerställas. I dag finns det större möjligheter än för att ett smittsamt virus sprider sig globalt. Det beror på att människan är rörligare på grund av resandet. Dock kan kommande pandemier vara dödligare till sin natur än Sars-CoV-2 som kan leda till att det samhälle som vi känner till idag förintar. Därför är forskningens roll av stor betydelse och forskningen borde få mer resurser till forskningen av farliga virustyper.

Den rättsdogmatiska tolkningsmetoden lämpade sig ypperligt för att få fram en systematisk tolkning och en lösning på om covid-19-pandemin kunde anses vara force majeure inom kontrakträtten. Själva tolkningsprocessen var lång och ibland även tung. Ibland kunde slutsatserna i en viss fråga överraska mig eftersom jag hade föreställt mig en annorlunda slutsats i ärendet. Tolkningsprocessen med hjälp av den rättsdogmatiska tolkningsmetoden lärde mig en hel del och kom även att påverka min syn på vissa frågor. Jag har kommit fram till att i slutändan påverkade alla faktorer som hörde samman med pandemin varandra, inga beslut gjordes självständigt utan det togs hänsyn till de funktioner som hör samman med samhället. Kanske den största överraskningen var hur starkt EU inverkar på Finlands handlande och verksamhet. Egentligen är det frågan om en stor helhet. På grund av tolkningsprocessen går man in på djupet för att i nästa sekund

---

⁵⁷⁴ Södersten 2019.

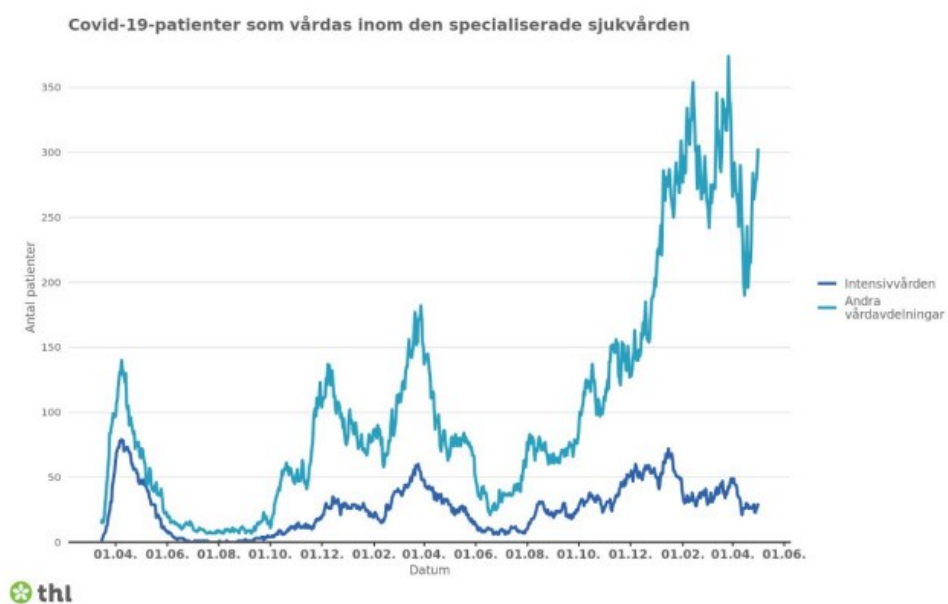
märka att man är på fel spår, varvid man väljer att följa nästa ledtråd som leder till en eventuell lyckad slutsats eller inte. Samhället är som en stor organisation som involverar mycket mer än det som man ser på ytan, allt är beroende av varandra. Förhoppningsvis fick mänskligheten den kunskap genom covid-19-pandemin som hindrar att samma misstag inte görs om igen om en ny pandemi bryter ut. Egentligen är det frågan om en riskanalys av det verkliga livet. Det är en viktig kunskap inom kontrakträtten för att överleva och kunna ta emot konträrättsliga utmaningar.

10 Källförteckning och figurer

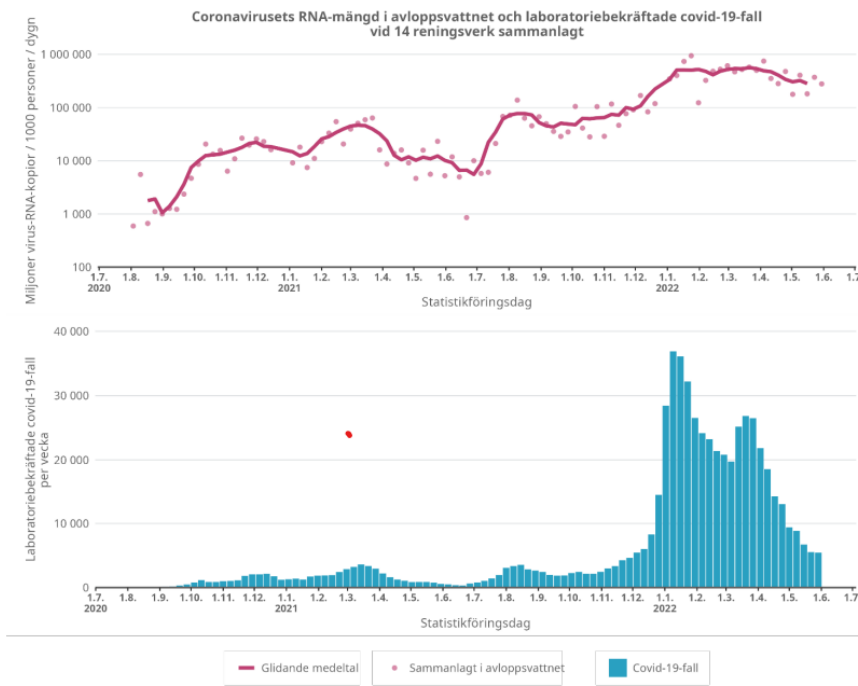
10.1 Figurer

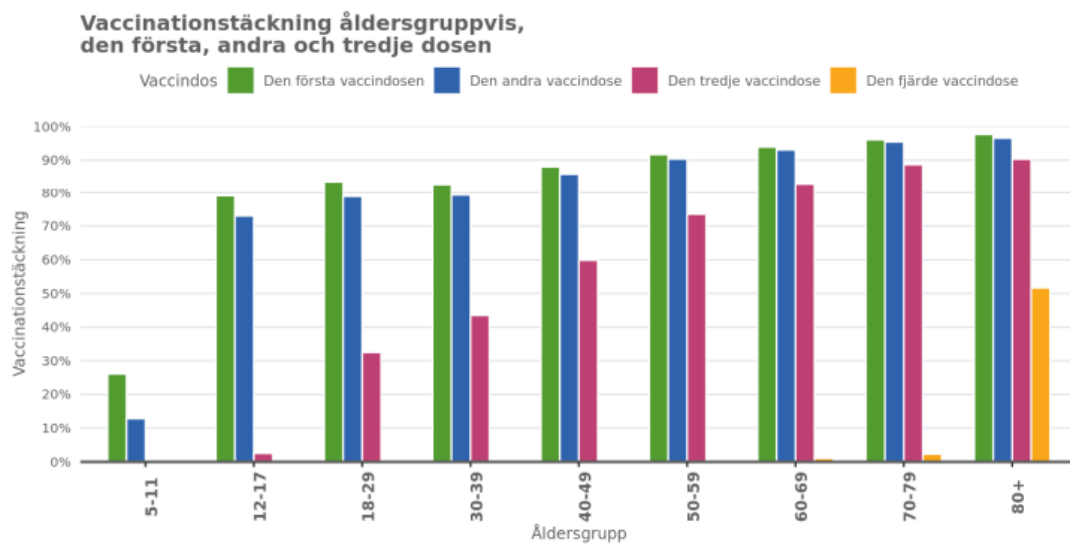
Figur 1. Källa: THL 2022, s. 20. Grafen visar belastningen på primärvården under covid-19-pandemin.

Figur 2 Källa: THL 2022, s. 20 Grafen visar specialvårdens belastning under pandemin-

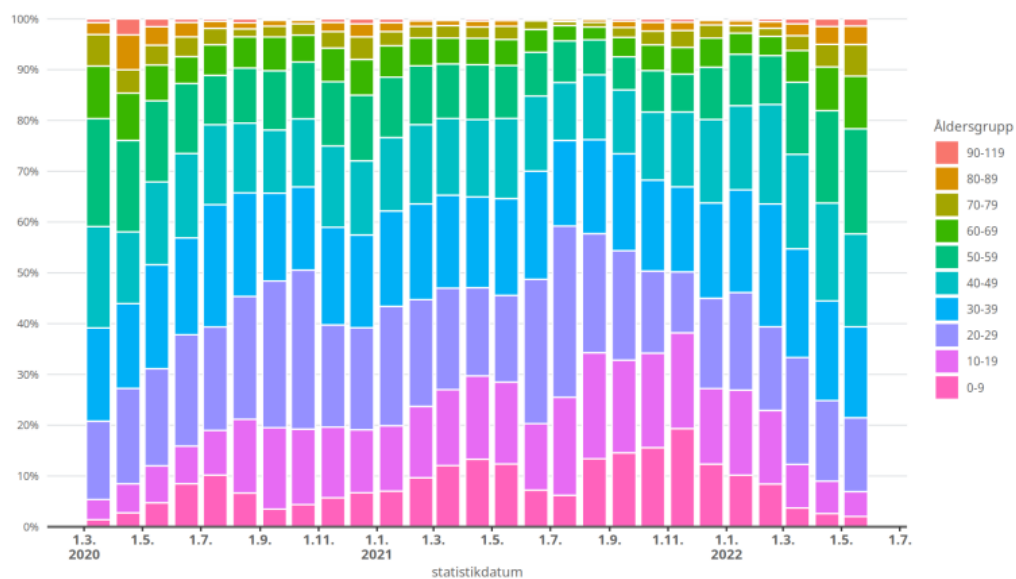

Figur 3 Källa: THL 2022, s. 33. Sars-CoV.2:s mängd i avloppsvattnet.

Figur 4 Källa: THL 2022, s. 28. Vaccinationstäckningen enligt åldersgrupp. 1-4 vaccindoser.

Relativ åldersfördelning av konstaterade COVID-19-fall per månad

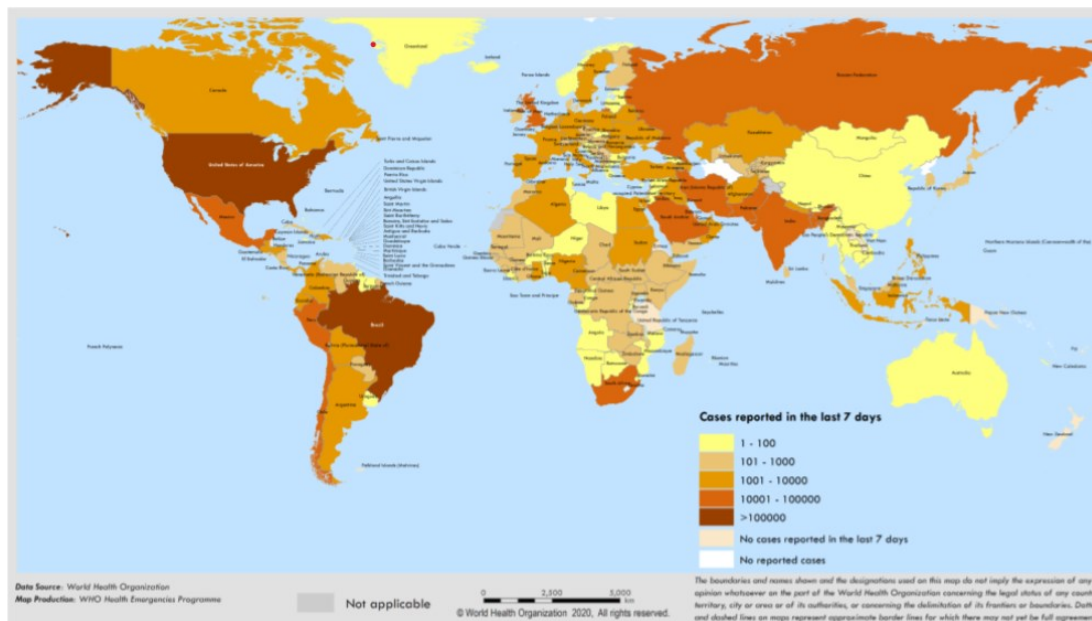

Figur 5 Källa: THL 2022, s. Åldersgruppernas andel av konstaterade covid-19 fall under hela pandemin.

Figur 6 Källa: Stadsrådets kansli 2020, s. 5. Bekräftade nya Sars-CoV-2-fall, våren 2020.

Figure 1. Number of confirmed COVID-19 cases reported in the last seven days by country, territory or area, 27 May to 02 June**

Figur 7 Källa: World Economic Forum 6/2020. En världsomfattande karta över Sars-CoV-2 fall på våren 2020.

10.2 Källförteckning

Tryckt litteratur

Annola, Vesa- Kärkkäinen, Mika Ilari: *Sopimustulkinnan perusteet*. Alma Talent Oy. 2022.

Annola, Vesa-Saarnilehto Ari: *Sopimusoikeuden perusteet*. Lakimies kustannus. 2018.

Bärlund, Johan-Nybergh, Frey-Petrell, Katarina: *Finlands civil- och handelsrätt*, Alma Talent OY. 2013.

Carlsson, Maria: *Sopimusriskit*. Talentum Oy. 2014.

Hemmo, Mika: *Sopimusoikeus II*. Talentum Oyj. 2003.

Hemmo, Mika: *Sopimusoikeus III*. Talentum Oyj. 2005.

Hemmo Mika-Hoppu Kari. *Sopimusoikeus*. Alma Talent Oy. 2022

Hoppu, Esko-Hoppu, Kari-Hoppu, Katja: *Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet*. Lakimiesliiton Kustannus. 2020.

Hemmo, Mika- Hoppu, Mika: *Sopimusoikeus*. Sanoma Pro Oy. 2021.

Hoppu, Kari: *Ennakoitavuuden merkityksestä koronakriisinsopimusoikeudellisten vaikutusten arvioinnissa*. Edita Publishing Oy. 2022.

Hietala, Harri-Järvensivu, Petri-Kaivanto, Keijo- Kyläkallio Kalle: *Företagens dokument- och avtalsguide*. Alma Talent Oy. 2020.

Karhu, Juha - Tolonen, Hannu: *Siviilioikeuden yleiset periaatteet*. Alma Talent Oy. 2014.

Kulla, Heikki: *Förvaltningsförfarandets grunder*. Alma Talent Oy. 2014.

Luukkonen Yli-Rahnasto. Marja, *Reklamaatiovelvollisuus*. Alma Talent Oy. 2021.

Mähönen, Jukka- Villa, Seppo: *Aktiebolag I-allmänna läror*. Alma Talent Oy. 2016.

Norros, Olli: *Obligationsrätt*. Juridiska föreningen i Finland r.f. 2018.

Nyblin, Klaus: *Riidan ratkaisu -käsikirja yrityksille*. Talentum. 2012.

Saarnilehto, Ari: *Sopimusoikeuden perusteet*. Alma Talent Oy. 2009.

Saarnilehto, Ari-Annola, Vesa: *Fastighetsrätt*. Alma Talent Oy. 2011.

Saarnilehto, Ari-Annola, Vesa: *Sopimusoikeuden perusteet*. Alma talent Oy. 2018.

Sandvik, Björn: *Säljarens kontrollansvar, Skadeståndsansvarets grund och omfattning enligt köplagen och CISG*. Åbo Akademi, 2004.

Ståhlberg, Pauli- Karhu, Juha: *Finsk skadeståndsrätt*. Alma Talen Oy. 2014.

Wilhelmsson, Thomas: *Standardavtal och oskälige avtalsvillkor*. Talentum. 2008.

Wilhelmsson, Thomas-Sevón, Keif-Koskelo, Pauliinne: *Kauppalain pääkohdat*. Alma Talent Oy. 2006.

Forsknings artiklar och rapporter

Annola, Vesa, *Sopimustulkinnan subjektiivisuus ja objektiivisuus*. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. 2011.

Hjertstedt, Mattias, *Beskrivning av rättsdogmatisk metod. Juridiska institutionen, Umeå universitet* 2017. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1319630/FULLTEXT01.pdf>

Hoppu, Kari, *Force majeure-tilanteiden tulkinnasta erityisesti covid-19 taudin yhteydessä*. Defensor Legis. 3/2020, s. 289–307.

Hoppu, Kari, *Ennakoitavuuden merkityksestä koronakriisin sopimusoikeudellisten vaikutusten arvioinnissa*. Edita Publishing Oy. 2022.

Häyhä, Juha, *Sopimusoppi ja rauenneet edellytykset* Lakimies, 7–8/2004. s. 1437–1448.

Jansson, Max, Salomon, *Forum för upphandlingstvister och kravet på effektivt rättskydd*. JFT 5/2012 s. 490–507.

Kaave, Piia, KKO 2016:10-*Sopimusoikeudellinen näkökulma*. Edilex-sarja. 2018/9.

Klami-Wetterstein, Paula, *Från förhandlingsfrihet till förhandlingsbundenhet – Ansvarsgrundande förklaringar och beteenden i prekontraktuella tvåpartsförhållanden*. Lectio praecursoria. JFT 4/2016 s. 485–490.

Kolster, Thomas –Norros, Olli. *Kvalifioitu tuottamus ja vastuunrajoituslausekkeet*, Lakimies 1/2021 s. 57–75.

Koskentausta, Lauri, *Elinkeinovapauden lainsäädännöllisestä rajoittamisesta pandemian perusteella*. Lakimies 7–8/2022 s. 1133–1157.

Kulla, Heikki, *Suppea tulkinta korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntö*. Lakimies 2/2015 s. 151–169.

Kurkela, Matti, *Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet*. Edita Prima Oy. 2003.

Lehtinen, Tuomas, *Liikesopimus osoituksena asiantuntijoiden tahdosta- Mutta ei sopimuskumppanien tahdosta*. Turun yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta. Edilex. 2007.

Liebkind, Anita, *Boilerplate-klausuler i Finland*. Festschrift, s. 158-169. Edilex 2010.

Mononen, Marko, *Onko sopimusoikeudessamme yhtenäistä vastuuperustetta*. Lakimies 7–8/2004 s. 1379–1397.

Norros, Olli, *Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähdearvo*. Lakimies 1/2007 s. 25–42.

Pönkä, Ville, *Tavoitteellisten tulkintasääntöjen merkityksestä liikesopimusten tulkinnassa*. Defensor Legis N:o 6/2013, s. 919–939.

Rauma, Camilla, *Om översättares avtalsrättsliga ansvar*. JFT4/2000 s. 351-290

Saarnilehto, Ari, *Vastuun rajoitukset riskien hallinnassa ja vakio- ehdot*. Edilex. 2005

Sandvik, Björn, *Voidaanko kontrollivastuuta pitää sopimusoikeuden yleisenä periaatteena? Kontrollivastuun kehitys ja asema sopimusoikeuden järjestelmässä*. *Lakimies*, 5/2014, s. 651–674. 2014.

Sandvik, Björn, *Skeppsbyggnadsavtalets rättsliga karaktär och särdrag*. *JFT* 4/2016 s. 417–445.

Saranpää, Timo, *Casus mixtus culpa-principen som en del av skadeståndsrättssystemet*. *Jurisprudentia XLVIII:2015*, s. 270–341

Sisula-Tulokas, Lena, *Handelssanktioner mot Ryssland och tillämpningen av CISG*. *JFT* 3/2015 s. 193–214

Schultz, Mårten, *Europeiska civilrättsprinciper*. *JFT* 6/2009 s. 762–793

Sisula- Tulokas, Lena, *To be or not to be – harmonisering av den europeiska avtalsrätten*. *Juridiska föreningen*. s. 708-720. 2001.

Sisula-Tulokas, Lena, *Rena ekonomiska skador i skuggan av sakskador*. *JFT* 5–6/2007 s. 415–430.

Sisula-Tulokas, Lena, *Goda seder och ersättning för rena skador. Allting är mycket osäkert, och det är just det som lugnar mig*. *JFT* 3-4/2009 s. 551–572.

Streng, Alfred, *Offentlig upphandling och innovationer*. Edilex 2021

Svensson, Ola, *Avtalsfrihet och rättvisa. En rätts filosofisk studie*. *Juridiska Fakulteten i Lund* s. 366 – 367ff. 2012.

Suksi, Markku, *Är lagstiftning om offentlig upphandling reglering av förvaltningsförfarande eller främjande av konkurrens? Analys av fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riksdagen och lagtinget*. JFT 3/2021 s. 177–219.

Sund-Norrgård, Petra, *Praxis och kortare bidrag*. JFT 3/2011 s. 311–315

Sund-Norrgård, Petra, *Friskrivningsklausuler i köpeavtal*. 2015, JFT 2/2015. s. 115–141

Sund-Norrgård, Petra, *Omförhandling och medling – Att lösa konflikter och fortsätta samarbete*, Helsingfors universitet 3/2013. Elektronisk publikation.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40862/Sund_Norrga_rd_Omfo_rhandlin_g_och_medling.pdf?sequence=2

Viinikka, Tuija, *Viivästyksen käsite tavaroiden tiekuljetuksissa*. Lakimies 6/2009 s. 895–910. 2009.

Wetterstein, Peter, *Redaren, befälhavaren och gästen – nöjessjöfartens Bermudatriangel*. JFT 4–5/2020 s. 401–432

Wilkman, Nina, *Behövs material adverse change – klausuler i finländska avtal?* JFT 6/2011 s. 804–830.

Virolainen, Jyrki, *Åberopsbördan och jämkning av avtalsvillkor*. JFT 1/2006 s. 187–206

Akademiska avhandlingar

Heidbrink, Jakob, *Logistikavtalet: Allmän kontraktsrätt i transporträttslig miljö*. Doktorsavhandling (monografi). Juridiska institutionen. Stockholm universitet. Iustus Förlag AB. 2005. s. 130.

Holm, Anders, *Den avtalsgrundande lojalitetsplikten – en allmän rättsprincip*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet. 2004. s.13.

Kiskonen, Alexandra, *Katsaus sopimusten välisen liitynnän arviointivälineisiin*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Edilex. 4/2016, s. 577–585. s. 70, 80,170–171.

Kovàs, Antti. *Covid-19-krisen ur företagsleasingens perspektiv*. Magisteravhandling. 2020. s. 18–19.

Lehtinen, Tuomas, *Liikesopimus osoituksena asiantuntijan tahdosta-mutta ei sopimuskumppanien tahdosta?* Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2007. s. 2, 72,77,165–166.

Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler giltighet och räckvidd särskilt om friskrivning i kommersiella avtal, om köp av lös egendom*. Juridiska Föreningen i Uppsala. 1996.

Mielityinen, Sampo, *Principer för skadeståndsrätt*. Edita Publishing Oy. 2006.

Mononen, Marko, *Sopimusoikeuden materiaalisuudesta*. Helsinki yliopisto. 2003. s. 164, 1381, 1832–1834.

Nykänen, Annina, *Lääkeiden vapaa liikkuvuus Euroopan unionissa. Kohti yhtenäistä lääkemarkkinoita*. Helsingin yliopisto. Edilex 2007, s. 37, 40–41.

Puisto, Arne, *Yrityskauppa- ja valvonta oikeusvarmuudem periaatteen valossa: Killpailuviranomaisen otto-oikeus eli yrityskaupan jälkiilmoitusvelvollisuus*. 2020. Edilex. Opintotyö, s.75.

Sandvik, Björn, *Säljarens kontrollansvar*. Åbo Akademi. 2004. s. 41–42, 67, 71, 75, 100,104, 157, mieltymisen151–174.

Taxell, Lars Erik, Skadestånd vid avtalsbrott (monografi). Åbo Akademi 1993. s. 28, 81-82.

Elektroniska källor och rapporter

Arbets- och näringsministeriet, *Ny lagstiftning om paketresor träder i kraft i början av juni*. 12/2017. Elektronisk publikation. <https://tem.fi/sv/-/matkapaketteja-koskevalainsaadanto-uudistuu-heinakuun-2018-alusta>

Arbets- och näringsministeriet, *Tillhandahållandet av paketresor och sammanlänkande researrangemang*. 2018. Elektronisk publikation. Hämtad 10-09-2022 från <https://tem.fi/sv/paketreseverksamhet>

Arbets- och näringsministeriet, *EU:s inre marknad och fri rörlighet*. 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 11-10-2022 från <https://tem.fi/sv/eu-s-inre-marknad>

Arbets- och näringsministeriet, *Den offentliga upphandlaren*. 3023. Elektronisk publikation. Hämtad 12-10-2022 från <https://tem.fi/sv/offentlig-upphandling>

Arbets- och näringsministeriet, *EU:s inre marknad och fri rörlighet 2023*. Elektronisk publikation. Hämtad 18-02-2023 från [EU's inre marknad - Arbets- och näringsministeriet \(tem.fi\)](https://tem.fi)

Eriksson, Camilla-Eriksson, Pär-Wahrenberg, Johanna, *Internationella avtal och samarbeten med relevans för civilt försvar*. 12/2018. Elektronisk publikation. <https://foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI-R--4650--SE>

European Commission, *Signing ceremonies for Joint Procurement Agreement*. Elektronisk publikation. 2023. Hämtad 20-09-2022 från https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/preparedness-and-response/signing-ceremonies-joint-procurement-agreement_en

European Commission, Coronavirus: *The EU and AstraZeneca agree on covid-19 vaccine supply and on ending litigation*. Elektronisk publikation. 2021. Hämtad 17-6-2023 från [The EU and AstraZeneca \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:FULL:SV:PDF)

Europeiska unionens officiella tidning, 2012 C 326/47. 10/2012. Elektronisk publikation. Hämtad 13-09-2022 från <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:FULL:SV:PDF>

Europeiska kommissionen pressmeddelande, *Vacciner: avtalet mellan EU-kommissionen och AstraZeneca nu offentligt*. 1/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 15-11-2022. [file:///C:/Users/ninaj/Downloads/Vacciner_avtalet_mellan_EU-kommissionen_och_AstraZeneca_nu_offentligt%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ninaj/Downloads/Vacciner_avtalet_mellan_EU-kommissionen_och_AstraZeneca_nu_offentligt%20(1).pdf)

European Justice, *Matkapakettidirektiivi* (90/314). 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 17-1-2023 från https://e-justice.europa.eu/611/FI/package_travel_directive_90314

Europeiska konsumentcentret i Finland. *Matkapaketit ja korona-aika*. 3/2021 Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från <https://www.ecc.fi/ajankohtaista/uutiskirjeet/matkapaketit-ja-korona-aika/>

Fimea, *Produktillverkare*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 16-6-2023 från https://www.fimea.fi/web/sv/medicintekniska_produkter/utslappande-av-medicintekniska-produkter-pa-marknaden

Fimea, *Pandemi*. 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 18-01-2023 från [Pandemi - fimea ruotsi](https://www.fimea.fi/web/sv/pandemi)

Finansministeriet. *Allmänna avtalsvillkor för offentlig upphandling av varor*. 2017. Elektronisk publikation. Hämtad 10-6-2023 från [JYSE+varor+april+2017.pdf \(vm.fi\)](https://www.fin.fi/web/sv/avtalsvillkor-foer-offentlig-upphandling-av-varor)

Finansministeriet, *Statens upphandlingar*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 7-6-2023 från [Statens upphandlingar - Valtiovarainministeriö \(vm.fi\)](https://www.statensupphandlingar.fi/)

Fritzon, Helena, *En ny paketreselag-ett starkare resenärskydd*. 5/2018. Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från <https://www.regeringen.se/contentassets/f45906ca39934ca8907cabb718b5bcb4/en-ny-paketreselag--ett-starkare-resenarsskydd.pdf>

Fritzon, Heléne-Tiberg, Erik, Lagrådsremiss *En ny paketreselag – ett starkare resenärsskydd*. 2018. Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från <https://www.regeringen.se/contentassets/f45906ca39934ca8907cabb718b5bcb4/en-ny-paketreselag--ett-starkare-resenarsskydd.pdf>

Folkhälsomyndigheterna, *Sjukdomsinformation om coronavirus inklusive sars, mers och covid.19*. 3/ 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 18-1-2021 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/coronavirus/>

Hagberg, Lars, *Covid-19*. Elektronisk publikation 8/ 2022. Hämtad 17-1-2023 från <https://www.internetmedicin.se/behandlingsoversikter/infektion/covid-19/>

Hargrave, Marshall, *Force majeure. Business Essentials* 2021. Elektronisk publikation. Hämtad 2022-10-10 från <https://www.investopedia.com/terms/f/forcemajeure.asp>

Havia, Eero, *Matkanjärjestäjien KKV-vakuudet ovat jo nousussa*. Elektronisk publikation 6/2021. Hämtad 13-2-2023 från <https://matkaviikko.fi/%EF%BB%BFmatkanjarjestajien-kkv-vakuudet-ovat-jo-nousussa/>

HBL nyheter, *European union Agency for fundamental rights*. Utrikes. 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 17-3-2023 från <https://www.hbl.fi/artikel/e9237a36-f013-4909-885e-8d62332f7b34>

Helsingin seudun kauppakamari, Silén Marko. *Mikä on ylivoimainen este*. Elektronisk publikation. 3/2020. Hämtad 4-3-2023 <https://helsinki.chamber.fi/pitaako-suorituksia-palauttaa-ylivoimaisen-esteen-tilanteessa-case-korona/>

Hoppu, Kari, *Mitä opimme koronakriisistä sopimusoikeudellisesti*. Aalto-yliopisto 5/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 23-10-2022 från <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/mita-opimme-koronakriisista-sopimusoikeudellisesti>

Iltasanomat, Viljakainen, Miika, *Suomen suojamaskiskandaali: Liikemies kertoo nyt oman versionsa miljoonakaupasta – rajuja väitteitä uhkailusta Kotimaa* 9/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 15-12-2022 från <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006469458.html>

Iltasanomat, *Suomessa seitsemän omikrontartuntaa-näillä alueilla ne on todettu*. Kotimaa 12/2021. Elektronisk publikation. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008452910.html>

Iltalehti. Salonen, Helja, *Uusi koronaviruksen variantti leviää huippuvauhtia- professori suosittelee ruuhkabusseihin maskin käyttöä*. Terveys. 1/2023. Elektronisk publikation. Hämtad 19-1-2023 från <https://www.iltalehti.fi/terveysuutiset/a/baa72600-fb08-4722-b373-bef0eac5e433>

Ingvarson, Anders-Utterström, Marcus, *Tolkning av entreprenadavtal-det köprättsliga kontrollansvaret möter hinderbestämmelserna i AB 04*. 2015. Elektronisk publikation. Hämtad 11-5-22 från <https://svjt.se/svjt/2015/20>

JHS 166 Allmänna avtalsvillkor för IT-upphandlingar inom den offentliga förvaltningen. 2015. Elektronisk publikation. Hämta 10-6-2023 från

<https://www.suomidigi.fi/sv/ohjeet-ja-tuki/jhs-suositukset/jhs-166-avtalsvillkor-it-upphandlingar-inom-den-offentliga-sektorn-jit-2015-foraldrad>

Justitieministeriet, *Arbetsgrupp vill ha tydligare lagstiftning om paketresor*. 10/2007. Elektronisk publikation. Hämtad 15-10-2022 från <https://oikeusministerio.fi/sv/-/tyoryhma-ehdottaa-selvennyksia-valmismatkalainsaadantoon>

Justitieministeriet, *Tillämpning av beredskapslagen*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 18-03-2023 från <https://oikeusministerio.fi/sv/tillampningen-av-beredskapslagen>

Justitieministeriet, *Konsekvenser av coronapandemin för tillgodoseende av likvärdighet. 2021*. Elektronisk publikation. Hämtad 30-01-2023 från https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_6_se_131221.pdf/31aecbf7-b275-4e2a-021d-1f7fe2eba3a5/OM_policy_brief_6_se_131221.pdf?version=1.0&t=1640091766430

Kahra, Hannu, *Riski ja epävarmuus*. Talousliite 9/2007. Elektronisk publikation. Hämtad 18-11-2022 från [Riski ja epävarmuus - Talousliite - Turun Sanomat \(ts.fi\)](http://www.talouseliite.fi/2007/09/risiki-ja-epavarmuus)

Konkurrens- och konsumentverket. *Ändringar av avtalsvillkor*. 2004 granskat 2015. Elektronisk publikation. Hämtad 25-6-2023 från [Ändringar av avtalsvillkor – Konkurrens- och konsumentverket \(kkv.fi\)](http://www.kkv.fi/ändringar-av-avtalsvillkor)

Konkurrens- och konsumentverket. *Paus i idrott på grund av corona: konsumentombudsmannen påminde tillhandahållare av kanalpaket om principerna för konsumentskydd*. 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/paus-i-idrott-pa-grund-av-corona-konsumentombudsmannen-paminde-tillhandahallare-av-kanalpaket-om-principerna-for-konsumentskydd/>

Konkurrens- och konsumentverket. *Konsumentombudsmannen och SMAL/RBFF förhandlade nya allmänna paketeresevillkor 2018*. Elektronisk publikation. Hämtad 7-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/konsumentombudsmannen-och-smal-rbff-forhandlade-nya-allmanna-paketeresevillkor/>

Kilpailu- ja kuluttajavirasto, *Kuluttaja-asiat*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 05-01-2022 från <https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/>

Konkurrens och konsumentverket, *Coronavirus och konsumentens rättigheter*. 2/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/nyheter/coronavirus-och-konsumentens-rattigheter/#karantan>

Konkurrens- och konsumentverket, *Konkurrenslagstiftningen förhindrar inte nödvändiga åtgärder för att trygga tillgången till skyddsutrustning och läkemedel*. 4/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 14-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/konkurrenslagstiftningen-forhindrar-inte-nodvandiga-atgarder-for-att-trygga-tillgangen-till-skyddsutrustning-och-lakemedel/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Paus i idrott på grund av corona: konsumentombudsmannen påminde tillhandahållare av kanalpaket om principerna för konsumentskydd*. 6/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 7-4-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/paus-i-idrott-pa-grund-av-corona-konsumentombudsmannen-paminde-tillhandahallare-av-kanalpaket-om-principerna-for-konsumentskydd/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Konkurrenslagstiftningen förhindrar inte nödvändiga åtgärder för att trygga tillgången till skyddsutrustning och läkemedel*. 9/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 15-4-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/konkurrenslagstiftningen-forhindrar-inte-nodvandiga-atgarder-for-att-trygga-tillgangen-till-skyddsutrustning-och-lakemedel/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Allmänna villkor för paketresor*. 2021. Elektronisk publikation. Hämtad 13-12-2022 från <https://www.kkv.fi/sv/information-och-anvisningar/kop-forsaljning-och-avtal/avtal/standardavtalsvillkor/yleiset-valmismatkaehdot/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Säkerhet för researrangörer*. 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 7-7-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/information-och-anvisningar-till-foretag/for-researrangorer/sakerhet-for-researrangorer/>

Konkurrens- och konsumentverket. *Ändringar av avtalsvillkor 2015*. Elektronisk publikation. Hämtad 15-6-2023 från [Ändringar av avtalsvillkor – Konkurrens- och konsumentverket \(kkv.fi\)](https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/information-och-anvisningar-till-foretag/for-researrangorer/andringar-av-avtalsvillkor-2015/)

Konkurrens- och konsumentverket. *Researrangörers konkurs*. 2023. Hämtad 7-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/resor-och-inkvartering/paketresor-och-sammanlankat-researrangemang/researrangorens-konkurs/>

Konkurrens- och konsumentverket, *De allmänna paketresevillkoren*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 8-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/resor-och-inkvartering/paketresor-och-sammanlankat-researrangemang/allmanna-paketresevillkor/#k1>

Konkurrens- och konsumentverket, *Oskäliga avtalsvillkor*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 07-08-2022 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/avtal/oskaliga-avtalsvillkor/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Vad är en paketresa*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 09-07-2022 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/resor-och-inkvartering/paketresor-och-sammanlankat-researrangemang/vad-ar-en-paketresa/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Säkerhet för researrangören*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 20-6-2023 från

<https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/information-och-anvisningar-till-foretag/for-researrangorer/sakerhet-for-researrangorer/>

Konkurrens- och konsumentverket, *Skadestånd för fel i varan*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 16-6-2023 från <https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/fel-i-varor-och-tjanster/skadestand-for-fel-i-vara/>

<https://www.kkv.fi/sv/konsumentarenden/fel-i-varor-och-tjanster/skadestand-for-fel-i-vara/>

Koutrakos, Panos -Shuibhne, Niamh-Nic, Syrpis, *Exceptions from EU Free Movement Law – Derogations, Justification and Proportionality*, Hart Publishing, 2016. Elektronisk publikation. Hämtad 14-1-2023 från [https://research-](https://research-information.bris.ac.uk/en/publications/exceptions-from-eu-free-movement-law-derogation-justification-and)

[information.bris.ac.uk/en/publications/exceptions-from-eu-free-movement-law-derogation-justification-and](https://research-information.bris.ac.uk/en/publications/exceptions-from-eu-free-movement-law-derogation-justification-and)

Laatikainen – Mattsson, Päivi, Mäki-Fränti Heli, *Islannin tulenvuorenpurkaus: Force majeure Tilanne vaikuttaa matkailijan oikeuksiin*. Suomen matkatoimistoalan liitto ry 4/2010. Elektronisk publikation. Hämtad 15-2-2023 från

<https://www.smal.fi/loader.aspx?id=b62570ca-0899-4e02-af47-f66edf28be8b>

Lehrberg, Bert. *Förutsättningslära - en rättsregel i modern svensk rätt*. 1990. Elektronisk publikation. Hämtad 5-8-2022 från <https://svjt.se/svjt/1990/187>

Levin, David, *Den svarta svanens fader: Politikernas långsamma reaktion har förstört världsekonomin*. 4/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 23-9-2022 från

<https://www.di.se/nyheter/den-svarta-svanens-fader-politikernas-langsamma-reaktion-har-forstort-varldsekonomin/>

Nyrhinen, Ritva-Hyttinen, Pekka-Lamp, Kaisa, *Arvolisäverotus käytännössä*, Alma Talent Oy 2019. <https://shop.almatalent.fi/onix/media/3781005>

Regionalförvaltningsverket, Statsförvaltningen ansvar under pandemin. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 13-09-2023 från <https://avi.fi/sv/statsforvaltningens-ansvar-under-pandemin>

Revisionsrätten, *EU:s upphandling av covid-19-vaccin: efter utmaningar i inledningskedet säkrades tillräckliga doser men processens prestation bedömdes inte tillräckligt.* Elektronisk publikation. 2020. Hämtad 15-02-2022 från <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/covid19-vaccines-19-2022/sv/>

Robinson, J. Hunter-Selman, J. Christopher-Steineker, Whitt-Thrassher, Alexander G, F *Majeure Clauses.* American Journal of Trial Adocacy 2001. Elektronisk publikation. Hämtad 05-05-2022 från <https://www.bradley.com/insights/publications/2021/03/use-the-force-understanding-force-majeure-clauses>

Röda Korset, *Epidemi och pandemi.* 11/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 14-5-2023 från <https://www.rodakorset.fi/vart-arbete/internationellt-bistand/epidemi-och-pandemi/>

Social- och hälsovårdsministeriet, *Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en samordningsgrupp för beredskap inför hot mot folkhälsan.* 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 18-3-2023 från <https://stm.fi/sv/-/sosiaali-ja-terveysministerio-on-asettanut-kansanterveysuhkaan-varautumista-koordinoivan-ryhman>

Social- och hälsovårdsministeriet, *Pandemiberedskap.* 2021. Elektronisk publikation. Hämta 04-05-2022 från <https://stm.fi/sv/beredskapsarenden/pandemi>

Social och hälsovårdensministeriet, *Europeiska unionen.* 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 23-09-2022 från <https://stm.fi/sv/sv/brexit>

Social- och hälsoministeriet, *Behandling med nya läkemedel mot covid-19 inleds under sommaren.* 6/2022. Elektronisk publikation. Hämtad 18-11-2022 från <https://stm.fi/sv/-/behandling-med-nya-lakemedel-mot-covid-19-inleds-under-sommaren>

Spiliopoulou, Åkermark Pia- Mårsäter, Olle, *Otillåtna reservationer: en diskussion utifrån Europarådets nyantagna rekommendation*. 2001 Elektronisk publikation. Hämtad 25.01.2022 från <https://svjt.se/svjt/2001/473>

Stadsrådets, 2020, *Hallitus päätti suosituksista koronaviruksen leviämisen hillitsemiksi*. 11/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 14-8-2022 från https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-suosituksista-koronaviruksen-leviamisen-hillitsemiseksi?_101_INSTANCE_LZ3RQQ4vvWXR_languageId=sv_SE

Stadsrådets kansli, *Statsministerns upplysning om Finlands beredskap för den eventualitet att coronaviruset sprids*. 2/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 14-10-2022 från [Statsministerns upplysning om Finlands beredskap för den eventualitet att coronaviruset sprids - Statsrådets kansli \(vnk.fi\)](https://www.vnk.fi/Statsministerns-upplysning-om-Finlands-beredskap-for-den-eventualitet-att-coronaviruset-sprids)

Statsrådets kansli, *Rådet för bedömning av lagstiftningen-årsöversikt 5/2022*. Elektronisk publikation. Hämtad 16-11-2022 från https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164819/VNK_2023_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Svenska YLE. Rönning, Caj. *Världen har dålig beredskap för pandemier*. 6/2017. Elektronisk publikation. Hämtad 10-6-2023 från [Världen har dålig beredskap för pandemier – Utrikes – svenska.yle.fi](https://www.svenska.yle.fi/utrikes-nyheter/2017-06-06-01)

Svenska Yle, Lang, Sara, *EU möter Astra Zeneca i dag- kräver förklaring på varför bolaget inte kan leverera de mängder vaccin man lovat*. Utrikes 1/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 14-5-2023 från [EU möter Astra Zeneca i dag – kräver förklaring på varför bolaget inte kan leverera de mängder vaccin man lovat – Utrikes – svenska.yle.fi](https://www.svenska.yle.fi/utrikes-nyheter/2021-01-14-01)

Svenska Yle, Blomqvist, Jonas, *EU överväger att stämna Astra Zeneca på grund av leveransproblem*. 4/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 4-4-2023 från [https://svenska.yle.fi/a/7-1529714](https://www.svenska.yle.fi/a/7-1529714)

Svenska Yle, Silèn, Thomas, *Covid-19 är inte unik-digerdöden, spanska sjukan, kolera-många sjukdomar har ändrat samhället i grunden genom mänsklighetens historia.*

5/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 15-8-2022 från

<https://svenska.yle.fi/artikel/2020/05/24/covid-19-ar-inte-unik-digerdoden-spanska-sjukan-kolera-manga-sjukdomar-har-andrat>

Svenska Yle, Östling, Bengt, *Coronaviruset drabbar också resebranschen: Vågar turisterna flyga?* 3/2020, Elektronisk publikation. Hämtad 4-6-2023 från

<https://svenska.yle.fi/a/7-1449338>

Säkerhetsutredning, *Coronaepidemiens första fas i Finland.* 1/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 4-4-2023 från

https://turvallisuustutkinta.fi/material/collections/20210630071302/7RRV2vKL3/P2020-01_Corona_SV.pdf

Södersten, Anna, *Solidaritet i EU-rätten.* 4/2019. Elektronisk publikation. Hämtad 8-4-2023 från https://www.sieps.se/globalassets/publikationer/2019/2019_5epa.pdf

THL, *Uppföljning av hybridstrategin för covid-19 epidemin -sammanfattande rapport* 6/2022. Elektronisk publikation. Hämtad 13-01-2023 från

<https://thl.fi/documents/533976/5918974/Uppf%C3%B6ljning+av+hybridstrategin+f%C3%B6r+covid-19-epidemin++sammanfattande+rapport+1.6.2022.pdf/d31c7ba2-e05b-5c2e-5415-f7f8de2ec77c?t=1655461543877>

THL, *Riskgrupper för allvarlig coronavirussjukdomar.* 2/2023. Elektronisk publikation.

Hämtad 30-1-2023 från <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19/riskgrupper-for-allvarlig-coronavirussjukdom>

THL. Surakka, *Lägesöversikt om coronaviruset.* 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 03-04-2023 från <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och->

[vaccinationer/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19/lagesoversikt-om-coronaviruset](#)

THL, *Riskgrupper för allvarlig coronavirussjukdom*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 16-7-2022 från <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19/riskgrupper-for-allvarlig-coronavirussjukdom>

Techtarget, *Definition B2B (business-to-business)*. 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 23-04-2024 från <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/B2B>

Tiilikainen, Teija, *EU:s solidaritet i pandemikrisen*. 2021. elektronisk publikation. Hämtad 15-3-2023 från https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/73088/Tiilikainen_2021.pdf?sequence=1

Turun Sanomat. Kahra, Hannu. *Riski ja epävarmuus*. 2007. Elektronisk publikation. Hämtad 16-3-2023 från [Riski ja epävarmuus - Talousliite - Turun Sanomat \(ts.fi\)](#)

Turun Sanomat, Kahra, Hannu, *Riski ja epävarmuus. Talousliite*. 9/2007. Elektronisk publikation Hämtad 14-4-2023 från . [Riski ja epävarmuus - Talousliite - Turun Sanomat \(ts.fi\)](#)

Valtiotalouden tarkastusvirasto 2021, Elektronisk publikation. Hämtad 13-12-2022 från <https://www.vtv.fi/>

Valtiotalouden tarkastusvirasto tarkastuskertomus, *Huoltovarmuus ja sen turvaaminen covid-19-pandemian aikana*. 10/2021. Elektronisk publikation. Hämtad 17-12-2022 från <https://www.vtv.fi/app/uploads/2021/06/VTV-Tarkastus-10-2021-Huoltovarmuus-ja-sen-turvaaminen-covid-19-pandemian-aikana.pdf>

William, Cary Wright, William Cary, *Force Majeure Delays, The Construction of lawyer*. 2006. s. 33–38. Elektronisk publikation. Hämtad 05-04-2022 från

https://heinonline-org.ezproxy.vasa.abo.fi/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/conlaw26&id=197&men_tab=srchresults

World Health Organization, *Corona disease (covid-19)*. 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 14-02-2022 från. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

World Health Organization, *International Health Regulations*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 30-03-2023 från https://www.who.int/health-topics/international-health-regulations#tab=tab_1

Yrittäjät, *Julkiset hankinnat ja tarjouskilpailut*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 24-01-2023 från <https://www.yrittajat.fi/tietopankki/kasvu-ja-kehitys/julkiset-hankinnat-ja-tarjouskilpailut/>

Proportioner

Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi 93/1986 vp. Hämtad 03-01-2022 från https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_93+1986.pdf

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av konsumentskyddslagen och vissa lagar som har samband med den 360/1992 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om paketresor RP 237/1992 rd

Grundlagsutskottet utlåtande (GrUU 14/2000 rd)

Regeringens proportion till riksdagen med förslag till lag om offentlig upphandling och lag om upphandling inom sektorerna vatten, energi, transporter och posttjänster den RD 50/2006 rp. Hämtad 04-03-2022 från <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2006/20060050.pdf>

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om paketresor den 83/2008 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av Finlands grundlag den 60/2010 rd

Hallituksen esitys esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi LaVM 44/2010 vp HE 222/2010 vp. Hämtad den 29-02-2022. från <https://www.stuklex.fi/fi/vm/lavm20100044>

Hallituksen esitys laiksi Suomen perustuslain muuttamisesta. PeVM 9/2010 vp - HE 60/2010 vp, LA 44/2010 vp. Hämtad den 30-01-2022 <https://www.edilex.fi/mt/pevm20100009>

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om upphandlingsförfarandet den 108/2016 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om kombinerade resetjänster och lag om ändring av konsumentskyddslagen den 105/2017 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporär ändring av lagen om smittsamma sjukdomar och lagen om transportservice den 137/2020 rd

Justitiekanslern i statsrådet OKV/61/10/2020 2020. Hämtad 12-02.2023 från https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/105838907/avgoranden_justitiekanslern_granskade_statsradets_beslut_om_granskottroll_okv_61_10_2020_sv.pdf/48e4720e-1d12-8fa2-0b31-681e09b25473/avgoranden_justitiekanslern_granskade_statsradets_beslut_om_granskottroll_okv_61_10_2020_sv.pdf?t=1642143189330

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till temporärt ordnande av företagens rätt till utkomstskydd för arbetslösa den RD 239/2021rd.

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om temporär ändring av lagen om smittsamma sjukdomar den 105/2021 rd. Hämtad den 05-06-2022 från https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sidor/RP_105+2021.aspx

Social- och hälsovårdsministeriets förordning om ändring av social- och hälsovårdsministeriets förordning om beräkningsgrunderna för pensionsstiftelserna i fråga om pensionsansvaret den 137/2020 rd Hämtad 14-11-2022 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2020/20200137>

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporärändring av lagen om smittsamma sjukdomar och temporär ändring av lagen om transportservis. Hämtad 28-10-2022 från <https://stm.fi/documents/1271139/39427285/Regeringens+proposition+till+riksdagen+med+f%C3%B6rslag+till+lagar+om+tempor%C3%A4r+%C3%A4ndring+av+lagen+om+m.pdf/d604d842-e5c7-6714-8132-977bbad441dd/Regeringens+proposition+till+riksdagen+med+f%C3%B6rslag+till+lagar+om+tempor%C3%A4r+%C3%A4ndring+av+lagen+om.pdf?t=1637053641404>

Regeringens principbeslut i september 2020 (VNK/2020/114)

Regeringens skrivelse till riksdagen om återtagande av en regeringsproposition Den regeringsproposition nr 39/2021 rd med förslag till lag om temporär begränsning av rörelsefriheten och nära kontakter till riksdagen den 25 mars 2021 återtas. Helsingfors den 31 mars 2021 den 39/2021 rd

Proposition 1988/89:76 om ny köplag, Sverige

Regeringens skrivelse Redogörelse för behandling av riksdagens skrivelse till regering den 2012/13:75. Hämtad 13-02-2022 från <https://data.riksdagen.se/fil/A8F60200-723C-4722-93F2-7347DF13E48A>

EU-rätt

Rådets förordning (EEG, Euratom) nr 1182/71 av den 3 juni 1971 om regler för bestämning av perioder, datum och frister.

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskälliga villkor i konsumentavtal

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar.

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1059/2003 om inrättande av en gemensam nomenklatur för statistiska territoriella enheter

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om paketresor och assisterade researrangemang och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 samt direktiv 2011/83/EU och om upphävande av rådets direktiv 90/314/EEG. COM/2013/0512 final - 2013/0246 (COD)

Meddelande från kommissionen COM (2012) 573 till parlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommitté samt regionalkommitté. Inremarknadsakt II Tillsammans för ny tillväxt

Konsoliderande version av föredraget om Europeiska unionen 2012/C 326/01 och föredraget om Europeiska unionens funktionssätt

Europaparlamentets och rådets beslut nr 1082/2013/EU av den 22 oktober 2013 om allvarliga gränsöverskridande hot mot människors hälsa och om upphävande av beslut nr 2119/98/EG

Meddelande från kommissionen (2020/C 108 I/01) Vägledning från Europeiska kommissionen om användningen av reglerna om offentlig upphandling i nödsituationen i samband med covid-19-krisen

Rapport från kommissionen till Europaparlamentet och rådet (EU) 2015/2302 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, COM (2021) 90

Meddelande från kommissionen till europaparlamentet och rådet COM/2015/0454 om reglerna för offentlig upphandling i samband med den aktuella asylkrisen.

Meddelande från kommissionen COM/2015/0626 till europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén. Mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 av den 25 november 2015 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU samt om upphävande av rådets direktiv 90/314/EEG

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/399 av den 9 mars 2016 om en unionskodex om gränspassage för personer (kodex om Schengengränserna)

Kommissionens rekommendation (EU) 2020/648 av den 13 maj 2020 om värdebevis som erbjuds passagerare och resenärer som ett alternativ till ersättning för inställda paketresetjänster och transporttjänster mot bakgrund av covid-19-pandemin C/2020/3125

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG

Meddelande från kommissionen Vägledning från Europeiska kommissionen om användningen av reglerna om offentlig upphandling i nödsituationen i samband med covid-19-krisen 2020/C 108 I/01

Kommissionens rekommendation (EU) 2020/648 av den 13 maj 2020 om värdebevis som erbjuds passagerare och resenärer som ett alternativ till ersättning för inställda paketresor och transporttjänster i samband med covid-19-pandemin

Rådets rekommendation (2020/C 282/24) av den 20 juli 2020 om Sloveniens nationella reformprogram 2020 med avgivande av rådets yttrande om Sloveniens stabilitetsprogram 2020

Rådets rekommendation (EU) 2020/1475 av den 13 oktober 2020 om en samordnad strategi för inskränkningar i den fria rörligheten med anledning av covid-19-pandemin EUT L 337

Rapport från kommissionen COM/2020/545 Estland Rapport upprättad i enlighet med artikel 126.3 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

Vägledning från Europeiska kommissionen (2020/C 108 I/01) om användningen av reglerna om offentlig upphandling i nödsituationen i samband med covid-19-krisen.

Rådets rekommendation (EU) 2020/1475 av den 13 oktober 2020 om en samordnad strategi för inskränkningar i den fria rörligheten med anledning av covid-19-pandemin L 337/3

Commission decision of 18.6.2020 approving the agreement with Member States on procuring Covid-19 vaccines on behalf of the Member States and related procedures https://commission.europa.eu/system/files/2020-09/decision_approving_the_agreement_with_member_states_on_procuring_covid-19_vaccines_on_behalf_of_the_member_states_and_related_procedures.pdf

Meddelande från kommissionen COM (2021) 380 final Till europeiska rådet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommitté samt regionalkommittén COM (2021) 380 De första lärdomarna från covid-19-pandemi

Förslag till Rådets förordning COM/2021/577 om en ram för åtgärder som ska säkerställa försörjning av krisnödvändiga medicinska motåtgärder i händelse av ett hot mot folkhälsan på unionsnivå 2021/0294(NLE)

European Parliament resolution of 10 June 2021 on meeting the global COVID-19 challenge effects of the waiver of the WTO TRIPS Agreement on COVID-19 vaccines, treatment, equipment and increasing production and manufacturing capacity in developing countries (2021/2692(RSP))

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/953 av den 14 juni 2021 om en ram för utfärdande, kontroll och godtagande av interoperabla intyg om vaccination mot, testning för och tillfrisknande från covid-19 (EU:s digitala covidintyg) för att underlätta fri rörlighet under covid-19-pandemin

Meddelande från kommissionen COM (2021)380 till europaparlamentet, Europeiska rådet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommitté samt regionkommittén. De första lärdomarna från covid-19-pandemin

Rapport från kommissionen till europaparlamentet och rådet COM/2021/90 final om tillämpning av Europaparlamentets och rådets direktiv

Europeiska unionens Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) Utlysning av en ledig tjänst som direktör (Tillfälligt anställd – lönegrad AD 14) COM/2023/20091 (2023/C 55 A/01)

Kommissionens beslut av den 9 juli 2009 om fastställande av ekologiska kriterier för tilldelning av gemenskapens miljömärke till textilprodukter [delgivet med nr K (2009) 4595]

EU-rättsfall

Dom av den 31 januari 2013, McDonagh (C-12/11, EU:C:2013:43)

Dom av den 25 januari 2017, Vilkas (C-640/15, EU:C:2017:39)

Dom av den 15 oktober 2009, kommissionen mot Tyskland, (C- 275/08, EU:C:2009:632)

Dom av den 19 december 2012, kommissionen/Italien (C-68/11, EU:C:2012:815)

Dom av den 20 juni 2013, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, (C-352/12, EU:C:2013:416)

Dom av den 17 oktober 2013, Billerud Karlsborg och Billerud Skärblacka (C-203/12, EU:C:2013:664, punkt 31).

Dom av den 26 april 2022, Landespolizeidirektion Steiermark (C-368/20 och C-369/20, EU:C:2022:298)

Dom C-396/21KT och N.S mot FTI Touristik GmbH

Dom C - 407/21 Union fédérale des consommateurs – Que choisir (UFC – Que choisir), Consommation, logement et cadre de vie (CLCV) vPremier ministre, Ministre de l'Économie, des Finances et de la Relance

Rättsfall

HD1968 II

HD 1992:176

HD 1992:178.

HD1993:130

HD 1997:164

HD 1999:32
HD: 2001:27
HD: 2006:71
HD 2008:53
HD 2008:77
HD: 2010:69
HFD 2002:43
HFD 2011:59
MAO:101/21
MAO:102/21
Konsumenttvistenämnden avgörande 03/35/2180
OKA/61/10/2020

Övriga Källor

Avtalslagen 2020. *Avtalsrättsliga principer* 2020. Elektroniska publikationer. Hämtad 6-7-2022 från <https://www.avtalslagen2020.se/Section/1.3.9>

EUR-Lex, *Europeiska unionens direktiv*. Sammanfattning av EU-lagstiftning. 2022. Elektronisk publikation. Hämtad 19-05-22 från [EUR-Lex - 114527 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L0001)

EU-rättens ABC. Utgåva i december 2016. Elektronisk publikation. Hämtad 18-9-2022 <https://op.europa.eu/webpub/com/abc-of-eu-law/sv/>

Finlex, *Lainkirjoittajan opas*. Elektronisk publikation. Hämtad 10-11-2022 från [7.3 Direktiivin täytäntöönpanon erityispiirteitä | Lainkirjoittajan opas \(finlex.fi\)](https://www.finlex.fi/fi/lainkirjoittajan-opas)

Hjälp och råd för konsumenter i Europa- Lagstiftning, 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 30-09-2022 från <https://www.ecc.fi/sv/information-om-konsument-europa-finland/lagstiftning/>

Julkisten hankintojen neuvonta, *EU-upphandlingsförfaranden*. 2021. Elektronisk publikation. Hämtad 28-03-2022 från <https://www.upphandling.fi/eu-upphandling/eu-upphandlingsforfaranden/selektivt-forfarande>

Lainkirjoittajan opas. Oikeusministeriö, implementering av EU:s regelverk. 2013. Elektronisk publikation. Hämtad 23-11-2022 från <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/7-euroopan-unionin-saadosten-taytantonpano/7-3/>

Läkartidningen, Sönerborg Anders, *Fladdermöss och människor*. 2020. Elektronisk publikation. Hämtad 05-05-2020 från <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/kommentar/2020/04/fladdermoss-och-manniskor/>

Statsrådets kansli. *Sessionsenheten*. 3/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 05-03-2023 från <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/3785983/Beredskapslagen+160320.pdf/558a48cb-543d-57e6-fafe-b843ba0350e7/Beredskapslagen+160320.pdf>

SVT nyheter, *Helsingforsregionen isoleras i kampen mot coronaviruset*. Utrikes 3/2020. Elektronisk publikation. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/helsingfors-regionen-isoleras-i-kampen-mot-coronaviruset>

Upphandlingsmyndigheten, *Selektivt förfarande*. 2023. Elektronisk publikation. Hämtad 10-11-2022 från <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/inkopsprocessen/forbered-upphandling/valja-upphandlingsforfarande/selektivt-forfarande/>

Upphandlingsmyndigheten 2020, Elektronisk publikation. Hämtad 23-05-2022 från https://www.upphandlingsmyndigheten.se/information-covid-19/andring-av-avtal-covid-19/#covid_19_pandemin_ar_en_oforutsedd_handels

World Economic Forum. Lacina, Linda, Covid-19: what do you need to know about the coronavirus pandemic on 3 june. 6/2020. Elektronisk publikation. Hämtad 05-03-2023 från <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/covid-19-what-you-need-to-know-about-the-coronavirus-pandemic-on-3-june/>

Silèn, Markko, *Pitääkö suorituksia palauttaa ylivoimaisen esteen tilanteessa – case Korona?* 3/2020. Hämtad den 10-10-2021 från <https://helsinki.chamber.fi/pitaako-suorituksia-palauttaa-ylivoimaisen-esteen-tilanteessa-case-korona/>